

תהלים

3	פרק יט
9	פרק כ
12	פרק כד
16	פרק כז
19	פרק כח
20	פרק כט
24	פרק ל
26	פרק לא
29	פרק צב
34	פרק קיג
36	פרק קיד
38	פרק קטו
40	פרק קטז
43	פרק קיז
43	פרק קכ
45	פרק קכא
46	פרק קל
48	פרק קמה
52	פרק קמו
55	פרק קמז
59	פרק קמח
61	פרק קמט
63	פרק קנ

תהלים

הקדמה

ע"י מדרש תהלים כד: כשהיה מבקש שתשרה עליו שכינה היה תובעה, מזמור לדוד. וכשהיתה באה מעצמה, לדוד מזמור. וכו' וכל מקום שנאמר מזמור לדוד, היה מנגן, ואחר כך היתה שורה עליו רוח הקדש. לדוד מזמור, שורה עליו רוח הקדש ואחר כך היה מנגן, וכל מקום שנאמר למנצח בנגינות, אינו אלא לעתיד לבוא.

תהלים

תהילים פרק יט	
(א) לְמִנְצָח ¹ מִזְמוֹר לְדָוִד:	לְשִׁבְחָא ² תּוֹשִׁבְחָתָא לְדָוִד:
(ב) הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֱלֹהִים ³ וּמַעֲשֵׂה יְדֵיו מְגִיד הַרְקִיעַ ⁴ :	דמתכלין ³ בשמיא משתעין יקרא דיי ועובדי ידוי מחוין דמדיקין ⁶ באורא ⁷ :
הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֱלֹהִים – הַמְשֹׁרֵר עֲלֵמֵנוּ פִּירֵץ אֶת הַדְּבָר, "אֵינִי אֹמֵר וְאֵינִי לְדַבְּרִים" אֵינִי מְדַבְּרִים עִם הַבְּרִיּוֹת אֲלֵךְ מִחוּץ שְׂכַלְךָ הָאֵרֶץ יֵלֵךְ קוֹס וּמֵאִירִים לְבָרִיו מִחוּץ כִּךְ מְסַפְּרִים הַבְּרִיּוֹת כְּבוֹד אֱלֹהִים וּמְדַבְּרִים עַל הַמַּאֲוָרוֹת. וּמַעֲשֵׂה יְדֵיו מְגִיד הַרְקִיעַ – הַכּוֹכָבִים וְאֵת הַמַּזְלוֹת שֶׁהֵם	

– מאיר הג"ך –

¹ מדרש תהלים ד: למנצח למי שהוא נאה לנצח, למי שנצחו נצח נצחים. דבר אחר למנצח, למי שמנוצח מבריותיו. מלך בשר ודם מנצחים אותו כועס, אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמת, שנאמר (תהלים קו כג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו.

² עי' עזרא ג ח וצ"ע פירוש המילה. (עי' רש"י חבקוק ג ט).

³ עי' מדרש תהלים: השמים מספרים. זה שאמר הכתוב (משלי טז ד) כל פעל ה' למענהו, לקילוסו, כמה דאמר (תהלים קמז ז) ענו לה' בתודה. דבר אחר, לעדותו, כענין שנאמר (שמות כ יג) לא תענה ברעך עד שקר. וכתוב (תהלים קכב ח) למען אחי ורעי. רבי אביהו אמר, שני דברים אין אומות העכו"ם כופרין בהן, על הקב"ה, שברא את העולם לששת ימים. ושהוא מחיה את המתים. כיצד, אדם הולך ומעלה בזכורו כל ימות השבת והוא עולה, ובשבת אינו עולה. והבהמה, אפילו בחול אינה עולה. לפי שאינה חיה לעתיד לבוא. הוי, כל פעל ה', לעדותו. דבר אחר כל פעל ה', לקילוסו. שהכל מקלסין אותו על פעולתו ועל מעשהו, וכל מעשיו מקלסין אותו. רבי ברכיה בשם רבי שמעון אומר, מי שאין לו ראש בפני הבריות יש לו ראש לפני הקב"ה. שנאמר (משלי ח, כו) וראש עפרות תבל וכו' שמים מנין, שנאמר, השמים מספרים כבוד אל. זה שאמר הכתוב (איוב לז, כ) היסופר לו כי אדבר. רבי אבהו אמר, אם מבקש אדם לומר שבחו של הקב"ה יותר מדאי, מתבלע מן העולם. שכן דוד אמר (תהלים קו, ב) מי ימלא גבורות ה'. וכו' אמרו לו, אף אנו מקלסין, השמים מספרים כבוד אל. משל למה הדבר דומה, למלך שהיו לו מדינות הרבה והיתה כל אחת ואחת אומרת כך וכך זהב יש למלך, כך וכך אבנים טובות ועבדים ושפחות יש למלך, והיה שם פקח אחד, אמר להן, מנין אתם יודעים ואתם רחוקים ממנו, אלא מדינה שהוא דר בה היא נאה לומר עשרו ושבחו של מלך שהיא יודעת כבודו. כך אמר דוד, כל הארץ וכל אשר יש בה אינן יכולין לומר שבחו של הקדוש ברוך הוא. ומי יכול לומר. השמים מספרים כבוד אל. דבר אחר השמים מספרים כבוד אל. זה שאמר הכתוב (איוב לח, לז) מי יספר שחקים בחכמה ונבלי שמים מי ישכיב. א"ר שמואל בר אבא, מכיר אני חוצות הרקיע כשם שאני מכיר חוצות נהרדעא. וכי שמואל עלה לרקיע. אלא, על ידי שיגע בחכמתה של תורה למד מתוכה מה שיש בשחקים. וכו' דבר אחר השמים מספרים כבוד אל. אמר רבי יעקב בר זבדי, זה שאמר הכתוב (שם קטז, יב) מה אשיב לה' כל תגמולהי עלי. אמר רבי שמואל בר נחמן, ארבעה מזמורות שהיה אדם צריך לאמרן כללן במזמור חמישי?? דבר אחר השמים מספרים כבוד אל. משל לגבור שנכנס במדינה, ולא היו יודעין מה כחו. אמר להן פקח אחד, מאבנא דהוא מתעשש אתון יודעין מה כחו. כך מהשמים אנו למידין כחו של הקב"ה. אמר ר"י, לפי שהוא אומר (ירמיה כג, כד) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. יכול שכבודו מלא עליונים ותחתונים, והלא כבר נאמר (תהלים ח, ד) כי אראה שמך מעשה אצבעותיך. אין בהן אלא כדי אצבעו של הקב"ה. משל למלך שפירס וילון על פתח פלטין שלו. אמר המלך, כל מי שהוא חכם יאמר מה השמלה הזאת, וכל מי שהוא עשיר, יעשה כמותה, וכל מי שהוא גבור, יגע בה. כך הקב"ה, מתח השמים כדוק הזה של עין, שנאמר (ישעיה מ, כב) הנוטה כדוק שמים. אלא שפירסו כמין וילון. הקב"ה אמר, כל מי שהוא חכם יאמר מה שלמה הזאת, וכל מי שהוא גבור, יגע בה. אמר רבי פינחס, ממה שהשמים מורידין והארץ מגדלת, הבריות מקלסין להקב"ה. לפיכך, השמים מספרים כבוד אל.

⁴ עי' מדרש תהלים: ומעשה ידיו מגיד הרקיע. כשישראל חוטאין מה כתיב (איוב כ כז) יגלו שמים עונו. כשהם זוכים מה כתיב (דברים כח, יב) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. עי' כתובות ה ע"א: ומעשה ידיו מגיד הרקיע הכי קאמר מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר.

⁵ שמפסיקים?

⁶ ?

⁷ באור

תהלים

מעשה ידיו של הקב"ה אשר הם שם כמו שנאמר ויתן אותם אלהים ברכיע השמים (בראשית א') ומשם מגידים כבודו:	
(ג) יום ליום יביע אמר וליילה לליילה יחונה ומחוי מנדעא ¹⁰ : יומא ליומא מוסיף ומביע מימרא ⁹ ולייליא ללייליא פתית	
יום ליום יביע אומר – מעשה בראשית מתחדש מיום אל יום לערב חמה שוקע' וזורחת לבקר ומתוך כך יביעו הזכיות אמרי שבח על ידי הימי' והלילות שמורים את הזכיות לקלם ולהודות מנחם פתר יביע לשון מעין נובע. יחווה – לשון הגדה:	
14	
(ד) אין אמר ואין דברים ¹¹ בלי נשמע קולם: לית מימר דתורעמתא ¹² ולית מלי דשגושא ¹³ דלא משתמע קלהון:	
14	
(ה) בכל הארץ יצא קום ¹⁵ ובקצה תבל מליהם ¹⁶ לשמש שם אהל בהם ¹⁷ : בכולא ארעא נפק מתח ענינהון ¹⁸ ובסיפי תבל מליהון לשמשא שוי משרוי זיהרא ¹⁹ בהון	

– מאיר הנ"ך –

⁸ מדרש תהלים: יום ליום יביע אומר. כתיב במשה רבינו (שמות לד, כח) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. והלא כתיב (חבקוק ג, ד) ונוגה כאור תהיה. (דניאל ב, כב) ונהורא עמיה שרי. וכתיב (תהלים קלט, יב) גם חשך לא יחשיך ממך. ומנין היה יודע משה מתי יום ומתי לילה שהוא אומר ארבעים יום וארבעים לילה. אלא בשעה שהקב"ה מלמדו תורה יודע שהוא יום, ובשעה שהוא מלמדו משנה יודע שהוא לילה. דבר אחר, כל זמן שהמלאכים מקלסין להקב"ה בקדושה היה יודע שהוא יום, ובשעה שרואה אותם מקלסים בברוך יודע שהוא לילה. דבר אחר, כשהוא רואה את המלאכים שוחקין את המן להוריד להם לישראל יודע שהוא יום, וכשהיה יורד להם יודע שהוא לילה. דבר אחר, כשהוא רואה גלגל חמה בא וכורע היה יודע שהוא לילה, וכשרואה הכוכבים והלבנה והמזלות באין משתחוין לפני הקב"ה יודע שהוא יום. שנאמר (נחמיה ט, ו) וצבא השמים לך משתחוים. דבר אחר, כשהיה שומע קריאת שמע קודם לתפלה יודע שהוא יום, וכשהיתה תפלה קודמת לשמע יודע שהוא לילה. ר' פנחס בשם ר' אבא אומר, מלאך שהוא ממונה על התפלה ממתין עד שיתפלל כנסיה אחרונה שבישראל, והוא עושה עטרה ונותנה בראשו של הקב"ה. שנאמר (משלי י, ו) ברכות לראש צדיק. צדיקו של עולם. דבר אחר יום ליום יביע אומר. אמר זעירא, יומו של יהושע מתנה ליומה של דבורה, ויומה של דבורה וברק מתנה. כמה נסים ופלאים נעשו בהו. ולילה ללילה יחווה דעת. ולילו של גדעון ללילו של סנחריב. כמה נסים נעשים בהן. דבר אחר יום ליום. אמר ר' יוחנן, בשעה שהזקנים נכנסין לעבר את השנים, נוטלין מן היום ונותנים ללילה. ונוטלין מן הלילה ונותנין ליום. כיצד, ארבע תקופות בשנה. תקופת ניסן. ותקופת תמוז. ותקופת תשרי. ותקופת טבת. מתקופת טבת ועד ניסן, הלילה פורע ליום. ומן תקופת ניסן ועד תקופת תמוז, היום לוח מן הלילה, אחד משלשים בשעה. ומן תקופת תמוז ועד תקופת תשרי, היום פורע ללילה. ומן תקופת תשרי עד תקופת טבת, הלילה לוח מן היום. נמצאו בתקופת ניסן ותשרי אין חייבין זה לזה כלום, ונוטלין זה מזה בפנינוסין, ופורעין בפנינוסין, ואין אחד שומע ביניהן, ואין מדתן כבני אדם שפורעין חוב בעדים ובית דין. עי' תדב"א רבה ב: יום ליום יביע אומר זה תורה נביאים וכתובים. ולילה ללילה יחווה דעת אלו המשניות.

⁹ מוסיף ומדבר דבריו

¹⁰ מפתה ומראה ידיעתו??

¹¹ עי' מדרש תהלים: אין אומר ואין דברים. אבל למטה, הזקנים נוטלין מן היום ונותנין ללילה. ונוטלין מן הלילה ונותנין ליום, ואין אומר ואין דברים. עי' ויק"ר פכ"ו סי' ד: רב שלום בשם רבי אחא בריה דרבי זירא אמר משל לאחד שנטל הגמוניא מן המלך עד שלא הגיע למתורין שלו היה מהלך כפגן וכיון שהגיע למתורין שלו היה מהלך בקלאמין כך עד שלא יצאו לעולם אין אומר ואין דברים כיון שיצאו לעולם כמה שטרות כמה גזרי דינין בכל הארץ יצא קום. עי' תדב"א רבה ב: אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם אלו ההלכות.

¹² תרעומות.

¹³ ??

¹⁴ עי' רש"י פסוק ב.

תהלים

<p>ככל הארץ ילא קום²⁰ – קו השמים שהם נמתחים על פני כל הארץ ומחמת כן בקלה תבל מליהם שהכל מדברים זנפלאות שהם רואים. לשמש שם – הקב"ה. אהל זהם – בשמים מכאן שהשמש נתון בתוך תיקו (תנחומא תלוי ח).</p>	
<p>והוא בצפרא במפקיה יפוק²³ היך חתנא דנפק מגנוניה ובטיהרא יחדי היך גברא למרהט בארחה²⁴</p>	<p>(ו) וְהוּא כַּחַתָּן יֵצֵא מִחַפְּתוֹ²¹ יֵשִׁישׁ כְּגִבּוֹר לְרוּץ אֶרֶץ²²;</p>
<p>והוא כחתן יולא מחופתו – ככל בקר זהו שאמר השמים מספרים כבוד אל</p>	
<p>מסיפי שמיא מפקניה ותוקפיה על סטריהון ולית דמטמר מן רתחיה</p>	<p>(ז) מְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ וְתִקְוַתּוֹ עַל קְצוֹתֵם וְאֵין נִסְתֵּר מִחַפְּתוֹ²⁵;</p>

¹⁵ ע"י מדרש תהלים: וכשהן יוצאין מן הוועד, בכל הארץ יצא קום. והם אומרים אימתי ראש השנה, ואימתי המועדות. ובקצה תבל מליהם. בכמה חדש ובכמה תקופה. ע"י תדב"א רבה ב: בכל הארץ יצא קום אלו ההגדות שמקדישין שמו הגדול בהן. ד"א בכל הארץ יצא קום אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שנתנו לרבים ומאזינין לשמוע דברי תורה (נ"י שנתנו ליחיד ומאזינין לשמוע ד"ת).

¹⁶ ע"י תדב"א רבה ב: ובקצה תבל מליהם זה ארץ ישראל שהיא תבלו של עולם.
¹⁷ מדרש תהלים: לשמש שם אהל בהם. רבי פנחס בשם רבי אבא אמר, השמש נתון בתיק. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כקלע הזה של ספינה השמש מהלך. רבי ברכיה אמר, כספינה שהיא באה מאכרמוניא שיש בה שלש מאות וששים וחמשה חבלים, כמנין ימות השנה. וכספינה שהיא באה מאלכסנדריאה שיש בה שלש מאות וחמישים וארבעה חבלים, כמנין ימות הלבנה. ע"י ב"ר פ"ו ס' ו: גלגל חמה יש לו נרתיק שנאמר (שם) לשמש שם אהל בהם ובריכה של מים לפניו בשעה שהוא יוצא הקדוש ב"ה מתיש כחו במים שלא יצא וישרוף את העולם אבל לע"ל הקב"ה מערטלו מנרתיקו ומלהט בו את הרשעים שנאמר (מלאכי ג) וליהט אותם היום הבא. ע"י תדב"א רבה ב: לשמש שם אהל בהם משלו משהל למה"ד למלך שהיו לו אבנים טובות ומרגליות בתוך ביתו. ובקשו בני מדינתו לקנות ממנו בדמים בסתר. ואמר להם איני נותן לכם בסתר אלא בפרהסיא כך הקב"ה יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים כשנתן התורה לישראל לא נתנה אלא בגלוי שנאמר לא מראש בסתר דברתי (ישעיה מח) ואומר (שם מה) לא בסתר דברתי במקום ארץ חושך.

¹⁸ קו ענינם?

¹⁹ שריית זוהרו?

²⁰ ע"י רש"י פסוק ב.

²¹ מדרש תהלים: והוא כחתן יוצא מחופתו. מה חתן זה נכנס גבור ויוצא חלוש, כך השמש יוצא גבור ונכנס חלוש מעונותיהן של בריות. דבר אחר, מה חתן זה נכנס טהור ויוצא טמא, כך השמש נכנס טהור ויוצא טמא. ע"י תדב"א רבה ב: ואינו רוצה לצאת למחרתו עד שמזרקין בו חצים ואומרים לו וכי לרצונך אתה יוצא. לכך נאמר והוא כחתן יוצא מחופתו משלו. ע"י ספרי האזינו א: שמח לעשות לי רצוני שנא' והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ אורח. ע"י במ"ד פ"ב ס' ד: מרכבו ארגמן זה השמש שהוא נתון למעלה והוא רוכב במרכבה ומאיר לעולם כמה דתימא והוא כחתן יוצא מחופתו וגו'.

²² מדרש תהלים: יכול שהוא עושה אנגריא ?? תלמיד לומר, ישיש כגבור לרוץ אורח. מלמד, שהוא עושה שביל בפני עצמו. ע"י ויק"ר פל"א ס' ט: לעולם אין גלגל חמה שוקע עד שהוא נעשה כמין חרדל של דם מאי טעמא (תהלים יט) והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ אורח ואין אורח אלא של נשים כד"א (בראשית יח) חדל להיות לשרה אורח כנשים. ע"י תדב"א רבה ב: מלמה"ד למלך שעשה סעודה לבנו והיו עבדיו ובני ביתו מסובים לפניו כל שבעה ונפטרו ממנו כל אחד ואחד והלך לו לביתו לשלום. לימים בא אחד מהם. אמרו למלך פלוני בא נתעטף ויצא לקראתו ואמר לו בא בשלום משוך שעה אחת עד שיגיע שעת הסעודה וכך השני כך הצדיקים דומים בעוה"ז ובשעה שנפטרים לבית עולמם אומרים לו בא בשלום שנאמר יבוא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכחו (ישעיה נז) כאדם שמקבל אורחיו בשמחה ובסבר פנים יפות שנאמר ישיש כגבור לרוץ אורח

²³ בבקר ביציאתו יצא

²⁴ ובצהרים שמח איך שאדם הולך בדרך.

תהלים

<p>ותקופתו על קצותם – הקפת סבובו מקצה אל קצה. ואין נסתר מחמתו – אינלמלא ניתן צרקיע התחתון לא היה אדם נסתר מפניו מפני חמימותו שחמה ולכנה צרקיע השני כדלמרינון שצעה רקיעים הם וילון רקיע שחקים זכול מכון מעון ערבות ומונה להם כסדרן וילון אינו משמש כלום רקיע יש בו חמה ולכנה כוכבים ומזלות כו'</p>	<p>(ח) תִּוֹרֶת ה' תְּמִימָה²⁶ מְשִׁיבַת נְפֹשׁ²⁷ עֲדוֹת ה' נְאֻמָּה²⁸ מַחְכִּימַת פֶּתִי²⁹ אורייתא דיי שלמתא מתיבא נפש סהדותא דיי מהימנא מחכמא שברא³⁰</p>
---	---

²⁵ מדרש תהלים: מקצה השמים מוצאו. שבאחד בתמוז אין צל לכל בריה תחתיו. ותקופתו על קצותם. רבנן אמרו, יש גיהנם לעתיד לבוא, שנאמר (ישעיה לא, ט) נאם ה' אשר אור לו בציון. ר' ינאי ורבי שמעון בן לקיש אמרי תרוויהו, אין גיהנם לעתיד לבוא, אלא, השמש הזו שהיא מלהטת את הרשעים. שנאמר (מלאכי ג, יט) כי הנה היום בא בוער כתנור. את מוצא, שהוא נתון בנרתיק והוא נתון בגלגל, וברכה של מים שעל גבי הרקיע עוברת תחתיו, והוא מתיש חמתו במים אשר מעל לרקיע, ואף על פי כן אין נסתר מחמתו. מה הקב"ה עושה, לעתיד לבוא, שולף אותו מנרתיקו ומביא לרקיע השני, ודן בו את הרשעים והוא שורפן, שנאמר (שם) כי הנה היום בא בוער כתנור. אמר רבי יהושע, צדקה עשה הקב"ה בעולם שלא נתנו ברקיע הראשון (שאלמלא) [שאלמלי] נתנו ברקיע הראשון לא היה כל בריה תחתיו צל, שנאמר, אין נסתר מחמתו. עי' תדב"א רבה ב: מכאן אמרו הצדיקים נענשים אפי' על הקלות והרשעים אין נענשים אלא על החמורות צא ולמד ממשו ואהרן נדב ואביהו שלא נענשו אלא על הקלות, ומנין שהרשעים אין נענשים אלא על החמורות צא ולמד מירבעם אחז ומנשה שלא נתחייבו אלא עד שמלאו את כל העולם עבירות משלו משל למה"ד למלך שהיה יושב על כסאו והיו זקני מדינתו יושבין לפניו כיון שאמר אחד מהן דבר שלא כהוגן פוגע בו מיד והעומדים בחוץ ממתין להם עד שמגיע דינה של גיהנם שנאמר מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו.

²⁶ מדרש תהלים: אבל לעתיד לבוא מי נסתר מחמתו, מי שהוא עוסק בתורה. מה כתיב אחריו, תורת ה' תמימה משיבת נפש. וכן הוא אומר (איוב לד, כב) אין חשך ואין צלמות להסתר שם פועלי און. ומי נסתר, מי שהוא עוסק בתורה. שנאמר (מלאכי ג, כב) זכרו תורת משה עבדי. וכתב, תורת ה' תמימה. וכו' דבר אחר תורת ה' תמימה. אימתי היא תמימה, בשעה שהיא יוצאה מפי תמים. ואימתי היא נאמנה, בשעה שהיא יוצאה מפי נאמן. רבי תנחומא פתר לה, בשיתא סדרי משנה. תורת ה' תמימה, זה סדר נשים. עי' במ"ר פ"ג סי' טו: אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה כנגד ג' פסוקים של תורה שבהם ו' סדרי משנה והן מן שתים פסקה וכל פסקה ופסקה מן חמשה תיבות ואלו הם (תהלים יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' וגו' פקודי ה' וגו' מצות ה' וגו' יראת ה' וגו' משפטי ה' וגו' לכך הקריבו לשלמים ג' מיני קרבנות אלו כנגד השלשה פסוקים שבהם ששה סדרי משנה אתיא כההיא דא"ר תנחומא (שם) תורת ה' תמימה וגו'. עי' שמ"ר פכ"ט סי' ד: כיון שבאו לסיני ונגלה להם פרחו נשמתם על שדבר עמהם שנאמר (שיר ה) נפשי יצאה בדברו אבל התורה בקשה עליהם רחמים מלפני הקב"ה יש מלך משיא בתו והורג אנשי ביתו כל העולם כולו שמחים ובנין מתים מיד חזרה נשמתן שנאמר (תהלים יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש. עי' מדרש תהלים א: תדע לך, שכן התורה של הקב"ה היא, שנאמר (תהלים יט, ח) תורת ה' תמימה. עי' תדב"א רבה ב: הכל בעבור מה בעבור תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי פקודי ה' ישרים משמחי לב מצות ה' ברא מאירת עינים יראת ה' טהורה עומדת לעד משפטי ה' אמת צדקו יחדו הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים מכאן אמרו חכמים כל זמן שבני אדם מבטלין מן התורה מבקש הקב"ה להחריב את העולם שנאמר הבו לה' בני אלים (תהלים כט) ואין אלים אלא מלאכי השרת אמר הקב"ה על שהרביתי בני האדם כעופות השמים וכדגי הים אינם עושים לי רצוני לכן הסתרתי מהם. הבו לה' כבוד ועוז הבו לה' כבוד שמו ואין כבוד אלא תורה שנאמר ישימו לה' כבוד ותהלתו באיים יגידו (ישעיה מב) ואומר תנו לה' אלהיכם כבוד וגו'. עי' תדב"א זוטא יג: ד"ת היא מגדלת את לומדיה ונותנין קורת רוח למי שעמל בהן ומשמחין את לבו (נ"י ומשיבין את נפשו) ומאירין את עיניו שנא' (תהלים יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש וכו'.

²⁷ מדרש תהלים: אחרינא אמר, ולמה היא משיבת נפש, שהיא תמימה. עי' ספרי עקב יב: דברי תורה מעלים את האדם מדרך רעה לדרך טובה שנא' תורת ה' תמימה משיבת נפש.

²⁸ מדרש תהלים: עדות ה' נאמנה, זה סדר זרעים. שהוא מאמין בחיי העולם וזורע. עי' יומא עב ע"ב: עדות ה' נאמנה אמר רבי חייא בר אבא נאמנה היא להעיד בלומדיה.

²⁹ מדרש תהלים: עדות ה' נאמנה. ולמה היא מחכימת פתי, שהיא נאמנה. עי' מדרש תהלים קיט: משובת פתאים תהרגם (משלי א לב) היה להם לבוא בתורה והיא מחכמת אותם. וכן הוא אומר, (תהלים יט, ח) עדות ה' נאמנה מחכימת פתי.

תהלים

<p>תורת ה' תמימה – גם היא מאירה כשמש כמו שְנֵאמַר בְּסוֹף הַעֲנִין מֵאִירַת עֵינַיִם וְאֹמַר (מִשְׁלִי ו') כִּי נִרְמָוֶה וְתוֹרַה אֹרֶךְ ד' וְאִין נִסְתַּר מִחֲמַתּוֹ לְיוֹם הַדִּין וְלִיהֵט אֹתָם הַיּוֹם הַזֶּה (מִלְאֲכֵי ג') אֲבָל תוֹרַת ה' תְּמִימָה הִיא מְשִׁבַּת נֶפֶשׁ לְדַרְכֵי חַיִּים וּמְגִינָה הִיא עַל לְוַמְדִּיה מֵאֹתוֹ לֵהֵט כְּמוֹ שְנֵאמַר וְזָרְחָה לְהֵם יִרְאִי שְׁמֵי שָׁמַיִם לְדַקָּה וּמִרְפָּא וְגו' (מִלְאֲכֵי ג'). עֲדוֹת ה' נֹאֲמָנָה – נֹאֲמַנַת הִיא לְהַעֲיֵד בְּלוֹמְדִיה. מְשִׁבַּת נֶפֶשׁ – מְשִׁבַּתוֹ מִדַּרְכֵי מִיתָה לְדַרְכֵי חַיִּים.</p>	
<p>(ט) פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים³¹ מְשַׁמְּחֵי לֵב³² מִצֹּת ה' בְּרָה מֵאִירַת עֵינַיִם³³:</p>	<p>פְּקוּדֵי דֵי תְרִיצִין³⁴ מִחֲדִין לְבָא פְקוּדָא דֵי בְרִירָא³⁵ מִגְהָרָא עֵינִין</p>
<p>זֶרֶה – מֵלְהֵרֶת, תוֹרַת עֲדוֹת פְּקוּדֵי מֵלוֹת יִרְאֵת מְשַׁפְּטֵי שָׁשָׁה כְּנֶגֶד שָׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה וְצִין כָּל שָׁם וְשָׁם חֲמֵשָׁה תִּצּוֹת עִם הַשֵּׁם עֲלָמּוֹ כְּנֶגֶד ה' חוֹמְשֵׁי תוֹרָה וְחוֹתָם בְּסוֹפֵן אֲמַת לְדַקּוֹ יַחְדוֹ כָּלֵם יַחַד מִתּוֹקְנִים בְּחֶסֶד וְאֲמַת. מִחֲכִימַת פְּתִי – נוֹתַנַת חֲכָמָה לְפִתְאִים</p>	
<p>(ו) יִרְאֵת ה' מְהוֹרָה עוֹמְדַת לְעַד³⁶ מְשַׁפְּטֵי ה' אֲמַת צְדָקוֹ יַחְדוֹ³⁷:</p>	<p>דְּחַלְתָּא דֵי דְכִיא קִימָא לְעֵלְמִין דִּינִיא דֵי הִימְנוֹתָא זְכִיאוֹ כְּחֲדָא</p>
<p>(יא) הִנְחַמְדִים מְזַהֵב וּמְפֹז רָב³⁸ וּמְתוֹקִים מִדְּבַשׁ וְנִפְתַּת צוֹפִים³⁹:</p>	<p>דְּרִגִיגִין מִדְּהַבָּא וּמִן אוֹבְרִיזִין⁴⁰ סְגִי וּבְסִימִין יִתִיר מִן דְּבִשָׁא וּכְבִרִיתָא חֲלִיאַתָּא⁴¹</p>

30 שנברא מחכמה ?

31 מדרש תהלים: דבר אחר פקודי ה' ישרים. תני חזקיה בר חייא, אלו דברי תורה שהן עטרה לראש, שנאמר (משלי א, ט) כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרורותיך. וכו' פקודי ה' ישרים משמחי לב, זה סדר מועד. שיש בו סוכה ולולב ומועדות. שנאמר בהן (דברים טז, יד) ושמחת בחגך.

32 מדרש תהלים: מלוגמא ללב, משמחי לב.

33 מדרש תהלים: מצות ה' ברה, זה סדר קדשים. שמאיר את העינים לקדושים. וכו' קילורית לעינים, מצות ה' ברה מאירת עינים.

34 נכונים ?

35 ברורה ?

36 מדרש תהלים: יראת ה' טהורה. אמר רבי לוי, לפי שהיה אהרן ירא את השם, שנאמר (מלאכי ב, ה) ואתנם לו מורא ויראני. לפיכך, נתנה לו פרשה אחת מן התורה שאינה זזה לא מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות. ואיזו זו פרשת המת, שלא יהא מטמא למתים. שנאמר (ויקרא כא, א) אמור אל הכהנים בני אהרן. וכו': יראת ה' טהורה, זה סדר טהרות. שמפריש בין טומאה לטהרה. עי' יומא עב ע"ב: יראת ה' טהורה עומדת לעד אמר רבי חנינא זה הלומד תורה בטהרה מאי היא נושא אשה ואחר כך לומד תורה. עי' שמר, פ"ל סי' יד: ד"א ואלה המשפטים דוד אמר (תהלים יט) יראת ה' טהורה עומדת לעד מהו כך אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום משל לאדם שאמר לחבירו יש לי אלף מדות של תבואה יש לי אלף מדות של שמן ואלף של יין א"ל חבירו יש לך אפותיקאות ליתן אותן בהם אם יש לך כן הכל שלך ואם לאו אין בידך כלום. עי' מכילתא דר' שמעון בר יוחאי יט: והלא דברים קל וחומר מה אם לחם ומים שאי אפשר לגוף להיות שלא בהן נתקדש מהן משה רבינו ארבעים יום עד שניתנה לו תורה על אחת כמה וכמה שצריך לאדם ליטהר לה מכל טומאת הגוף וכן הוא אומר (תה' י"ט י') יראת ה' טהורה אימתי היא טהורה כשאדם מטהר עצמו מהטומאות. וכו' ד"א אימתי היא טהורה כשאדם מטהר עצמו מן הגיאות: ר' יוסי ביר' יהודה אומר מפני מה תלמידי חכמים מתים כשהן קטנים לא מפני שנואפין ולא מפני שגוזלין אלא מתוך שהן גסין בעצמן: ד"א יראת ה' טהורה אימתי היא טהורה כשאדם מטהר עצמו מאהבת כסף וזהב שכן הנביא אומר (מ"א י"ג ח') אם תתן לי את חצי ביתיך לא אבוא עמך.

37 מדרש תהלים: צדקו יחדו. ר' שמעון בן לקיש אמר, צדקו מקל וחומר. ורבנן אמרי, צדקו מגזרה שוה. וכו' משפטי ה' אמת צדקו יחדו, זה סדר נזיקין. שיש בו כל הדינין.

38 מדרש תהלים: הנחמדים מזהב ומפז רב. אין אנו יודעין מי חמדן, אם ישראל אם אומות העכו"ם. בא שלמה ופירש (שיר השירים ב, ג) בצלו חמדתי וישבתי. עי' שמר, פ"ג סי' ח: מהו כל

תהלים

ונפת לופים – ומתק לופים כרוי"קאש כלעז ומנחם פתר ונפת לשון טפה וכן נפת תטפנה (משלי ה') נפתי משכזי (משלי ה') (סא"ח):	
ברם ⁴³ עבדך אזדהר בהון בדנטירין חלופי היכנא אתעביד טבהון דישראל ⁴⁴	(יב) גַם עֲבֹדְךָ נִזְהָר בְּהֵם בְּשִׁמְרֵם עֲקֵב רָב ⁴² :
בְּשִׁמְרֵם עֲקֵב רַב – נזהרתי בְּשִׁמְרֵתֶם בְּשִׁבֵל רַב טוֹבֵךְ אֲשֶׁר לִפְנֵי. וללשון הזה עקב כמו (בראשית כ"ו) עקב אשר שמע אברהם בקולי ד"א עקב רב סופן של תלמידי חכמים לבא לידי גדולה עקב לשון סוף ויש לו חזר בלשון משנה עקבות משיחא	
שלויתא מן יחכם ומטמירתא זכי יתי	(יג) שְׁגִיאוֹת מִי יִבִּין ⁴⁵ מִנְּסִתְרוֹת נִקְנִי ⁴⁶ :
שְׁגִיאוֹת מִי יִבִּין – אני נזהרתי בהם אבל אי איפשר להזהר שלא אשגה בהם ואתה נקני מנסתרות שנסתרו ממני ולא ידעתי בחטאי בשגגה	
ברם ⁵⁰ מן זידניא פצא ⁵¹ עבדך דלא ישלטון בי הדין אהי בלא מום ואהי זכי מחובא רבא ⁵²	(יד) גַם מְזִדִּים חֲשֵׁךְ עֲבֹדְךָ ⁴⁷ אֵל יִמְשְׁלוּ

מחמד עיניך (מלכים א' כ ו), דבר שהיא חמדה מתוך חמדה זו התורה שנאמר (תהלים יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. עיי"ש פל"ג סי' א: כסף צרוף יש בו זהב שנאמר (שם יט) הנחמדים מזהב ומפז רב?? עי' ויק"ר פי"ג סי' ה: אשר שם הזהב אלו דברי תורה שנאמר (שם יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. עי' ויק"ר פכ"ה סי' ח: מיוסדים על אדני פז אלו דברי תורה כד"א (תהלים יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. עי' תנחומא ויקהל ח: כמו שיאמרו אנשים זהב טהור כך מטהר התורה לבן וכליותן של ת"ח שכך כתיב הנחמדים מזהב ומפז רב. עי' תנחומא עקב א: בא וראה היאך דוד משבח את דברי התורה שאמר הנחמדים מזהב ומפז רב

³⁹ עי' תנחומא עקב א: ולא עוד אלא שאין בכל מיני תבואה חביבה מסלת נקיה שהיא צפה בפה ודברי תורה חביבין ממנה שנאמר ומתוקים מדבש ונפת צופים אמר רבי חנינא אם תאמר שאין בכל מיני המשקין מתוקין מן הדבש ודברי תורה מתוקין מכלם שכתוב בהן ומתוקים מדבש ונפת צופים. עי' שמ"ר פמ"ז סי' ז: מאין היה אוכל [משה ק"כ ימים שהיה בהר סיני] מן התורה שנאמר (יחזקאל ג) בן אדם את אשר אתה תמצא אוכל ואוכלה למה שהתורה מתוקה שנאמר (תהלים יט) ומתוקים מדבש ונפת צופים. עי' במ"ר פי"ח סי' כב: מפני מה מי הפה מתוקין פעמים אוכל אכילה ואינה מתקבלת בלבו אם אין מי הפה מתוקין אין נפשו חוזרת עוד ועוד לפי שקורא בתורה דכתיב בה (שם יט) ומתוקים מדבש לפיכך מי הפה מתוקין. עי' סוטה מח ע"א: משחרב בית המקדש בטל השמיר ונפת צופים. (שם ע"ב): מאי נפת צופים אמר רב סולת שצפה על גבי נפה ודומה לעיסה שנילושה בדבש ושמן ולוי אמר שתי ככרות הנדבקות בתנור ותופחות ובאות עד שמגיעות זו לזו ורבי יהושע בן לוי אמר זה דבש הבא מן הציפא. עי' במ"ר פי"ג סי' טו: המקרא והמשנה מלאים הם שאין אחד סותר על חברו סלת כמה דתימא (שם יט) ונפת צופים כסלת שצפה על גבי נפה בלולה בשמן זו התורה שצריכה לבלול במעשים טובים.

⁴⁰ מתנות?

⁴¹

⁴² מדרש תהלים: בשמרים עקב רב. כל המשמר את התורה נעשה רב. דבר אחר, כל המשמר את התורה עד עקב, הוא רב ופותחין לו פתח. עי' תנחומא עקב א: אמר דוד לפני הקב"ה רבון העולמים שמא מפני שהן [מצות קלוות] מתוקין מדבש בסרתי בהן ח"ו אלא גם עבדך נזהר בהם בשמרים עקב רב מצות קלות.

⁴³ אבל

⁴⁴ חלופי ? נעשה טובות של ישראל

⁴⁵ מדרש תהלים: תני רבי שמעון בן יוחאי, מה גבורים הם הצדיקים שהן יודעין לפתות את בוראן ויודעין היאך לקלס. ראה דוד היאך מקלס את בוראו, התחיל מקלס בשמים, שנאמר, השמים מספרים כבוד אל. אמרו השמים, שמא אתה צריך כלום. ומעשה ידיו מגיד הרקיע. אמר לו רקיע, שמא אתה צריך כלום. היה מזמר והולך. התחיל לקלס בתורה, שנאמר, יראת ה' טהורה. אמר לו הקב"ה, דוד, מה את בעי. אמר לו, שגיאיות מי יבין. שגיייתא דעבדינן קמך. אמר ליה, הא שרי לך, והא שביק לך [מחול לך].

⁴⁶ עי' סנהדרין קז ע"א: ומנסתרות נקני שביקי לך

תהלים

	בי אז איתם ⁴⁸ ונקיתי מפשע רב ⁴⁹ :
<p>גם מזדים – מן הזדונות. אז איתם – אהיה תמים אמרו חכמים למה דוד דומה לכותי המחזר על הפתחים והם מערימים בדבר יותר מכל אדם תנו לי מים לשתות דבר שאין בו חסרון כים משקטה אמר יש כאן צלל קטן משנתנו לו אומר יש צלל צלל מלח משנתנו לו אמר תנו לי מעט לחם שלא זיקני הצלל כך אמר דוד בתחל' על השגגות ואחר כך על הזדונו' ואחר כך על המרדים פשעים אלו המרדים שמתכוין להכעיס וכן הוא אומר (מלכים ב ג') מלך מואב פשע בי</p>	
יהיו לראון – לפיוס לראותך	
	(טו) יהיו לרצון אמרי פי ⁵³ והגיון לבי ⁵⁴ לרצון ⁵⁵ ה' צורי ונאלי ⁵⁵ :
<p>יהון לרעוא מימרי פומי ורגגת⁵⁶ רעיוני קדמך יי תוקפי⁵⁷ ופריקי</p>	
ספר תהילים פרק כ	
(א) למנצח ⁵⁸ מזמור לדוד:	
לשבחא תושבחתא לדוד:	

⁴⁷ מדרש תהלים: גם מזדים חשוק עבדך. אלו הזדונות. עי' סנהדרין קז ע"א: גם מזדים חשוק עבדך שביקי לך

⁴⁸ מדרש תהלים: אל ימשלו בי אז איתם. אלו תוקפי עברות. כענין שנאמר (דברים כא, ד) אל נחל איתן. עי' סנהדרין קז ע"א: אל ימשלו בי אז איתם דלא לישתעו בי רבנן שביקי לך.

⁴⁹ מדרש תהלים: ונקיתי מפשע רב. אותו עוון רב. אמר ר' לוי, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם אתה אלוה רב ואנא חובי רברבין, יאה לאלוה רב למשבק חובין רברבין. שנאמר (תהלים כה, יא) למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא. עי' סנהדרין קז ע"א: ונקיתי מפשע רב שלא יכתב סרחוני אמר לו אי אפשר ומה יו"ד שנטלתי משרי עומד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע והוספתי לו שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע כל הפרשה כולה על אחת כמה וכמה ונקיתי מפשע רב אמר לפניו רבונו של עולם מחול לי על אותו עון כולו אמר כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו הייתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונו כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה. עי' תנחומא ויקרא ו: ונקיתי מפשע רב (תהלים יט) מחטא גדול אשר עשיתי ואם תעשה כן יהיו לרצון אמרי פי מכאן אתה למד שכל החוטא בשגגה נקרא חוטא.

⁵⁰ אבל

⁵¹

⁵² הזה ואהיה ללא מום, ואהיה צדיק מחטא גדול.

⁵³ מדרש תהלים: יהיו לרצון אמרי פי. יכתבו לדורות ויחוקו לדורות. עי' ברכות ט ע"ב: כיון דקבעוה רבנן בתפלה כתפלה אריכתא דמיא מכדי האי יהיו לרצון אמרי פי משמע לבסוף ומשמע מעיקרא דבעינא למימר מאי טעמא תקנוהו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות לימרו מעיקרא אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר שמונה עשרה פרשיות לפיכך תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות. עי' מדרש תהלים א: עליהם הוא אומר, (תהלים יט, טו) יהיו לרצון אמרי פי. יעשו לדורות ויכתבו לדורות אמרי פי ויחוקקו לדורות. ולא יהיו קורין בהם כקורין בספרים אלא יהיו קורין בהן ונוטלין שכר עליהם כנגעים ואהלות. (שם) יהיו לרצון אמרי פי. אמר ר' ירמיה בר שלום בשם ר' יוחנן, מאי דכתיב (שם סא, ה) אגורה באהלך עולמים. וכי תעלה על דעתך שהיה מבקש דוד דירת שני עולמים. אלא כך אמר דוד, יהו מזכירים אותי בבתי כנסיות ובתי מדרשות וכאלו חי וקיים אני בשני עולמים. ועיי"ש קלד: תכף לגאולה תפלה, (תהלים יט, טו) יהיו לרצון אמרי פי וגו'. מה כתיב בתריה, (שם כ, ב) יענך ה' ביום צרה. ועי' לעיל הערה ⁴⁹.

⁵⁴

⁵⁵ מדרש תהלים: צורי וגואלי. צורי בים, וגואלי בעמלק. צורי במרה, וגואלי בהר סיני. צורי בעולם הזה, וגואלי לעולם הבא:

⁵⁶

⁵⁷ חזקי.

⁵⁸ עי' לעיל הערה 1.

תהלים

(ב) יַעֲנֵךְ ה' בְּיוֹם צָרָה ⁵⁹ יִשְׁגָּבֶךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב ⁶⁰ :	יקבל צלותך ⁶¹ יי ביומא דעקא ישגבינך שמא דאלהא דיעקב:
יענך ה' ביום צרה – המזמור הזה על שם שהיה שולח את יואב ואת כל ישראל למלחמה והוא היה עומד בירושלם ומתפלל עליהן כענין שנאמר (שמואל ב י"ח) טוב כי תהיה לנו מעיר לעזור ואמרו רבותינו חילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה. שם אלהי יעקב – שהצטיחו כלכתו לחזן ושמר הצטחתו לכך נאמר אלהי יעקב:	
(ג) יִשְׁלַח עֲזָרְךָ מִקִּדְשׁ ⁶² וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָ ⁶³ :	
ישרד סעדך מן בית מוקדשיה ⁶⁴ ומציון יסיענך:	
מקדש – מהיכל קדשו שהוא שוכן שם:	

– מאיר הנ"ך –

⁵⁹ מדרש תהלים: זה שאמר הכתוב (תהלים צא, טו) יקראני ואענהו. אמר הקב"ה, בשעה שמגעת צרה לישראל ומבקשין אותי והן משתתפין בכבודי, כבודי עמהן, באותה שעה אני עונה אותם, שנאמר, יקראני ואענהו, למה, עמו אנכי בצרה. א"ר יודן, [משל] לאשה שהיא עם אמה בכעס, עלתה אמה למעלה. ובשעת לידתה היתה מצוחת מלמטה, ואמה שומעת קולה מלמעלה וצווחת גם היא כנגדה. והיו השכנות אומרות לה, מה טיביך וכי את יולדת עמה. אמרה להן, בתי יולדת בצער, אף על פי שהכעיסה אותי איני יכולה לסבול צווחתה ואני צווחת עמה, לפי שצרת בתי שלי היא. וכו' אמר רבי יהושע הכהן, תשעה פסוקין יש במזמור הזה, כנגד תשעה חדשים שהאשה מתעברת בהם, ומה הן אומרת, דעני חייתא הוא יענה אתכם. א"ר שמעון בר אבא, את מוצא, שמונה עשרה מזמורים יש מראש הספר ועד הפסוק הזה. שאשרי האיש ולמה רגשו גוים, חד הוא. כנגד שמונה עשרה ברכות שאדם מתפלל בכל יום, אומר, תתעני צלותך אחר י"ח מזמורות. אמרו לו לדוד, יענך ה'. וכו' דבר אחר יענך ה' ביום צרה. לאב ובן שהיו מהלכין בדרך ונתיגע הבן, אמר לאביו, והיכן היא המדינה. אמר לו, בני, סימן זה יהא בידך, אם ראית בית הקברות לפניך דע כי המדינה קרובה לך. כך אמר הקב"ה לישראל, אם ראיתם שהצרות מכסות אתכם באותה שעה אתם נגאלים, שנאמר, יענך ה' ביום צרה. עי' לעיל הערה 53.

⁶⁰ מדרש תהלים: ישגבך שם אלהי יעקב. אלהי אברהם ואלהי יצחק אין כתיב כאן, אלא אלהי יעקב. ולמה, אמר ריש לקיש, משל לאשה עוברה שהיא מקשה לילד. אמרין לה, לית אנן ידעין מה נאמר לך, אלא, מאן דעני לאמך בעידן קשיותה יענה יתיך בעידן קשיותיך. כך כתיב ביעקב, (בראשית לה, ג) לאל העונה אותי ביום צרתי. אמר להם דוד, מי שענה יעקב אביכם בעת צרתו, יענה אתכם בעת צרתכם. הוי, יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב. עי' ברכות סד ע"א: ואמר רבי אבין הלוי מאי דכתיב יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק מכאן לבעל הקורה שיכנס בעביה של קורה. ועי' ב"ר פע"ה סי' יג: באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו שהוא בא מרחוק ותלה עיניו למרום בכה ובקש רחמים מלפני הקב"ה ושמע תפלתו והבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכותו של יעקב שנאמר (תהלים כ) יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב. עי' ד"ר פ, ב, סי' יא: ד"א יענך ה' ביום צרה מהו ביום צרה אמר ר"ל למה הדבר דומה לאשה שישבה על המשבר לילד והיתה מצטערת לילד אמרו מי שענה את אמך הוא יענה אותך כך אמר דוד לישראל מי שענה ליעקב הוא יענה אתכם מה התפלל יעקב ואעשה שם מזבח לאל העונה אותי ביום צרתי אף אתה יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כשתהא רואה בניך בצער ואין מי שיבקש רחמים עליהם מיד ענה אותן אמר לו הקב"ה משה חייך בכל שעה שיקראו אותי אני אענה אותם דכתיב (דברים ד) כה' אלהינו בכל קראנו אליו.

⁶¹ יקבל תפילתך

⁶² מדרש תהלים: ישלח עזרך מקדש. מקדוש השם שבכם, ומקדוש מעשים טובים שבכם.

⁶³ מדרש תהלים: מציון יסעדך. מציון של מצוות שבכם. דבר אחר מציון יסעדך. כל הברכות והנחמות והטובות שהקדוש ברוך הוא מביא לעולם, מציון וכו', מלמד, שהכל צריכין סיוע ומעשה היה באותו הרוח שהיה בימי רבי אבא בר דוסאי, שהיה עובר על המעין, ובא אליו הרוח, ואמר לו, ראה הנה אני כמה ימים כאן ולא היתה בריה נזוקת כאן בשבילי, ועכשיו מריב עמי רוח אחר ורוצה לטרדני מזה המקום, והוא רע מאוד ולא יניח חיים לכל בריה. ואם רצונך שלא ינזקו הבריות, סייעני עמו שאמיתנו. אמר לו, והיאך אסייעך. אמר לו, כשיבוא אודיעך, ובא אתה עם תלמידך. ואמרו אתם, תנו לו והכוהו, וישמע אתכם, ויהא סבור שעל סיועי אתם באים, ויפחד, ואוכל להרגו. ועשו כן, וראו כמין טיפת דם על המעין, וידעו שנהרג. ומכאן, שאפילו הרוחות צריכין סיוע.

⁶⁴ בית המקדש.

תהלים

ידכר כולהן דורוניתך ועלותך ידהן לעלמין:	(ד) יזכר כל מנחתך ⁶⁵ ועולתך ידשנה סלה ⁶⁶ :
מנחותיך ועולתך – הם התפלות שאתם מתפללים במלחמה. ידשנה סלה – לשון שומן כמו (דברים ל"א) ואל כל וצבע ודשן כלומר יקבלם בלחץ כעולות מחים:	
יתן לך כרעיוןך ⁶⁸ וכל מלכך ⁶⁹ ישלם:	(ה) יתן לך כל לבבך ⁶⁷ וכל עצתך ימלא:
יימרון עמך נשבה בפורקןך ⁷³ ובשום אלהנא נטקס ישלים יי כולהון שילתך:	(ו) נרננה בישועתך ⁷⁰ ובשם אלהינו נדגל ⁷¹ ימלא ה' כל משאלותיך ⁷² :
נרננה בישועתך – כשיושיע אותך הקב"ה נרננ' כולנו להקב"ה וצמנו נדגול נתאסף ונעשה חיל:	
השתא ידעית ארום פריק ⁷⁵ יי משיחיה קביל צלותיה ממותב ⁷⁶ דשמיא קדישיה בגבורן פורקן ⁷⁷ ימיניה:	(ז) עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו ⁷⁴ יענהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו:
עתה ידעתי – זו היא הנרננה שנרנן עתה בתשועה זו שצאה ליורצ ול ישראל, ידעתי שחפץ המקום בי וענני משמי קדשו כי תשועתם היא תשועתי:	

– מאיר הנ"ך –

⁶⁵ מדרש תהלים: יזכור כל מנחותיך. אמר ר' חמא, כל הקרבנות שהכהנים מקריבין אינן מקריבין בלא מלח, שנאמר (ויקרא ב, יג) וכל קרבן מנחתך במלח תמלח. משל לאדם שאומר, דברייתא, מלחא פלן. אמר רבי תנחומא, כל מנחותיך. זה גלגל נוב וגבעון שילה ובית עולמים.

⁶⁶ מדרש תהלים: ועולתך ידשנה סלה. זה יצחק שנעקד על גבי המזבח לעולה:

⁶⁷ מדרש תהלים: יתן לך כלבבך. מעשה ברבן גמליאל, שהלך אצל חלפא בן קרויה, ואמר לו, התפלל עלי. ואמר, יתן לך כלבבך. רבי הונא בר רב יצחק אמר, לא אמר לו כך. אלא אמר לו, ימלא ה' כל משאלותיך. זו תפלה שאין מתפללין על כל אדם, לפי שפעמים יש בלבו של אדם לגנוב או לעבור עבירה, ואמר לו, יתן לך כלבבך. אלא, על ידי שלבו שלם לפני בוראו נתפלל עליו כך, ימלא ה' כל משאלותיך:

⁶⁸ כמחשבותיך

⁶⁹ ?

⁷⁰ עי' במ"ר פ"ב ס' ב: אמרו ישראל להקב"ה הרי אנו מרננים בישועתך מה שעשית לנו בשמך נרננה בישועתך (שמות יד) ויושע ה' ביום ההוא את ישראל וישע כתיב כביכול ישראל נגאלים וכאלו הוא נגאל

⁷¹ מדרש תהלים: לפי שבעולם הזה כל אדם מכיר דגליו מכל סגניו, שנאמר (במדבר ב, י) דגל מחנה ראובן. ומתוך דגליו מכיר אב שלו, ומתוך האב שלו מכיר את משפחתו. אבל לעתיד לבוא, הכל, ובשם אלהינו נדגול. ועי' במ"ר פ"ב ס' ב: ובשם אלהינו נדגול שקבע הקב"ה שמו בשמנו ועשה אותנו דגלים שנאמר (במדבר ב) איש על דגלו:

⁷² עי' לעיל הערה 67. עי' במ"ר פ"ב ס' ג: אמר להם הקב"ה מה נתאויתם לעשות דגלים חייכם שאני ממלא משאלותיכם (תהלים כ) ימלא ה' כל משאלותיך מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו.

⁷³ יאמרו עמך, נשבח בגאולתך

⁷⁴ עי' שיה"ש רבה פ"ד ס' כ: ריב"ל אמר אילו אמר חזקיהו שירה על מפלת סנחריב היה נעשה הוא מלך המשיח וסנחריב גוג ומגוג והוא לא עשה כן אלא אמר (תהלים כ) עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו וגו' אלה ברכב וגו' מה כתיב בתריה (שם) ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. ועי' רות רבה פ"ה ס' ו: חזרה לו מלכותו שנאמר (תהלים כ) עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו.

⁷⁵ גאל

⁷⁶ קיבל תפילתו מיושב

⁷⁷ יגאל

תהלים

אלין ברתכיני ואלין בסוסון ואנחנא בשום יי אלהנא נדכר:	(ח) אֱלֹהִים בָּרַכְבּ וְאֱלֹהִים בְּסוּסִים וְאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר ⁷⁸ .
אלה ברכב – יש מן האומות שצוטחים ברכב צרול שלהם ויש שצוטחים בסוסיהם אבל אנחנו צקס ה' נזכיר כי לו היקועה נזכיר לשון הקטרה ותפלה כמו (ישעי' סו) מזכיר לבונה את אזכרתה (ויקרא א') ולפי' המה יכרעו ויפולו:	
אנון נחינו ונפלו ואנחנא אזדקפנא ואתחילנא ⁸⁰ :	(ט) הַמָּה בָּרַעוּ וְנָפְלוּ ⁷⁹ וְאֲנַחְנוּ קָמְנוּ וְנִתְעוֹדָד:
ולאנחנו קמנו ונתעודד – נתגבר עליהם כמו (תהלים קמז) מעודד ענוים לשון עוז:	
"פרוק לן מלך תקיף קבל צלותן ⁸² ביום מקרינא:	(י) ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרִיאָנוּ ⁸¹ :
ספר תהלים פרק כד	
לדוד תושבחתא ליי הא ⁸⁵ ארעא ובריתהא ⁸⁶ תבל ודיתבין בה:	(א) לְדָוִד מְזֻמֹּר ⁸³ לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהָ ⁸⁴ תִּבְלָ וַיִּשְׁבִּי בָּהּ:

– מאיר הג"ך –

⁷⁸ עי' מדרש תהלים כב: כשהן [אומות העולם] מתגברין עליהם, חוזרין בתשובה וצועקין בתפלה, שנאמר (דברים לג, ז) שמע ה' קול יהודה. וכן הוא אומר, (תהלים כ, ח) אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר.

⁷⁹ עי' מדרש תהלים יז: מהו הכריעהו (תהלים יז יג), מכף זכות לכף חובה. דבר אחר, שברהו. כמה דאת אמר, (תהלים כ, ט) המה כרעו ונפלו.

⁸⁰ מדרש תהלים: המזמור הזה, ראשו בענייה וסופו בענייה. יעננו ביום קראנו. ועי' תדב"א זוטא כג: בשעה שישראל מתקבצין לפני ועומדין לפני באגודה אהת ואומרים לפני סדר סליחה אני אענה אותם שנאמר (תהלים כ) ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו.

⁸¹ יגאל אותנו, מלך חזק יקבל תפילתנו.

⁸² מדרש תהלים: זה שאמר הכתוב (איוב כט, יד) צדק לבשתי וילבשני. אמר רבי חנינא, יש נאה ללבשו ואין לבושו נאה לו. ויש שאין נאה ללבשו ולבושו נאה לו. וכו' וכן דוד, נאה למזמורו ומזמורו נאה לו. מה כתיב למעלה מן הענין, ה' רועי לא אחסר. וכי לדוד מזמור, ומהו מזמור לדוד. כשהיה מבקש שתשרה עליו שכינה היה תובעה, מזמור לדוד. וכשהיתה באה מעצמה, לדוד מזמור. וכו' וכל מקום שנאמר מזמור לדוד, היה מנגן, ואחר כך היתה שורה עליו רוח הקדש. לדוד מזמור, שורה עליו רוח הקדש ואחר כך היה מנגן.

⁸³ מדרש תהלים: דבר אחר לה' הארץ ומלואה. משל למלך שהיה לו בן בית בעיר, והיו בני העיר מכבדין אותו לומר שהוא בן ביתו של מלך, והמלך מכבדו מכאן ומכאן מכר המלך את עירו לאחר. התחילו פושעים בבן ביתו של מלך. בא לו אצל המלך. אחר ימים חזר המלך לעירו. התחיל בן ביתו עובר בתוכה כמקדם, התחילו מכבדים אותו עוד שהוא בן ביתו של מלך. אמר להם, עכשיו אני בן ביתו. המלך, זה הקב"ה. והעיר, זה ארצו. ובן בית, זה דוד. כל הימים שהיתה הארץ להקב"ה מכבדין את דוד, (שמואל א יח, טז) כי הוא יוצא ובא לפניו. מה עשה הקב"ה, מכר את ארצו. וכן הוא אומר, (יחזקאל ל, יב) ונתתי יאורים חרבה ומכרתי את הארץ ביד רעים. התחילו פושעים בבן ביתו, שנאמר (מלכים א יב, טז) וישיבו העם את המלך דבר לאמר מה לנו חלק בדוד. לכשיקנה הקב"ה את ארצו, על בן ביתו הוא חוזר, שנאמר (הושע ג, ה) אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם. לכך נאמר, לה' הארץ ומלואה. דבר אחר, יש לך אדם שיש לו ספינה, אבל הפרקמטיא שיש בתוכה אינה שלו. ואם הפרקמטיא שלו הספינה אינה שלו. אבל הקב"ה אינו כן, לה' הארץ ומלואה. בשר ודם בונה בית של חמשים אמה. וכשהוא גדול של מאה אמה. (וכלו) [וכולו] כשלוש אמות. אבל הקב"ה אינו כן, ברא את הארץ והוא ממלאה. וכן הוא אומר, (ישעיה ו, ג) מלא כל הארץ כבודו. דבר אחר לה' הארץ ומלואה. זהו שאמר הכתוב (נחמיה ט, ו) אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים. אימתי נבראו המלאכים. רבי יוחנן אמר, בשני וכו' ריש לקיש אמר, בחמישי. וכו' רבי לוליאני אמר, מפני מה לא נבראו המלאכים ביום ראשון. שלא יאמרו מיכאל היה ממתח מן המזרח, וגבריאל מן המערב, והקב"ה ממדד באמצעית. וכו' אמר

תהלים

לה' הארץ – ארץ ישראל. תבל – שאר ארצות:	
מטול ⁸⁹ די הוא על ימיא שוי שתסהא ועל נהרותא אתקנאה:	(ב) כִּי הוּא עַל יַמִּים יִסְדָּה ⁸⁷ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנָה ⁸⁸ :
על ימים יסדה – סצעה ימים מקיפין ארץ ישראל וארבע נהרות, ירדן, וירמוך, קרמיון, ופוגה:	
מזן יסק לטור בית מקדשא ⁹² דיי ומן יקום באתר קודשיא:	(ג) מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה' ⁹⁰ וּמִי יִקּוּם בְּמִקּוֹם קָדְשׁוֹ ⁹¹ :
מי יעלה בהר ה' – אף על פי שכל יושבי תבל שלו אין הכל כדאי ליקרב אליו אלא נקי כפים וגו':	
דכי אידיא ובריר רעיונא ⁹⁷ דלא אומי על שקרא לחיבא נפשיה ולא קאם לנכלא ⁹⁸ :	(ד) נְקִי כַפַּיִם ⁹³ וּבֵר לְכָבֵד ⁹⁴ אֲשֶׁר לֹא נִשְׂא לְשׂוֹא נַפְשִׁי ⁹⁵ וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה ⁹⁶ :

דוד לפני הקב"ה, הואיל ואתה בראת את השמים ואת הארץ, לשמך אני קורא אותך, לה' הארץ ומלואה. רבי עזריה ורבי נחמיה ורבי ברכיה אמרו, משל למלך שהיה לו שני אפטרופין. אחד היה ממונה על מה שבבית, ואחד היה ממונה על מה שבשדות. שעל הבית, היה יודע כל מה שבבית וכל מה שבשדות. ושעל השדות, אינו יודע אלא מה שבשדות בלבד. כך משה, כשעלה למרום היה יודע העליונים והתחתונים וקילס להקב"ה בהן, שנאמר (דברים י', יד) הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים. אבל דוד שלא עלה למרום, קילס להקב"ה במה שהוא יודע, שנאמר, לה' הארץ ומלואה. אמר ר' פנחס, מלך בשר ודם כשהוא בקיטון אינו בטרקלין, וכשהוא בטרקלין אינו בקיטון. אבל הקב"ה מלא עליונים ותחתונים, שנאמר (תהלים קמח, יג) הודו על ארץ ושמים. ואומר, (ירמיה כג, כד) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. בשר ודם יש לו צאן ואין לו מרעה. יש לו מרעה ואין לו צאן. אבל הקב"ה אינו כן, יש לו צאן ויש לו מרעה. צאן, אלו ישראל, שנאמר (יחזקאל לד, לא) ואתן צאני צאן וגו'. ויש לו מרעה, לה' הארץ ומלואה. ויודע לרעות, שנאמר (שם, טו) אני ארעה צאני ואני ארביצם. ויודע מרעית טוב, שנאמר (שם, יד) במרעה טוב ארעה אותם. הוי, לה' הארץ ומלואה. עי' ר"ה לא ע"א: בראשון מה היו אומרים לה' הארץ ומלואה על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו.

85

86
ובריותיו

⁸⁷ מדרש תהלים: כי הוא על ימים יסדה. זו ארץ ישראל שיושבת על שבעה ימים. ימא רבא, ימא דטבריא, ימא דמילחא, וימא דסיבכי, וימא דחולתא, וימא דשריית [חילת – ב"ב עד ע"ב], וימא דאספמיא והוא ימא דחמין.

⁸⁸ מדרש תהלים: ועל נהרות יכוננה. מארבע נהרות, ירדנה ופיגה וירמוך וקרייון.

89
משא ???

⁹⁰ מדרש תהלים: מי יעלה בהר ה'. זה משה. שנאמר (שמות יט, ג) ומשה עלה אל האלהים. וכו' דבר אחר מי יעלה בהר ה'. זה אברהם אבינו, שכתוב בו, (בראשית כב, ב) לך לך אל ארץ המוריה. וכו' דבר אחר מי יעלה. זה יעקב אבינו, שנאמר (שם לה, א) קום עלה בית אל ושב שם. עי' מדרש תהלים יא: הכת הראשונה יושבת לפני המלך ורואה את המלך ואת הפנים, שנאמר (תהלים קמ, יד) ישבו ישרים את פניך. ואומר, ישר יחזו פנימו. והכת השניה, (שם פד, ה) אשרי יושבי ביתך. והשלישית, (שם כד, ג) מי יעלה בהר ה'. רביעית, (שם סה, ה) אשרי תבחר ותקרב. חמישית, (שם טו, א) ה' מי יגור באהלך. ששית, (שם) מי ישכון בהר קדשך. שביעית, (שם כד, ג) ומי יקום במקום קדשו. וכל כת וכת יש לו מדור בפני עצמו בגן עדן. ועי' ספרי דברים י': ז' כיתות של צדיקים בגן עדן זו למעלה מזו. כת ראשונה תהלים קמ אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך. כת שניה שם סה אשרי תבחר ותקרב לשכון חצריך בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע. כת שלישית שם פד אשרי יושבי ביתך. כת רביעית שם טו מי יגור באהלך. כת חמישית שם מי ישכון בהר קדשך. כת ששית שם כד מי יעלה בהר ה'. כת שביעית שם מי יקום במקום קדשו.

⁹¹ מדרש תהלים: ומי יקום במקום קדשו, זה משה. שנאמר (דברים ה, כח) ואתה פה עמוד עמדי. וכו' ומי יקום. זה אברהם, שנאמר (שם, ג) וישכם אברהם בבקר. וכו' מי יקום, (שם כח, יא) ויפגע במקום.

92
בית המקדש

תהלים

לא נשא לשוא נפשי – לא נשבע בשמי ונפשי לשוא מלינו לשון שבועה נופל על נפש שנאמר נשבע ה' לברכות בנפשו (ירמי' נא):	
יקבל ¹⁰⁰ ברכתא מן קדםמלפני יי וצדקתא מאלהא דפורקניה ¹⁰¹ :	(ה) ישא ברכה מאת ה' ⁹⁹ וצדקה מאלהי ישעו:
זה – סך מעשיו, הוא דור דורשיו:	
דנן דרא דתבעין ליה דבעין סבר ¹⁰³ אפוי יעקב לעלמין:	(ו) זה דור דרשו מבקשי פניך יעקב סלה ¹⁰² :
זקפו תרעי בית מקדשא ¹⁰⁶ רישיכון ואזדקפו מעלני עלמא ויעול מלך יקרא:	(ז) שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ¹⁰⁴ ויבוא מלך הכבוד ¹⁰⁵ :

⁹³ מדרש תהלים: נקי כפים, זה משה. שנאמר (במדבר טז, טו) לא חמור אחד מהם נשאתי. וכו' נקי כפים. זה אברהם, (שם יד, כג) אם מחוט ועד שרוך נעל. וכו' נקי כפים, (שם לא, לט) אנכי אחטנה.

⁹⁴ מדרש תהלים: ובר לבב. זה משה, שהיה מברר עסקו בשעה שאמר לו הקב"ה שילך בשליחותו, שנאמר (שמות ג, יג) ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל. וכו' ובר לבב. זה אברהם, (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. ואומר, (בראשית טו, ו) והאמין בה'. וכו' ובר לבב, (שם, לז) כי מששת את כל כלי. מדרש תהלים: ר' אליעזר אומר, כל פרשה שאמר דוד כנגד עצמו אמרה וכנגד כל ישראל. האמורה בלשון יחיד, כנגד עצמו אמרה. בלשון רבים, כנגד כל ישראל. עי' תדב"א רבה יז: ובר לבב זה משה שהיה לבו של משה ברור ביראת אלהים.

⁹⁵ מדרש תהלים: אשר לא נשא לשוא נפשי. זה משה, שנטל נפשו של מצרי, שנאמר (שם ב, יב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי. שראה את המלאכים ונמלך בהן והרגו בדין. וכו' אשר לא נשא לשוא נפשי, בפניו של נמרוד. אשר לא נשא לשוא נפשי, ללבן. ועי' תנא דבי אליהו רבה יז: אשר לא נשא לשוא נפשי אמר הקב"ה למשה נפש רוח ונשמה שנתתי בך לא טענה דבר שוא שלא כתבתי בתורתך.

⁹⁶ מדרש תהלים: ולא נשבע למרמה, ליתרו. שנאמר (שם, כא) ויואל לשבת את האיש. ואין ויואל אלא שבועה, שנאמר (שמואל-א יד, כד) ויואל שאול את העם. לפיכך, ישא ברכה מאת ה'. וכו' ולא נשבע למרמה, (שם יד, כב) הרימותי ידי אל ה'. ישא ברכה מאת ה', (שם כד, א) וה' ברך את אברהם בכל. וכו' ולא נשבע למרמה, (שם, נג) וישבע יעקב בפחד אביו יצחק. עי' נדה ל ע"ב: תשבע כל לשון זה יום הלידה שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה ומה היא השבועה שמשיעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע.

⁹⁷ מחשבותיו

⁹⁸ שלא נשבע לשקר לחייב נפשו ולא עומד לנכלא???

⁹⁹ מדרש תהלים: ישא ברכה מאת ה', (שם כד, א) וה' ברך את אברהם בכל, וכו' ישא ברכה, (שם לה, ט) וירא אלהים אל יעקב וגו' ויברך אותו. עי' חגיגה יב ע"ב: ערבות שבו צדק משפט וצדקה גנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה וכו' וגנזי ברכה דכתיב ישא ברכה מאת ה'. עי' תדב"א רבה יז: ומה שכרו של משה שקיבל ברכה מפי אלהיו שנאמר ישא ברכה מאת ה' וגו'.

¹⁰⁰ יקבל

¹⁰¹ שגואלו.

¹⁰² עי' ב"ר פל"ד סי' ט: וירח ה' הריח ריח דורו של שמד רב שלום בשם ר' מנחמא בר זעירע אמר משל למלך שהיה מבקש לבנות לו פלטין על הים ולא היה יודע היכן לבנותה ומצא צלוחית של אפולסמון והלך והריחה ובנה אותה עליה הה"ד (תהלים כד) כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה באיזה זכות בזכות (שם) דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה:

¹⁰³ שמחת?

¹⁰⁴ מדרש תהלים: שאו שערים ראשיכם. את מוצא, בשעה שבנה בית המקדש בקש שלמה להכניס את הארון, והיה השער קטן חמש אמות ארכו ושתיים וחצי רחבו. והארון הזה, אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו. וכי לא היה אמה וחצי נכנסת בתוך שתיים וחצי. אלא, באותה השעה דבקו שערים זה בזה, ואמר שלמה עשרים וארבע רננות, ולא נענה. חזר ואמר, שאו

תהלים

<p>שאו שערים ראשיכם – בימי שלמה בנו כשצא להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שערים זו בזו אמר כ"ד רננות ולא נענה עד שאמר (דברי הימים ב ו') אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עזבך:</p>	
<p>מן הוא דיכי מלכא יקירא יי עשין וגבר יי מרי גבורתא ועבד קרבא:</p>	<p>(ח) מי זה מלך הכבוד ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה¹⁰⁷:</p>
<p>זקופו תרעי גנתא דעדן¹⁰⁹ רישיכון ואזדקפו¹¹⁰ מעלני עלמא ויעול מלכא יקירא:</p>	<p>(ט) שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד¹⁰⁸:</p>
<p>פתחי עולם – פתחים שקדושתן עולמית:</p>	
<p>מן הוא דיכי מלכא יקירא יי צבאות הוא מלכא יקירא לעלמין:</p>	<p>(י) מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה¹¹¹:</p>

שערים ראשיכם, ולא נענה. כיון שאמר, (דברי הימים ב ו, מב) ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך. מיד נענה, ונשאו שערים ראשין ונכנס הארון, וירדה אש מן השמים. עי' שבת ל ע"א: פתח ואמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד והטו בתריה למיבלעיה [מיד בקשו השערים לירד עליו ולרוץ את ראשו - במ"ר פט"ו סי' יג]. עי' שמ"ר פ"ח סי' א: שאו שערים ראשיכם שלמה אמר הפסוק הזה בשעה שהכניס הארון לבית קדשי הקדשים עשה ארון של י' אמות כיון שהגיע לפתח בית המקדש היה הפתח של י' אמות והארון של י' אמות ואין עשרה אמות יכולין להכנס בתוך י' אמות ועוד שהיו טעונין בו כיון שבא להכניסו לא היה יכול עמד שלמה והיה מתבייש ולא היה יודע מה לעשות התחיל להתפלל לפני הקב"ה מה עשה שלמה ארז"ל הלך והביא ארונו של דוד ואמר (ד"ה ב ו) ה' אלהים אל תשב פני משיחך א"ר ברכיה בשם ר' חלבו באותה שעה חיה דוד והכל ממך לדרוש שכן דוד אומר (תהלים ל) ה' העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור.

¹⁰⁵ עי' שמ"ר פ"ח סי' א: למה קרא להקב"ה מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליראיו כיצד מלך בשר ודם אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו והקב"ה הושיב לשלמה על כסאו שנאמר (ד"ה א כט) וישב שלמה על כסא ה' למלך והרכיב לאלהיו על סוסו ומהו סוסו של הקב"ה סופה וסערה שנאמר (נחום א) ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו וכתוב (מ"ב ב) ויעל אליהו בסערה השמים מלך ב"ו אין משתמשין בשרביטו והקב"ה מסר שרביטו למשה שנאמר ויקח משה את מטה האלהים בידו מלך ב"ד אין לובשין עטרה שלו והקב"ה עתיד להלביש עטרה שלו למלך המשיח ומהו עטרה של הקב"ה כתם פז שנאמר (שיר ה) ראשו כתם פז קווצותיו תלתלים שחורות כעורב. בית המקדש.

¹⁰⁷ עי' שבת ל ע"א: אמרו [השערים רצו לבלעו] מי הוא זה מלך הכבוד אמר להו ה' עזוז וגבור חזר ואמר שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה ולא נענה

¹⁰⁸ עי' במ"ר פט"ו סי' יג: ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה שאו שערים ראשיכם אמר להם התגדלו שמלך הכבוד עליכם מיד חלקו לו כבוד ונשאו עצמן ונכנס הארון.

¹⁰⁹ גן עדן

¹¹⁰ התרגון לא מבחין בין פסוק ט לפסוק ז

¹¹¹ מדרש תהלים: מי הוא זה מלך הכבוד. אמר רבי סימון, מי זה מלך שהוא חולק מכבודו ליראיו. ה' צבאות הוא מלך הכבוד. אמר רבי סימון, (במדבר יב, טו) והעם לא נסע עד האסף מרים. מלמד, שנתעכבה לה השכינה. אמר ר' לוליאני בשם רבי יצחק, כתיב, משה ידבר והאלהים יעננו בקול. אלהים ידבר ומשה יענה אין כתיב כאן, אלא משה ידבר והאלהים יעננו בקול. רבי ברכיה בשם רבי סימון, כתיב, (בראשית לט, א) ויוסף הורד מצרימה. וכתוב, (שם, ב) ויהי ה' את יוסף. רבי יודן אמר בשם רבי איבו, אין לי אלא בשעת הרוחה, בשעת הצרה מנין. שנאמר (שם, כג) אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו. כל הכלים שבמקדש, עור תחש מלמעלן. ובארון כתיב, (במדבר ד, ו) ופרשו בגד כליל תכלת מלמעלה. וכל כך למה, כדי שיבוא הארון מסויים. הוי, ויבא מלך הכבוד. אמר רבי חזקיה, מפני מה נשתנית תכלת מכל מיני צבעונים. מפני שהתכלת דומה לעשבים, ועשבים לים, וים לרקיע, ורקיע לקשת, וקשת לענן, וענן לכסא, וכסא דומה לכבוד,

תהלים

ספר תהלים פרק כז	
לדוד יי נהורי ופורקני ממן אדחל יי עושנא דחיי ממן אדחל	(א) לְדָוִד ה' אֹרֵי וַיִּשְׁעֵי מִמִּי אֵיֶרָא ה' מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְחָד ¹¹² :
כד יתקרבון עלי מבאשין לגרמא ית בסרי מעיקי ובעלי דבבי הנון אתקלו ונפלו	(ב) בְּקֶרֶב עָלֵי מְרַעִים לֹאֲכַל אֶת בְּשָׂרֵי צָרֵי וְאֵיבֵי לֵי הַמָּה כְּשָׁלוֹ וְנִפְּלוּ ¹¹³ :
אין תשרי עלי משרית רשיעי ¹¹⁵ לא אדחל לבכי אין תקום עלי קרבא בדא אנא סביר	(ג) אִם תַּחֲנֶנָּה עָלַי מִחֲנָה לֹא יִירָא לְפִי אִם תִּקְוֶם עָלַי מִלַּחְמָה בְּזֹאת אֲנִי בּוֹמֵחַ ¹¹⁴ :

שנאמר (יחזקאל א, כח) כמראה הקשת אשר יהיה בענן. ומכבודו חולק ליראיו. זה התכלת. שנאמר (במדבר טו, לח) ועשו להם ציצית. הוי, מי זה מלך הכבוד. שהוא חולק מכבודו ליראיו.

¹¹² לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא. זה שאמר הכתוב (ישעיה י, יז) והיה אור ישראל לאש וקדושו ללהבה. בנוהג שבעולם, אדם מדליק את הנר בפלטין שלו. שמא יכול לומר פלוני שהוא אוהבי ישתמש לאורו, ופלוני שהוא שונאי אל ישתמש לאורו. אלא הכל משתמשין לאורו. אבל הקב"ה אינו כן, אלא, והיה אור ישראל וגו'. בני יראו ושונאי אל יראו. וכבר עשה דוגמא זו במצרים, (שמות י, כג) ולא ראו איש את אחיו וגו' ולכל בני ישראל היה אור. (שם יג, כא) וה' הולך לפניהם יומם. ואומר, (שם יד, כ) ויאר את הלילה ויהי הענן והחושך. ואומר, (מיכה ז, ח) כי אשב בחשך ה' אור לי. לכך נאמר, אורי וישעי ממי אירא. ואומר, (תהלים מג, ג) שלח אורך ואמתך. (לכך נאמר דוגמא לעתיד) ברא האור שאין ראויין בו, גנזו לעתיד לבוא אל הצדיקים. שנאמר (משלי יג, ט) אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך. ואומר, (בראשית א, ד) וירא אלהים את האור כי טוב. רבי יהודה ברבי סימון אמר, הבדילו את האור לעצמו. משל למלך, שראה מנה יפה ואמר זה שלי. כך, כשברא הקב"ה את עולמו אמר אין כל בריה יכולה להשתמש בה, אלא אני. וכן הוא אומר, (דניאל ב, כב) ונהורא עמיה שרי. אמר רבי אבין, נטלו הקב"ה ונתעטף בו כטלית והבריק את העולם מזיוו. הדא הוא דכתיב, (תהלים קד, ב) עוטה אור כשלמה. ורבנן אמרי, הבדילו לעצמו ליתן לצדיקים לעתיד לבוא. משל למלך, שהיה לו מנה יפה ואמר זו לבני. וכן הוא אומר, (שם צז, יא) אור זרוע לצדיק. אמר דוד לפני הקב"ה, רבוננו של עולם ואימתי הוא בא. אמר לו, כשיגיע הקץ ותבנה ירושלים ואני מביא אותו האור. שנאמר (ישעיה ס, א) קומי אורי כי בא אורך. אבל לעתיד לבוא, לאומות העכו"ם יהיה חשך. שנאמר (שם, ב) כי החשך יכסה ארץ. ונאמר (שם י, יז) והיה אור ישראל לאש וקדושו ללהבה. מהו (שם) שיתו ושמירו. אלו המפונקין שבהם. אמר לו דוד, האר לנו מאותו האור, שנאמר (תהלים קיח, כז) אל ה' ויאר לנו. אמר הקב"ה, חייך, שאני מביא אותו אור לישראל וחשך לאומות העכו"ם. שנאמר (ישעיה ס, ב) כי הנה החשך יכסה ארץ. אבל לישראל, (שם) ועליך יזרח ה'. וכו' מי היה מאיר להם [במלחמת עמק רפאים]. זיקים וברקים היו מאירים לו. הוי, ה' אורי וישעי. וכו' דבר אחר ה' אורי וישעי. אורי בים, שנאמר (שמות יד, כ) ויאר את הלילה. וישעי בים, שנאמר (שם, יג) התיצבו וראו את ישועת ה'. ממי אירא, (שם) ויאמר משה אל העם אל תיראו. ה' מעוז חיי, (שם טו, ב) עזי וזמרת יה. ממי אפחד, (שם טז) תפול עליהם אימתה ופחד. ועי' ויק"ר פכ"א סי' ד: רבנן פתרון קרא בראש השנה ויום הכפורים אורי בר"ה וישעי ביום הכפורים ממי אירא.

¹¹³ מדרש תהלים: בקרוב עלי מרעים, (שם יד, י) ופרעה הקריב. לאכול את בשרי, (שם טו, ט) תמלאמו נפשי. וכו' צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו, (תהלים קלו, טו) ונער פרעה וחילו בים סוף. וכו' בקרוב עלי מרעים, אלו אומות העכו"ם. לאכול את בשרי. שהן באין לקטרג את ישראל, ואומרים לפני הקדוש ברוך הוא, אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה. צרי ואויבי לי.

¹¹⁴ מדרש תהלים: מכאן ואילך אמרו ישראל, אם תחנה עלי מחנה, של מצרים. לא יירא לבני וכו' אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח. ואין זאת, אלא תורה. שנאמר (דברים ד, מד) וזאת התורה. וכו' את מוצא, מנין השט"ן בגימטריא שס"ד. כל ימות השנה יש לו רשות לקטרג, חוץ מיום הכפורים (וראש השנה). מכאן אמרו ישראל, אם תחנה עלי מחנה. אומות העכו"ם. לא יירא לבני. ואם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח. אמר רבי לוי, אכסיתורין שכתבת בתורה, (ויקרא טז, ג) בזאת יבא אהרן. ועי' ויק"ר פכ"א סי' א: אם תחנה עלי מחנה של מצרים לא יירא לבני אם תקום עלי מלחמתן של מצרים בזאת אני בוטח בזאת שהבטחתי שנאמר ה' ילחם לכם. עיי"ש סי' ב: אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא אם תחנה עלי מחנה של פלשתים לא יירא לבני אם תקום עלי מלחמה של פלשתים בזאת אני בוטח בזאת אמר רבי לוי בסקוטרס שהכתיב לנו משה בתורה ואמר להם לזקנים (דברים לג) וזאת ליהודה. עיי"ש סי' ג: אמר דוד אם תחנה עלי מחנה של

תהלים

בזאת אני בוטח – צמה שאמר למעלה ה' מעוז חיי:	
<p>חדא בעיתי מן קדם¹¹⁷ יי יתה אתבע דאתב¹¹⁸ בבית מקדשא דיי¹¹⁹ כל יומי חיי למחמי בבסימותא דיי ולבקר בהיכליה</p>	<p>(ד) אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו¹¹⁶:</p>
ולבקר בהיכלו – ליראות פס ככל צקר וצקר כך פירשו דונש, ומנחם חזרו עם לא יצקר בין טוב לרע (ויקרא כ"ו), אבל דונש פתר לשון צוקר:	
<p>ארום יטשני בטלליה¹²¹ ביום בישתא יטמרני בטמור משכניה בכרך תקיף¹²² ירום יתי</p>	<p>(ה) פי יצפנני בסכה ביום רעה יסתרני בקטר אהליו בצור ירוממני¹²⁰:</p>
כי יצפנני בסכה – בטוח אני שיצפנני צבית מקדשו ופנינו צסדר עולם שהמקרא הזה נאמר על יואש בן אחזיה שהסתירנו יהושעצ אחותו בעליית בית קדשי הקדשים, כענין שנאמר (מלכים ב י"א) ויהי אהה בית ה' מתחבא פס שנים. צלור ירוממני – העמיד על סלע רגלי:	
<p>והשתא יתרום רישי על בעלי דבכי חזור חזור ואכוס במשכניה נכסי רעוא אשבח¹²⁴ ואביע קדם¹²⁵ יי</p>	<p>(ו) ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה באהליו זבחי תרועה אשירה ואזמרה לה¹²³:</p>
זבחי תרועה – זבחים שאומר עליהם שיר:	

עמלקים לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה של עמלקים בזאת אני בוטח א"ר לוי בסקוטריס שהכתיב משה לזקנים וזאת ליהודה. עיי"ש סי' ד: אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא אם תחנה עלי מחנה של סמא"ל לא יירא לבי שהבטחתי בזאת יבא אהרן אל הקדש. רשעים.¹¹⁵

¹¹⁶ מדרש תהלים: אחת שאלתי מאת ה'. רבי אבא בר כהנא אמר, מלכות שאל. את מוצא, דוד שאל אחת. ושלמה, שאל שתים. שנאמר (משלי ל, ז) שתים שאלתי מאתך. וכו' דבר אחר אחת שאלתי. אמר לו הקב"ה, בתחלה אתה אומר, אחת שאלתי, שבתתי בבית ה'. וחזרת ואמרת, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. אמר לפניו, רבונו של עולם לא יהא העבד שוה לרבו. עי' ילקוט תהלים רמז תשו: ד"א אחת שאלתי, א"ל הקב"ה דוד בתחלה אתה אומר אחת שאלתי ואח"כ אתה שאל כמה שאלות שנאמר שבתתי בבית ה' וגו', א"ל רבש"ע ממך למדתי לא יהא העבד שוה לרבו, בתחלה אמרת ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה ואח"כ פתחת להם מצות הרבה שנאמר ללכת בכל דרכיו הוי דיו לעבד שיהא כרבו. עי' מדרש אגדת בראשית לח: שבתתי בבית ה' כל ימי חיי (תהלים כז ד) לעולם הבא.

¹¹⁷ מלפני.

¹¹⁸ שאשב.

¹¹⁹ המקדש של ה'

¹²⁰ מדרש תהלים: כי יצפנני בסוכה ביום רעה. ביום רעתה של בת שבע. ועתה ירום ראשי על

אויבי סביבותי.

¹²¹ בצלו

¹²² בכרך חזק.

¹²³ עי' תנחומא אמור טז: ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה באהליו זבחי תרועה

(תהלים כז) כיון שעשו ישראל אותו מעשה היו או"ה אומרים אין להם תקומה ואינו חוזר עליהם לעולם כיון ששמעו ישראל שיקרבו קרבן שור רמה ראשם שנא' (שם) ועתה ירום ראשי והיו מהלכין בהרמת ראש ואומרים עכשיו אנו יודעים שנתרצה לנו הקב"ה שנא' (שם) ואזבחה באהליו זבחי תרועה אשירה לה'

¹²⁴ רצון אשביח.

¹²⁵ לפני

תהלים

קבל יי צלותי במקראי וחוסי עלי ורחמי יתי ¹²⁶	(ז) שְׁמַע ה' קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנִי וְעֲנֵנִי:
לך אמר לבי בעי אפי ית סבר ¹²⁷ אפך יי אתבע	(ח) לָךְ אָמַר לְבִי בִקְשׁוּ פָנַי אֶת פְּנֵיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ:
לך אמר לבי בקשו פני – בצדילך בצליחותיך אומר (לי) לבי בקשו כלכם ישראל את פני ואני שומע לו, את פניך ה' אבקש. לך – כמו (איוב ל"ג) הן אני כפיך לאל, במקומו, אם לאל תריבון (איוב י"ג), במקומו, אף כאן לך אמר לבי במקומך בל אלו לבי לומר כן:	
לא תסלק שכנתך ¹²⁸ מני לא תצלי ¹²⁹ ברוגזא לעבדך סיועי הויתא לא תטלטל יתי ¹³⁰ ולא תשבקני אלהא דפורקני	(ט) אֵל תִּסְתֶּר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי אֵל תַּט בְּאֶף עֵבְרֶךָ עֲזַרְתִּי הָיִיתָ אֵל תַּשְׁשֵׁנִי וְאֵל תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי:
אל חט – אל תכריע כמו ויט שמים (תהלים י"ח):	
מטול דאבא ואמא ישבקו יתי יי יכנוש לי	(י) כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וְה' יֹאסֶפְנִי ¹³¹ :
כי לבי ואמי עזבוני – בשעת תשמיש להנחתו נתכוונו כיון שגמרו הנחתו זה הופך פניו אליך וזה הופך פניו אליך. וה' יאספני – הקב"ה שומר את הטיפה וכל את העובר:	
אלפני יי אורחתך ודברני בהלכתא תריצא מטול תושבחתי	(יא) הוֹרֵנִי ה' דְּרַכֶּךָ וְנַחֲנִי בְּאַרְחַ מִישׁוּר לְמַעַן שׁוֹרְרֵי:
לא תמסרנני ברעות ¹³² מעיקי ארום קמו עלי סהדי שקרא וממללי ¹³³ חטופא	(יב) אֵל תִּתְּנֵנִי בְּנַפְשׁ צָרִי כִּי קָמוּ בִי עֲדֵי שִׁקְר וַיִּפַּח חָמָס:
בנפש כרי – בתאות שונאי להיות תאותם מתקיימת עלי. ויפח חמס – דוברי רעה לשון אחר לשון מוקש (סא"ל):	
אלולי די הימנית למחמי בטובא דיי בארעא דחיי עלמא ¹³⁵	(יג) לֹלֵא הָאֲמַנְתִּי לְרֵאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאַרְצֵן חַיִּים ¹³⁴ :

– מאיר הג"ך –

¹²⁶ ורחמי אותי.

¹²⁷ שמחת.

¹²⁸ תסלק שכנתך.

¹²⁹

¹³⁰ תטלטל אותי.

¹³¹ עי' ויק"ר פ"ד סי' ה': אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבון העולמים כלום נתכוון אבא ישי להעמידני והלא לא נתכוון אלא להנאתו תדע שהוא כן שמאחר שעשו צרכיהן זה הופך פניו לכאן וזו הופכת פניה לכאן ואתה מכניס כל טיפה וטיפה שיש בו והוא שדוד אמר (שם כז) כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני.

¹³² ברצון.

¹³³ ומדברי.

¹³⁴ מדרש תהלים: זבדי בר לוי אמר, כל מקום שנאמר לולא, בזכות אבות. וכו' רבי יוחנן אמר, כל לולא, בזכות המקום. שנאמר (ישעיה א, ט) לולי ה' צבאות. רבי לוי אמר, בזכות התורה. שנאמר (תהלים קיט, צב) לולי תורתך שעשועי. ובזכות האמונה, לולא האמנתי לראות. עי' ברכות ד ע"א: למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו שמא יגרום

תהלים

<p>לולא האמנתי וגו' – אם לא שהאמנתי בהקב"ה כבר קמו בי אותם עדי שקר וכלוני, לולא נקוד עליו למדרש שדרשו רבותינו יודע אני שאתה נותן שכר ללדיקים לעולם הבא אבל איני יודע אם יש לי חלק עמהם אם לאו:</p>	
<p>סבור על¹³⁷ יי תקוף ועלם לבך וסבור על¹³⁸ יי</p>	<p>(יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'¹³⁶:</p>
<p>וקוה אל ה' – ואם לא תתקבל תפלתך חזור וקוה:</p>	
<p>ספר תהילים פרק כח</p>	
<p>לדוד לותך יי אנא אקרי תקיפי לא תשתוק מני דלמא תשתוק¹⁴⁰ מני ואתמתלית עם נחתי גובא</p>	<p>(א) לְדוֹד אֱלִיךָ ה' אֶקְרָא צוּרֵי אֵל תַּחֲרֹשׁ מִמּוֹנֵי פֶן תַּחֲשָׁה מִמּוֹנֵי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם יוֹרְדֵי בּוֹר¹³⁹:</p>
<p>קבל בקל בעותי במצליי¹⁴² לותך כד אפרוש ידי בצלו קדם היכל¹⁴³ קדשך</p>	<p>(ב) שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֱלִיךָ בְּנִשְׁאֵי יָדַי אֵל הַבִּיר קְדָשְׁךָ¹⁴¹:</p>
<p>לא תנגדינני עם רשיעיא ועם עבדי עולא די ממלתין שלמא עם חבריהון ובישתא בלבהון</p>	<p>(ג) אֵל תִּמְשַׁכְּנִי עִם רְשָׁעִים וְעִם פְּעֻלֵי אָוֶן דְּבִרֵי שְׁלוֹם עִם רַעֲיָהֶם וְרָעָה בְּלִבָּבָם¹⁴⁴:</p>
<p>אל תמשכני – אל תרגילני עם רשעים אטריכא¹⁴⁵ מו"י בלעז</p>	
<p>הב להון כעובדיהון וכבישות עובדיהון¹⁴⁵ כעובדי ידיהון פרע¹⁴⁶ להון אתיב פורענותהון¹⁴⁷ להון</p>	<p>(ד) תֵּן לָהֶם כְּפַעְלָם וּכְרַע מַעֲלָלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן לָהֶם הַשֵּׁב גְּמוּלָם לָהֶם:</p>

החטא. עי' ילקוט משלי רמז תתקמז: עשרה דברים נקראו חיים, הקב"ה אלהים חיים, תורה שנאמר עץ חיים היא, ישראל שנאמר ואתם הדבקים בה' וגו' חיים וגו', חכמים שנאמר תורת חכם מקור חיים, צדיקים פרי צדיק עץ חיים, גן עדן ועץ החיים בתוך הגן, ארץ ישראל ונתתי צבי בארץ חיים, ירושלים אתהלך לפני ה' בארצות החיים, גמילות חסדים שנאמר כי טוב חסדך מחיים, מים שנאמר מקור מים חיים.

¹³⁵ חיי עולם.

¹³⁶ מדרש תהלים: קוה אל ה'. אמר ר' חייא בר אבא, אם נתפללת וחזרת ונתפללת, תהא מבושר שנשמעת תפלתך והוא עתיד לעשות רצונך. ומה טעם, קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. עי' ברכות לב ע"ב: אמר רבי חמא ברבי חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. עי' ברכות דף לב ע"ב: תנו רבנן ארבעה צריכין חזק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ וכו' תפלה מנין שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'.

¹³⁷ תבטח על.

¹³⁸ ותבטח על.

¹³⁹ מדרש תהלים: כתוב (איכה ג, כד) חלקי ה' אמרה נפשי. ישראל אומרים, אין חלקנו אלא הקב"ה, שנאמר, חלקי ה'. והקב"ה אומר, אין לחלקי אלא ישראל, שנאמר (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו. לפיכך, כשישראל מתפללין הוא עונה אותם מיד, שנאמר, אליך ה' אקרא.

¹⁴⁰ תשתוק.

¹⁴¹ עי' מדרש תהלים ל: אמר רבי אבא, מהו (תהלים כח, ב) אל דביר קדשך. ממקום שהדברות יוצאות לעולם, שנאמר (ישעיה ב, ג) כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. וכתוב, (תהלים סח, לו) גורא אלהים ממקדשיך.

¹⁴² תקבל בקול בקשתי בתפילתי

¹⁴³ בתפילה לפני היכל.

¹⁴⁴ מדרש תהלים: אל תמשכני עם רשעים. אמר רבי אבא בר זעירא, מתוך גנותן של שבטים את יודע שבחן. כתיב, (בראשית לז, ד) וישנאו אותו ולא יכלו וגו'. מה דבליבא הוי בפומא. ברם, להלן, (שמואל ב יג, כב) ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב. מה דבליבא לא בפומא.

¹⁴⁵ מעשיהם.

¹⁴⁶ תפרע.

¹⁴⁷ פורענותם.

תהלים

מטול דלא מתכינין לאורייתא דיי ¹⁴⁹ ולעובדי אידוי ¹⁵⁰ יפגרנון ולא יבגנון	(ה) כי לא יבינו אל פעלת ה' ואל מעשה ידיו יִהְרָסם וְלֹא יִבְנֶם ¹⁴⁸ :
ברוך יי ארום קבל קל צלותי ¹⁵¹	(ו) בְּרוּךְ ה' כִּי שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי:
יי עושני ותריסי ביה סבר לבי וסעדני ודאיין לבי ומתושבחתי אודה קדמוי ¹⁵³	(ז) ה' עזי ומגני בו בַּטַּח לְבִי וְנִעְזַרְתִּי וַיַּעֲלֵז לְבִי וּמְשִׁירֵי אֱהוּדָנוּ ¹⁵² :
ומשיכי אהודנו – ומה היא ההודיה ה' עוז למו לאותן התלויין בו צעת שמעו יסועות משיחו הוא	(ח) ה' עז ¹⁵⁴ לְמוֹ וּמַעֲזוֹ יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא:
יי תקוף להון ¹⁵⁵ ועושנא פורקנות משיחיה הוא	(ט) הוֹשִׁיעָה אֶת עַמְּךָ וּבְרַךְ אֶת נַחְלֶתְךָ וְרַעַם וּנְשִׂאֵם עַד הָעוֹלָם ¹⁵⁶ :
פרוק ¹⁵⁷ ית עמך וברך ית אחסנתך זון להון וסובר יתהון ¹⁵⁸ עד עלמא	ורעם – לשון מרעה
	ספר תהלים פרק כט
תושבחתא לדוד הבון קדם יי תושבחתא כתי מלאכיא ¹⁶⁰ בני אלים הבון קדם ¹⁶¹ יי איקר ועשנא	(א) מְזִמּוֹר לְדוֹד הָבוּ לַה' בְּנֵי אֱלִים הָבוּ לַה' כְּבוֹד וָעֹז ¹⁵⁹ :

– מאיר הגי' –

¹⁴⁸ כי לא יבינו אל פעולות ה'. חזקיה אמר, אלו התקופות. רבי יהושע אומר, אלו ההגדות. ורבנן אמרו, זו קריאת שמע, שהן קורין יוצר אור. ואל מעשה ידיו. כמה שנאמר, (בראשית א, טז) ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים. יהרסם בעולם הזה, ולא יבנם לעולם הבא.

¹⁴⁹ לתורת ה'.

¹⁵⁰ ידוי?

¹⁵¹ קביל קול תפילתי.

¹⁵² ה' עזי ומגני. אמר רבי סימון, משל למלך שהיה לו מרגלית אחת. בא בנו ואומר לו, תן אותה לי. אמר לו, אינה שלך. הטריח עליו ונתנה לו. כך אמרו ישראל לפני הקב"ה, והיו מבקשים שיתן להם את התורה. אמר להם, אינה שלכם מן העליונים היא. כיון שהטריחו נתנה להם, שנאמר (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן. א"ר יוחנן, אמרו ישראל, נתן לו משירי הודיות שנתן לנו את התורה, שנאמר, ומשירי אהודנו:

¹⁵³ ומתשבחות אודה לפניו.

¹⁵⁴ עי' ילקוט שמות רמז רנא: אין עוזך אלא מלכות שנאמר ה' בעזך ישמח מלך ואומר ה' עוז למו ומעוזו ישועות משיחו הוא.

¹⁵⁵ להם

¹⁵⁶ מדרש תהלים כט: והקימותי עליהם רועה אחד ורעה אתהם את דוד עבדי. אמר לו דוד, אתה מושיע ואתה רועה. וכן הוא אומר, (תהלים כח, ט) הושיעה את עמך.

¹⁵⁷ תגאל

¹⁵⁸ תפרנס אותם ותבטח אותם??

¹⁵⁹ מדרש תהלים: מזמור לדוד הבו לה' בני אלים. זה שאמר הכתוב על ידי יחזקאל, (יחזקאל לד, כב) והושעתי לצאני ולא תהינה עוד לבז. ומה אני עושה להן, דוד ירעה אותם. שנאמר (שם, כג) והקימותי עליהם רועה אחד ורעה אתהם את דוד עבדי. אמר לו דוד, אתה מושיע ואתה רועה. וכן הוא אומר, (תהלים כח, ט) הושיעה את עמך. אמר לו הקב"ה, אני מעכב אותם התפללו לפני. הבו לה' בני אלים (הבו). דבר אחר בני אלים. בני אלמים, בני חרשים, בנים שיש להם מה להשיב למקום, ואינן משיבין. וכן ישעיה אומר, (ישעיה מב, יט) מי עור כי אם עבדי וחרש כמלאכי אשלח מי עור כמשולם ועור כעבד ה'. וכן הוא אומר, (בראשית כב) ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה. אמר לו, ראה, היה לי להשיבך ולא השיבותיך והחרשתי. אמר לו הקב"ה, מה היה לך להשיב. אמר לו, אמש אמרת לי, (שם כא, יד) כי ביצחק יקרא לך זרע. ועכשיו אמרת לי, קח נא את בנך. (אמר לו איזה מהן, את יחידך. אמר לו, זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו. אמר לו, אשר אהבת. אמר לו, שניהם אני אוהב. אמר לו, את יצחק). וכשם שהיה לי להשיבך ולא השיבותך, כך כשיבואו בני לידי עבירות, זכור להם זו השעה ותשא להם פנים. שנאמר (במדבר ו, כו) ישא ה' פניו אליך. כשם שנשאתי לך פנים. לכן נאמר, הבו לה' בני אלים. דבר אחר, בנים של אותם שנשחטים כאילים. אברהם אמר אני שוחט, ויצחק אמר אני נשחט.

¹⁶⁰ לפני ה' תשבחות כתי המלאים

תהלים

הבו לה' – הכינו לה' והכינו לו אתם בני אילי הארץ מכלן שאומרים לזכות, ומנחם חזר הבו לשון נתינה, אלילים פרים (סא"ל). הבו לה' כבוד ועוז – מכלן שאומרים גבורות:	
הבון קדם ¹⁶³ יי איקר שמה סגידו קדם ¹⁶⁴ יי בשבהורת קודשא	(ב) הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש ¹⁶² :
כבוד שמו – זו קדושת השם ויש במזמור זה שמנה עשרה אזכרות וכנגדן תקנו י"ח ברכות	
קלא דיי שמיע ¹⁶⁶ על מיא בתקוף איקריה אכלי ¹⁶⁷ יי על מיין סגיאין	(ג) קול ה' על המים אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים ¹⁶⁵ :
קול ה' על המים – על ים סוף ירעם משמים ה' וגו' (תהילים י"ח). הרעים – טורמינטאו"ש בלעז:	
קלא דיי שמיע ¹⁶⁹ בחילא קלא דיי שמיע ¹⁷⁰ בשבהורא	(ד) קול ה' בפתח קול ה' בהדר ¹⁶⁸ :

¹⁶¹ לפני.

¹⁶² מדרש תהלים: הבו לה' כבוד שמו. בשעה שאני זוכר שמו אתם הבו לה' כבוד. כשם שאמר משה, (דברים לב, ג) כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. התפללו תפלות לפניו. אמרו לו, מנין אנו יודעים מכמה. אמר להם, ראו כמה אזכרות יש בפרשה זו, והן שמנה עשרה. לכך נאמר, כבוד ועז. אמרו לו, מנין אנו יודעין מהיכן נתחיל. אמר להן, מה כתיב בראש הפרשה, הבו לה' בני אלים. בני אברהם יצחק ויעקב. אף אתם ברכו ברכה ראשונה, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. ומה באזכרה שניה, כבוד ועז. אף אתם, תנו כבוד לשמו שהוא מחיה מתים. ומה באזכרה שלישית, כבוד שמו. אף אתם, ברכוהו האל הקדוש. מנו לו שמנה עשרה ברכות, כנגד שמנה עשרה אזכרות שאמר דוד בהבו לה' בני אלים. עי' ברכות ל ע"ב: אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש וכו' מנא הני מילי וכו' מהכא השתחוו לה' בהדרת קדש אל תקרי בהדרת אלא בחרדת ממאי דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש כי הא דרב יהודה הוה מציינן נפשיה והדר מצלי. עי' תנא דבי אליהו רבה ב: הבו לה' כבוד ועוז הבו לה' כבוד שמו ואין כבוד אלא תורה שנאמר ישימו לה' כבוד ותהלתו באיים יגידו (ישעיה מב) ואומר תנו לה' אלהיכם כבוד וגו' (ירמיה יג) השתחוו לה' בהדרת קודש מכלן אמרו אל יעמוד אדם בתפלה עד שיאמר הלכה אחת או פסוק אחד לכך נאמר השתחוו לה' בהדרת קודש.

¹⁶³ לפני.

¹⁶⁴ לפני

¹⁶⁵ עי' ירושלמי ברכות דף לג ע"ב: שבע של שבת מניין אמר רבי יצחק כנגד ז' קולות שכתוב בהבו לה' בני אלים. ב"ר פ"ה סי' ד: נעשה קולו של הקב"ה מטטרון על המים הה"ד (תהלים כט) קול ה' על המים. עי' שיה"ש רבה פ"א סי' יט: מה המים [יורדים בעולם מדרש תהלים א] בקולי קולות שנא' (תהלים כט) קול ה' על המים כך תורה בקולי קולות שנאמר (שמות יט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים. עי' ספרי ברכה ב: כשנגלה הקב"ה ליתן תורה לישראל הרעיש את העולם כולו על יושביו שנאמ' קול ה' על המים אל הכבוד הרעים כיון ששמעו אומות העולם את הקולות נתקבצו כולם אצל בלעם אמרו לו כמדומים אנחנו שהמקום מאבד את עולמו אמר להם והלא כבר נאמר ולא יהיה עוד המים למבול אמרו לו הקול הזה מהו אמר להם ה' עוז לעמו יתן ואין עוז אלא תורה שנ' (איוב יב) עמו עוז ותושיה אמרו לו אם כן ה' יברך את עמו בשלום. עי' ברכות כח ע"ב: ברכת הצדוקים ביבנה תקנוה כנגד מי תקנוה אמר רבי לוי לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני כנגד אל הכבוד הרעים. עי' שמ"ר פט"ו סי' כח: זעזע את הימים והראהו את בן נפילים שנאמר (תהלים כט) קול ה' על המים זעזע את הישוב והראהו את הצב שנאמר (שם) קול ה' שובר ארזים זעזע את המדבר והראהו שם את הדואר שנא' (שם) קול ה' יחיל מדבר זעזע את האש והראהו את הסלמנדרא שנאמר (שם) קול ה' חוצב להבות אש ואימתני עשה לו כן בזה לכם הטמא זעזע את העולם והראה לו את הלבנה שנאמר (שם) קול ה' בכח.

¹⁶⁶ נשמע.

¹⁶⁷ בחוזק כבודו ???

תהלים

קול ה' בכח – בצענת מתן תורה למאס את קולו לפי כחן של ישראל שנאמר והאלהים יעננו בקול (שמות י"ט) בקולו של משה	
קלא דיי מתבר ארזיא ותבר מימרא ¹⁷² דיי ית ארזי לבנון	(ה) קול ה' שִׁבְרַ אֲרָזִים וַיִּשְׁבַּר ה' אֶת אֲרָזֵי הַלְבָנוֹן ¹⁷¹ :
קול ה' שובר ארזים – האומות כענין שנאמר (שמאל א ז) וירעם ה' בקול גדול על פלשתים וגו', כי מקול ה' יחת אשור (ישעיה ל') ובצענת מתן תורה כי מי כל בשר וגומר ויחי (דברים ד') אתה שמעת וחייית ואומות העולם שומעים ומתים	
קלא דיי מנסר ¹⁷³ שלהובין די נור	(ו) וַיִּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וַיִּשְׂרִיזֵן כְּמוֹ בֶן רְאִמִּים:
וירקידם כמו עגל – את הארזים ואת ההרים שבאו לשמוע מתן תורה. לבנון ושריון – שמות ההרים	
קלא דיי מנסר ¹⁷³ שלהובין די נור	(ז) קול ה' חִצְבֵי לְהַבּוֹת אֵשׁ ¹⁷⁴ :
חוצב להבות אש – טיילנ"ט בלעז, ורבותינו פירשו שהיה הדבור של עשרת הדברות יולא בלהבות אש מפיו ונחקה על הלוחות כתבניתם	
קלא דיי מרטש ¹⁷⁶ מדברא מרטש מימרא ¹⁷⁷ דיי מדברא דרקם ¹⁷⁸	(ח) קול ה' יִחַיֵּל מְדַבֵּר יִחַיֵּל ה' מְדַבֵּר קָדְשׁ:
יחיל מדבר – לשון חיל כיוצא (ירמיה ו'). יחיל ה' מדבר קדש – הוא מדבר סיני כמו שאמרו רבותינו במסכת שבת ה' שמות נקראו לו מדבר סיני מדבר לין מדבר קדש מדבר קדמות מדבר	

¹⁶⁸ עי' שמ"ר פ"ה ס"ט: ואף משה לפי כחו שנאמר (שמות יט) משה ידבר והאלהים יעננו בקול בקול שהיה יכול לסובלו וכה"א (תהלים כט) קול ה' בכח בכחו לא נאמר אלא בכח בכחו של כל אחד ואחד ואף נשים מעוברות לפי כחן.

¹⁶⁹ נשמע.

¹⁷⁰ נשמע.

¹⁷¹ עי' ירושלמי ברכות דף יז ע"א: מפני מה התקינו מברך השנים ברכה תשיעית כנגד קול ה' שובר ארזים שהוא עתיד לשבר כל בעלי שיערים. עי' מכילתא דר' שמעון בר יוחאי - הוספה ו: האבות כשהיה הקב"ה מדבר עמהן לא היה קולו (מרעים) [מרעיש] את העולם אלא בחשאי שלא היה הצורך להשמיע בני דורן: אבל שאר הנביאים כשהיה הקב"ה מדבר עמהן היה מרעיש את העולם שנ' (תהלים כט ה) קול ה' שובר ארזים: בד"א עד שלא הוקם המשכן אבל משהוקם המשכן נתייחד מקום לדבור ולא היה העולם מרעיש. עי' תנחומא בשלח ט: למה נמשלו ישראל לתולעת לומר לך מה תולעת הזה אינו מכה את הארזים אלא בפיו והוא רך ומכה את הקשה כך אין להם לישראל אלא תפלה שהעכו"ם נמשלו כארזים שנאמר (יחזקאל לא) הנה אשור ארז בלבנון ואומר וישבר ה' את ארזי הלבנון.

¹⁷² דבר.

¹⁷³ וטור מסרי פרוי ???

¹⁷⁴ עי' מכילתא פרשת בחדש ט: רבי עקיבא אומר רואין ושומעין הנראה ואין דבר שלא יצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות שנאמר (תהלים כ"ט) קול ה' חוצב להבות אש. עי' ילקוט שמעוני שמות רמז ש: וכל העם רואים את הקולות רואים את הנראה ושומעין את הנשמע ראו דבר של אש יוצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות שנאמר קול ה' חוצב להבות אש.

¹⁷⁵

¹⁷⁶

¹⁷⁷ דבר.

¹⁷⁸ של רקם.

תהלים

פארו, מדבר קדש שנתקדשו ישראל עליו	
קלא דיי מכטיץ ¹⁸⁰ אילתא ומזליח חות חורשא ובמקדשיה דלעיל כולהון שמשוי אמרין איקר קדמוי ¹⁸¹	(ט) קול ה' יחולל אילות ויחשף יערות ובהיכלו בלו אמר כבוד ¹⁷⁹ :
קול ה' יחולל אילות – יפחיד ויחיל לעתיד את הרשעים שה' עומדות עכסיו בחוזק כאילות כענין שנאמר (תהילים יח) משו' גלי כאילו' א"ר פנחס כאילים אין כתיב כאן אלא כאילות כנקבות שרגלי הנקיבות עומדות יותר מן הזכרים, ל"א יחולל קריא"ה בלעז, כמו לפני גבעות חוללתי (משלי ח') (סא"א). ויחשוף יערות – כמו מחשוף הלבו (בראשית ל') יקלף עצי היער כלומר יפשוט מכבודם המשולים כעצי היער אשר כגובה ארזים גובהו. ובהיכלו – שיבנה כולו אומר כבוד, הכל יקלסוהו סס ויאמרו ה' למבול ישב כגדולתו יחידי וגם עתה וישב ה' לבדו מלך לעולם, והאלילים כליל יחלוף, אבל לעמו יתן עוז וזכרת שלום, ורבותינו דרשוהו צמתן תורה שנתפחדו ונתבהלו האומות וזאו להם אכל בלעם ואמרו לו מה קול ההמון ששמענו שמא מבול הוא בא להביא לעולם אמר להם כבר נשבע שלא יביא מבול אלא קול ההמון ששמענו, הקב"ה נתן תורה לעמו	
יי בדר טופנא יתיב על כורסי דדינא למתפרע מנהון ויתיב יי על כורסי רחמותא ושזיב ית נח ומלך על בני לעלמי עלמי ¹⁸³	(י) ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם ¹⁸² :
(יא) ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום ¹⁸⁴ :	

– מאיר הנ"ך –

¹⁷⁹ שמ"ר פט"ו סי' כח: הראה לו מעשה שמן המשחה שנאמר (שם) קול ה' יחולל אילות
 ויחשוף יערות אלו סמני הקטרת (שם) ובהיכלו כלו אומר כבוד כל המלכים כל אחד ואחד היו
 אומרים כבודו של הקב"ה התחילו כלן נותנין שבח לו שנאמר (שם קלח) יודוך ה' כל מלכי ארץ.
 עי' זבחים דף קטז ע"א: מתן תורה שמע [ובא] שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף
 העולם ועד סופו וכל [מלכי] עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכליהן ואמרו שירה שנאמר ובהיכלו
 כולו אומר כבוד נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמא מבול
 בא לעולם (אמר להם) ה' למבול ישב [אמר להם] וישב ה' מלך לעולם כבר נשבע הקב"ה שאינו
 מביא מבול לעולם וכו'. עי' תנא דבי אליהו רבה פרק ב: למה ישראל דומין בעוה"ז לפני אביהן
 שבשמים לאילה זו שמעברת בצער ויולדת בצער תחלתה קשות ונחת רוח בסוף שנאמר קול ה'
 יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כולו אומר כבוד, באותה שעה יהיה כל העולם מרתיע ויאמרו
 שמא בא מבול לעולם לאבד את העולם שנאמר ה' למבול ישב, השיבה רוח הקודש אותן ויאמר
 לא בא מלך מלכי המלכים הקב"ה אלא לעשות משתה לבניו ויאמר לא באתי אלא למלוך על כל
 העולם שנאמר וישב ה' מלך לעולם ומפני מה אני מולך מפני שאתם מפרכסין במעשיכם הטובים
 ובתלמוד תורה שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

¹⁸⁰

¹⁸¹ ומזליח חות חורשא ובמקדשו שלמעלה כל המשמשים אומרים כבוד לפניו.

¹⁸² עי' ירושלמי ברכות דף יז ע"ב: מפני מה התקינו שומע תפילה ברכה חמש עשרה כנגד ה'
 למבול ישב שהוא כולה את הפורענות מלבוא לעולם.

עי' שמ"ר פי"ז סי' ד: אנו מוצאין בדור המבול בישיבה דן אותם האלהים שנאמר (תהלים כט)
 ה' למבול ישב וכו' אבל לעתיד לבא הוא עומד ודן את עולמו בעמידה

¹⁸³ ה' בדור המבול ישב על כסא דין ליפרע מהם וישב ה' על כסא רחמים והציל את נח ומלך
 על בניו לעולמי עולמים.

¹⁸⁴ עי' עוקצים (פ"ג מ"ב): אמר רבי שמעון בן חלפתא, לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק
 ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר (תהלים כט), יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום. עי'
 מסכת דרך ארץ זוטא פרק השלום: א"ר יהושע גדול הוא השלום שבשעה שעמדו ישראל ואמרו

תהלים

	ספר תהלים פרק ל
תושבחת שירתא על חנוכת בית מקדשא ¹⁸⁷ לדוד	(א) מְזֹמֵר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד¹⁸⁶:
שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת – שִׁיר אֲמֵרוֹהוּ הַלְוִיִּם בְּחֻנֹּכַת הַבַּיִת בְּיָמֵי שְׁלֹמֹה	
אשבחנך ¹⁸⁹ יי ארום אזקפתי ולא אחדיתא בעלי דבבי עלי ¹⁹⁰	(ב) אַרְוֹמְמֶךָ ה' כִּי דְלִיתַנִּי וְלֹא שִׁמַּחְתָּ אִיבִי¹⁸⁸:
<p>ארומומך ה' כי דליתני – הגבהתני. ולא שמחת אויבי לי – כמו עלי שהיו אומרים אין לדוד חלק לעולם הבא, וכשראו שבשצילו נפתחו הדלתות לארון אז ידעו שמחל לו הקב"ה על אותו עון ונהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה:</p>	

כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כד) שמח בהן הקב"ה ונתן להם תורתו וברכם בשלום שנאמר (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. עי' ברכות ו ע"א: בזרוע עזו אלו תפילין שנאמר ה' עוז לעמו יתן. עי' זבחים קטז ע"א: אמר [בלעם] להם [למלכי אומות העולם] חמדה טובה יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם וביקש ליתנה לבניו שנאמר ה' עוז לעמו יתן [מיד] פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו. עי' שמו"ר פ"ח סי' א: ישראל לובשין לבושו של הקב"ה ומהו לבושו של הקב"ה עוז שנאמר (שם צג) לבש ה' עוז התאזר ונתנו לישראל שנאמר (שם כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

¹⁸⁵ תורה

¹⁸⁶ מדרש תהלים: דבר אחר מזמור שיר חנוכת הבית. זה שאמר הכתוב (איוב מא, ג) מי הקדימני ואשלם. מי חושב בלבו לעשות מצוה לפני ולא השלמתי לאחוריו. מי עשה מילה ולא נתתי לו קודם הבן. וכו' מי שחשב בלבו לעשות מצוה ולא עשאה, אני מעלה עליו כאלו עשאה. שהרי דוד חשב לבנות בית המקדש ונקרא על שמו, שנאמר, מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. וכו' א"ר יוחנן, בשעה שהזקן יושב ודורש ואומר כך אמר פלוני, שפתותיו רוחשות ודובבות בקבר, שנאמר (שיר השירים ז, י) וחכך כיון הטוב. וכתבי, (שם) דובב שפתי ישנים. לכך, ירננו על משכבותם. אמר דוד, (תהלים סא, ה) אגורה באהלך עולמים. וכי חשב דוד שהוא חי לעולמים. אלא א"ר יהודה, שיהו אומרים משמי בבתי כנסיות ובתי מדרשות. אמר לו הקב"ה, חייך, אף על פי שאתה מת אין שמך זז מתוך ביתי לעולם, אלא, על כל קרבן וקרבן מזכירין אותך ואומרים שירים משלך, מזמור לדוד. ולא עוד, אלא אמר הקב"ה הואיל ואתה חשבת לבנות בית המקדש, אף על פי ששלמה בנך בונה אותו, על שמך אני קורא אותו ואני כותבו. שנאמר, מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. לשלמה אינו אומר, אלא לדוד. וכו' אם חשב לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, הקב"ה מעלה עליו כאילו עשאה. תדע לך, שהרי דוד חשב לבנות המקדש, ואף על פי שלא בנאו נכתב על שמו. שנאמר, מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. מכאן, שכל מי שמצטער על הדבר נקרא על שמו. שכן מצינו במשה, על שצטער בתורה וישב מ' יום ומ' לילה, נקרא על שמו. שנאמר (מלאכי ג, כב) זכרו תורת משה עבדי. וכן דוד שצטער עליו תחלה, נקרא על שמו. שנאמר, מזמור שיר חנוכת הבית. וכו' דבר אחר מזמור שיר. לפי ששני פעמים נבנה בית המקדש, אחד בנה שלמה ואחד בנה עזרא. לפיכך, מזמור שיר. מזמור על הראשון, ושיר על השני.

¹⁸⁷ המקדש.

¹⁸⁸ עי' ויק"ר פכ"ח סי' ו: כיון שרכב [מדרכין] על הסוס התחיל מקלס להקדוש ברוך הוא ואמר (תהלים ל) ארומומך ה' כי דליתני וכו' תלמידיו מה אמרו (שם) זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו כי רגע באפו וגו' אותו רשע מהו אומר (שם) ואני אמרתי בשלוי וגו' ה' ברצונך העמדתה להררי עוז אסתור מה אמרה אליך ה' אקרא מה בצע בדמי בודתי אל שחת היוודך עפר היגיד אמתך ישראל מה אמרו (שם) שמע ה' וחנוני הפכת מספדי למחול לי א"ר פנחס ובק"ש היה עוסק ולא הפסיק שנאמר (תהלים ל) למען יזמך כבוד [לשון אסתור רבה פ"י סי' ה: ורוח הקדש מה היתה אומרת (שם) למען יזמך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך]. ועי' מדרש זוטא שיר השירים - פרשה ב: בזמן הבכורים שהיה שבט יהודה מביא והשיר בראשם וכו' הגיעו למקדש וכו' הגיעו לעזרה היו הלויים מכים בשיר ואומרים (אודך) [ארומומך] ה' כי דליתני (מאד) (תהלים ל' ב'). עי' פסיקתא רבתי - פרשה ב: וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה וגו' (שם ז' א') ואם אין אתה למד מכאן שהביא שלמה ארונו של דוד מן קברו א"ר ברכיה בשם ר' חלבו בשם דבי רבי שילא כתוב מלא הוא ארומומך ה' כי דליתני וגו' ה' העלית מן שאול חיי (תהלים ל' ב' וד') לפיכך אמר שלמה הואיל ובזכות דוד אבי עשה הקב"ה הריני אומר שירת חנוכת הבית לשמו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

¹⁸⁹ אשבחך.

¹⁹⁰ עלי.

תהלים

"י אלהי צליתי קדמך" ¹⁹¹ ואסתני	(ג) ה' אֱלֹהֵי שׁוֹעֲתֵי אֱלִיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי:
ותרפאני – היא סליחת עון כמו ושב ורפא לו (ישעיה ו')	
"י אסקתא מן שיול נפשי קימתני מן למחת" ¹⁹³ לגובא	(ד) ה' הֶעֱלִיתָ מִן שָׂאוֹל נַפְשִׁי חַיִּיתָנִי מִיּוֹרְדֵי (מִיַּרְדֵּי) בּוֹר ¹⁹² :
מירדי בור – כמו מירידי לבור שלא ארד לגיהנם:	
שבחו קדם ¹⁹⁵ יי חסידוי ואודו אדכרות קדשיה	(ה) וַמְרוּ לַה' חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזִכְרֵךְ קִדְשׁוֹ ¹⁹⁴ :
זמרו לה' חסידיו – על מה שעשה לי כי יכולים אתם לחסות בו שייטיב לכם ואפילו אתם שרוים בצער אל תיראו:	
מטול דשעתא רוגזיה חיי עלמא ברעותיה טבא ברמשא מבית בבכותא ולצפרא מקים בתשבחתא	(ו) כִּי רָגַע בְּאִפּוֹ חַיִּים בְּרִצּוֹנוֹ בְּעָרֵב יָלִין בְּכִי וּלְבַקֵּר רִנָּה ¹⁹⁶ :
כי רגע – קטן בצאפו. חיים ברצונו – וחיים ארוכים יש בהרצונו ובהפיסו:	
ואנא אמרית במתבי ברוחצנא ¹⁹⁸ דלא אזוע לעלמא	(ז) וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְּשִׁלּוֹי בַל אָמוּט לְעוֹלָם ¹⁹⁷ :
ואני אמרתי בשלוי – בשלוותי הייתי חושב לא אמוט לעולם, אבל אין הדבר ברשותי כי אם ברשותו של הקב"ה ברצונו העמיד את הרעי את גדולתי להיות עוז וכיון שהסתיר פניו ממני מיד הייתי נזהל:	
"י ברעותך אתעתדתא טוריא עשיניא סליקתא שכינתך" ¹⁹⁹ הוייתי מתבהל	(ח) ה' בְּרִצּוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרֵי עַז הַסְתַּרְתָּ פְּנֶיךָ הַיְיָתִי נִבְהַל:
קדמך ²⁰¹ יי אקרי ולותך אלהי אצלי	(ט) אֱלִיךָ ה' אֶקְרָא וְאֵל אֲדֹנָי אֶתְחַנֵּן ²⁰⁰ :
ואקרא אליך, ואתחנן – תמיד לאמר לפניך מה בצע בדמי וגו' ואתה שמעת קולי והפכת מספדי למחול לי:	
מה ממון אית בדמי ²⁰³ במחתי לבי קבורתא ²⁰⁴ אפשר לשבחונך נחתי עפרא החויתון הימנותך	(י) מַה בָּצַע בְּדַמִּי בְּרִדְתִּי אֶל שַׁחַת הַיּוֹדֵךְ עֶפְרַי הַיְיָיִד אֶמְתַּךְ ²⁰² :

– מאיר הנ"ך –

- 191 התפללתי לפניך
- 192 עי' לעיל הערה 104. עי' במ"ר פ"י ס' ב: היא מורידה לנואף לגיהנם הה"ד (שם ה) שאול צעדיה יתמכו, ושאול נקרא בור, דכתיב (תהלים ל) ה' העלית משאול נפשי חייתני מירדי בור.
- 193 הקימתני מלרדת.
- 194 עי' לעיל הערה 188.
- 195 שבחו לפני
- 196 עי' ברכות דף ז ע"א: מנא לן דרגע רתח [הקב"ה] שנאמר כי רגע באפו חיים ברצונו.
- 197 עי' לעיל הערה 188.
- 198 בבטחוני
- 199 סילקת את שכינתך
- 200 עי' לעיל הערה 188.
- 201 לפניך

תהלים

קבל ²⁰⁶ יי צלותי וחוס עלי ²⁰⁷ יי הוי סעיד לי	(יא) שְׁמַע ה' וְחַנּוּנִי ה' הִיָּה עֵזְרִי לִי ²⁰⁵ :
אפכתא אליי לחנגין לי שריתא סקי וזרותני חדוא	(יב) הַפְּכֶת מִסִּפְדֵי לְמַחֹל לִי פִתְחֶתָּ שְׁקִי וְתִאֲזַרְנִי שְׂמֶחָה:
פתחת – אלחק"ק צלעז, כמו (בראשית כ"ד) ויפתח את הגמלים, ורבותינו דרשו כל המזמור על מרדכי ואסתר והמון, בפסיקתא זוטא, ואני אמרתי בשלוי, אמר המון, אליך ה' אהרל, אמרה אסתר וכו' עד היה עוזר לי הפכת מספדי למחול לי, אמר מרדכי וכל ישראל:	
מן בגלל דישבחון יקירי עלמא ²⁰⁹ ולא ישתקון יי אלהי לעלמא אשבחנך	(יג) לְמַעַן יִזְמְרֶךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם ה' אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֹדְךָ ²⁰⁸ :
	ספר תהלים פרק לא
לשבחא ²¹¹ תושבחתא לדוד	(א) לְמִנְצֶחַ מְזֻמֹּר לְדָוִד:
במימרך ²¹³ יי סברת לא אבהת לעלמא בצדקתך שזיב יתי	(ב) בְּךָ ה' חֲסִיתִי אֵל אַבּוּשָׁה לְעוֹלָם בְּצַדִּיקְךָ פְּלִטְנִי ²¹² :
אצלי לותי אודנך בסרהוביא פצי יתי הוי לי לכרך עשין לחוסנא כריכא למפרק יתי	(ג) הִטָּה אֱלֹהֵי אֲוֶנְךָ מִהַרְהָה הַצִּילְנִי הִיָּה לִי לְצוּר מְעוֹז לְבַיִת מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי:

²⁰² עי' מדרש תהלים י: אין בוצע אלא הנייה, כמו, (תהלים ל, י) מה בצע בדמי. עי' לעיל הערה 188.

²⁰³ כסף יש בדמי

²⁰⁴ לבת הקברות.

²⁰⁵ עי' לעיל הערה 188.

²⁰⁶ תקבל.

²⁰⁷ ותחוס עלי.

²⁰⁸ עי' מגילה ד ע"א: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר למען יזמר כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך.

²⁰⁹ כבוד העולם.

²¹⁰ עי' לעיל הערה .Error! Bookmark not defined.

²¹¹ לשבח.

²¹² מדרש תהלים: זה שאמר הכתוב (ישעיה נ, י) מי בכס ירא ה' שומע בקול עבדו. בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות, ואומרים לפני הקב"ה גאול אותנו. אומר להם, יש צדיקים ביניכם ויראי שמים. והם אומרים, לשעבר, וכו' אומר להם הקב"ה, בטחו בשמי והוא עומד עליכם. שנאמר (שם) יבטח בשם ה'. ולמה, שכל מי שבוטח בשמי אני מצילו. תדע לך, שכן חנניה מישאל ועזריה בטחו בשמי והצלתו אותם. שכן נבוכדנאצר אומר להם, (דניאל ג, כח) בריך אלההון די שדרך מישך ועבד נגו די שלח מלאכיה ושזיב לעבדוהי די התרחיצו עלוהי. וכן דניאל, בשביל שבטח בי מלטתיו מן הבור. שנאמר (דניאל ו, כד) והוסק דניאל מן גובא. ולמה (שם) די הימן באלהיה. אמר דוד, הואיל וכך הוא הבטחון שכל הבוטח בך אתה מצילו, בך אני בוטח. וכו' אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם כל הימים שאנו משועבדים אנו בבושה. גאלתנו, אין לנו בושה. וכו' אמר דוד, רבונו של עולם כשתגיע הגאולה אין לנו בושה. שנאמר, בך ה' חסיתי אל אבושה לעולם וכו' אמר ר' יהושע בן לוי, ראה כמה היא כח הבושה. שב' פעמים הוא מזכירה, ובו בלשון הוא מבייש לאומות העכו"ם, ובו מברך את הצדיקים. שנאמר, לא תבושו ולא תכלמו. וכו' כיון שראה דוד שכך היא הבושה קשה, התחיל מתפלל עליה, ואומר, בך ה' חסיתי אל אבושה לעולם. וכו' ולפי שהם מתביישין, אמר דוד, אל אבושה. למי היא הבושה, לרשעים, שנאמר (תהלים לא, יח) יבושו רשעים ידמו לשאול. עי' לעיל הערה .Error! Bookmark not defined.

²¹³ בדבר.

תהלים

מלודות – פלי"ישין זלע"ז	
(ד) בִּי סִלְעֵי וּמִצּוֹדֹתַי אֶתְּהַ וְלִמְעַן שִׁמְךָ תִּנְחַנְחֵנִי וְתִנְחַלְּנֵנִי:	מטול דתוקפי ורוחצני ²¹⁴ את ובגלל שמך דבר יתי וזון יתי ²¹⁵
תנחני – מונארכאש"מוי זלע"ז כמו (שמות ל"ז) לך נחה את העם וגו'	
(ה) תּוֹצִיאֵנִי מִרְשַׁת זֶז טָמְנֵנוּ לִי בִּי אֶתְּהַ מְעוֹזִי:	אפיק יתי ממצדא דנן דפרסין לי ארום אנת עושני
(ו) בִּידֶךָ אֶפְקִיד רוּחִי פְּדִיתָ אוֹתִי ה' אֵל אֱמֶת ²¹⁶ :	באידך אמני רוחי פרוקתא יתי יי אלהא קשיטא
בידך אפקיד רוחי – קומנ"דריה זלע"ז, אפקיד רוחי תמיד לפי שאתה פדיתה אותי מלכה	
(ז) שִׁנְאַתִּי הַשְּׁמֵרִים הַבְּלִי שָׂוֵא וְאֵנִי אֵל ה' בְּמַחְתִּי ²¹⁷ :	שנאתי דנשרין עובדין דדמין ללמא ²¹⁸ ולשקרא ואנא על יי כליתי
השומרים הבלי שוא – המלפס לתשועת ע"א	
(ח) אֲגִילָהּ וְאֶשְׁמַחָהּ בְּחֶסֶדְךָ אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת עֵינָי יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי ²¹⁹ :	אבוע ואחדי בטיבותך די חמיתא ית סגופי ידעתא בעקתינ דנפשי
(ט) וְלֹא הִסְגַּרְתָּנִי בְּיַד אוֹיֵב הָעַמֻּדָתָּ בְּמַרְחָב רַגְלִי:	ולא מסרתני באידא דבעיל דבבא אקימתא לרוחא רגלי
הסגרתני – ליזכראש"מווי ומנחס חזר אותו לשון סגירה וכן כל לשון סגר	
(י) חֲנִינִי ה' בִּי צַר לִי עֲשֵׂשָׁה בְּכַעַם עֵינֵי נַפְשִׁי וּבְמַנְי:	חוס עלי יי ארום עיק לי כלאת מרוגזא עיני אתעק נפשי וכריסי
עששה – כהתה לשון עששית שאלס נותן זכוכית לנגד עיניו לראות לעבר הזכוכית דכז, אין אותה מראה זכורה	
(יא) בִּי כָּלֹו בִּיגוֹן חַיִּי וּשְׁנוֹתַי בְּאַנְחָה כְּשֵׁל	ארום שציאו בדונא חיי ושני בתנחתא תקל בחובי חילי ואברי חשכו

– מאיר הנ"ך –

²¹⁴ חוזקי ובטחוני.

²¹⁵ תדריך אותי ותזון אותי.

²¹⁶ ע'י ברוכת ד ע"ב: אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת מצוה לקרותו על מטתו וכו' אם תלמיד חכם הוא אין צריך אמר אביי אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה' אל אמת. ע'י במ"ר פ"כ ס' כ: כשבא לישן מפקיד רוחו להקב"ה שנא' (תהלים לא) בידך אפקיד רוחי.

²¹⁷ מדרש תהלים: שנאתי השומרים הבלי שוא. גן עדן אומר, שנאתי השומרים הבלי שוא. ולמי אני מחבב, למי שהוא משמר פקודיך. גיהנם אומר, אהבתי השומרים הבלי שוא. ולמי אני שונא, למי שהוא משמר פקודיך.

²¹⁸ מעשים שדומים ל???

²¹⁹ ע'י דב"ר פ"ד ס' ז: רבנין אמרין הפסוק הזה מדבר ביוסף אמר יוסף רבש"ע אגילה ואשמחה בחסדך שעשית עמי אילו נפרעת לי מאשתו של פוטיפרע ולא נתת לי את המלכות הייתי בגילה ובשמחה ועתה יש לי את המלכות הוי אגילה ואשמחה בחסדך וגו' אשר ראית את עניי זה יוסף שכתוב בו (שם קה) ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו ולא הסגרתני ביד אויב זה פוטיפרע העמדת במרחב רגלי שהשליט אותי על כל ארץ מצרים מנין שנאמר (בראשית מב) ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ ויבואו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות ויאמר אליהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אוכל ד"א אגילה ואשמחה בחסדך מדבר בישראל אמרו ישראל רבש"ע אגילה ואשמחה בחסדך שעשית עמנו שאילו נפרעת מן המצריים ולא נתת לנו את ממונם היינו שמחים שמחה וגילה יש לנו שנתת לנו את ממונם אשר ראית את עניי אלו ישראל שכתוב בהם (דברים כו) וירעו אותנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה ונצעק אל ה' אלהי אבותינו וישמע ה' את קולנו וירא את ענינו ואת וגו' ידעת בצרות נפשי אלו ישראל שכתוב בהם וימררו את חיייהם ולא הסגרתני ביד אויב זה פרעה הרשע שכתוב (שמות ט"ו) אמר אויב ארדוף העמדת במרחב רגלי שהרחבת את גבולי שנא' כי ירחיב וגו'.

תהלים

	בְּעוֹנֵי בָחִי וְעֲצָמֵי עָשִׂישׁוּ: ועלמי עששו – לשון רקב כאלו אכלם עש
מִן כָּל מַעֲשֵׂי הוֹתִי כְסוּפָא וְלִשְׁבָבִי לַחֲדָא וְדַלּוּחָא לִידְעִין לִי דַחְמִין לִי בְשׁוּקָא עֲרַקִין מִן קְדָמִי:	(יב) מִכָּל צָרָרִי הָיִיתִי חֲרָפָה וְלִשְׁבָבִי מָאֵד וּפְחָד לְמִידְעֵי רָאִי בַחֲוִין נְדָדוּ מִמֶּנִּי:
	מכל לוררי – מאת כל לוררי, הייתי חרפה לגדוף. ולשכני – אני חרפה מאלד ופחד למיודעי אמישקטיישנ"ץ מתפחדים על קורותי
אֲתַנְשִׂיתִי הִיךְ שְׁכִיבָא מִן רַעִיוֹנָא הוֹיִתִי כִמֵּן דַּפְחָר תְּבִיר	(יג) נִשְׁבַּחְתִּי בְּמַת מֵלֵב הָיִיתִי בְּכָלִי אֲבָד:
	ככלי אובד – ההולך לאבד כל לשון אבידה אין הלשון נופל על בעל אבידה לומר הוא אבד אותה אלא האבידה אובדת ממנו כד"א אשר תאבד ממנו (דברים כ"ב) האובדת לא בקשתם (יחזקאל ל"ד)
מִטוּל דִּי שְׁמַעִית טִיב בִּיש דַּאֲמַרִין עֲלֵי עֲמִמִין סְגִיאִין רַתִּיאַת מַחְזוֹר חֲזוֹר בַּאֲתַכְנִשְׁהוֹן כַּחֲדָא עֲלֵי לַמְּסַב נַפְשֵׁי חֲשִׁיבוּ	(יד) כִּי שָׁמַעְתִּי דְּבַת רַבִּים מְגוֹר מִסְּבִיב בְּהוֹסְדָם יַחַד עָלֵי לְקַחַת נַפְשֵׁי זְמָמוּ:
	דנת רבים – עלת רבים, דנת לשון דובצ שפתי ישנים (שיר השירים ז') וכן כל דנה שצמקרא פולרר"ץ בלעז. מגור מסביב – שמייראין ומפחדין אותי. בהוסדם – בהתיעלם. זממו – לשון מחשבה
וְאֵנָּה עֲלֶיךָ רַחֲצִית יִי אֲמַרִית אֱלֹהֵי אַנְתָּה:	(טו) וְאֵנִי עָלֶיךָ בְּמַחְתִּי הִ' אֲמַרְתִּי אֱלֹהֵי אַתָּה:
בְּאִידֶךָ זְמַנִּי פּוֹרְקֵנִי פְצִי יְתִי מִן יַד בַּעֲלֵי דַבְבִי וּמַרְדְּפֵי וּמִרְדְּפֵי:	(טז) בְּיַדְךָ עֲתַתִּי הֲצִילֵנִי מִיַּד אֲוִיבֵי וּמִרְדְּפֵי:
	בידך עתותי – עתים העוזרים עלי על פיך הם וצגזרותיך
אַנְהָר סַבְר אַפְךָ עַל עַבְדְּךָ פּוֹרְקֵנִי בְּטוֹבְךָ בְּחַסְדְּךָ:	(יז) הָאִירָה פְּנִיךָ עַל עַבְדְּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְּחַסְדְּךָ:
יִי לֹא אֲבַהֵת אַרוּם קְרִיתְךָ יִבְהַתוּן רִשְׁעֵי יִשְׁתַּקּוּן וַיַּחֲתוּן לְשִׁוֹל	(יח) הִ' אֵל אֲבוֹשָׁה כִּי קָרָאתִיךָ יִבְשׁוּ רִשְׁעִים יִדְמּוּ לְשִׂאוֹל:
	אל אבושה וגו' – אחרי שקראתיך אין נאה שאבוש. ידמו לשאול – ישתתקו ויאלמו למות
תַּתְּפַקְקוּן סְפוֹת שְׁקָרָא דַמְלַלְן עַל צַדִּיקָא גְדוּפִין בַּגִּיּוֹתְנוּתָא וּבַסְרְנוּתָא	(יט) תִּתְּפַקְקוּן עַל שְׁפָתַי שְׁקָרָא הַדְּבָרוֹת עַל צַדִּיק עֲתַק בְּנִאָוָה וְבוּז:
	הדוברות על לדיק עתק – שאומרות לשאול עלי דוד מבקש רעתך. עתק – סרה דבר שאינו כמו ועתק משם (בראשית י"ב), ודונש פתר אותו לשון דבר גדול וקשה כמו עתקו וגם גברו חיל (איוב כ"א), הון עתק (משלי ח'), ולמכסה עתיק (ישעיה כ"ג) (סא"א):
כִּמְא סְגִי טוֹבְךָ דַּאֲטַשִׁיתָא לְדַחֲלִין מִנְךָ עַבְדָּתָא לְסַבְרִין עֲלֶיךָ לְמַפְרַע לְהוֹן אַגְר טַב קַבִּיל בְּנֵי נִשְׂא	(כ) מִה רַב טוֹבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירְאִיךָ פְּעֻלָּתְךָ לְחַסִּים בְּךָ נִגְדָּ בְנֵי אָדָם:
	מה רב טובך – ידעתי לעולם הבא יש שר טוב ליראיך ומכל מקום בעולם הזה שהרשעים מקיפים אותם אני מתפלל עליהם שהסתירים צסתך פניך
כַּא תַּטְמַרִינוּן בְּטוֹמְרָא בַעֲדָן רוֹגְזָךָ מַגְדוּדֵי גַבְרִיאַת תַּטְשִׁנוּן כַּד בַּמְטַלְתָּא מַתְגַּרְתָּ לִישְׁנִיא	(כא) תַּטְמַרִירָם בְּסַתְרֵךָ פְּנִיךָ מִרְבִּסֵי אִישׁ תִּצְפְּנָם בְּסֶפֶה מְרִיב לְשָׁנוֹת:

תהלים

מרוכסי איש – מחזורי רשעים המתקשרים יחד להרע להם	
כב ברוך יי ארום פרש טיבותיה לי בקרתא כריכתא	(כב) בְּרוּךְ ה' כִּי הִפְלִיא חֶסְדּוֹ לִי בְּעִיר מְצוֹר ²²⁰ ;
בעיר מצור – בקעילה כשארמר שאול עלי נסגר לבא בעיר לכתים ובריה (שמואל ח' כ"ג)	
כג ואנא אמרית באתבעותי למערוק אשתציתי מקביל יקרך בקושטא שמעת קל צלותי באתחננתי לותך	(כג) וְאֲנִי אָמַרְתִּי בְּחַפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אֲבָן שְׁמַעַת קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֱלֹהֶיךָ:
ואני אמרתי בחפזי – כשילאחתי מקעילה וברחתי אל מדבר מעון והייתי נחפז ללכת מפני שאול כי השגיני, ושאול ואנשיו עוטרס אלי ואל אנשי לתפסם. אמרתי בלבי נגרזתי – נכרתי לשון גרזן הכורת את העץ על שם גזירתו נקרא גרזן כך פי' דונס ומנחס חזרו כמו נגרסתי ואין לו דמיון בתורה (סא"ח)	
כד רחומו ית יי כל חסידוי מהימניא נטיר מן ביש יי ופרע על דורבני דעבדין גיותנותא	(כד) אֶהְבּוּ אֶת ה' כָּל חֲסִידָיו אֲמוּנִים נִצִּיר ה' וּמְשִׁלֵּם עַל יְתֵר עֲשֵׂה נֶאֱוָה:
אמונים נוצר ה' – שומר ה' את המאמינים בישועתו וסומכים עליו. על יתר – מדה במדה מכוונת כחץ על יתר הקשת (סא"ח), או יש לפתור על יתר, חבל כנגד חבל קו כנגד קו, ל"א יתר הוא לשון גאוה כמו (ישעיה ט"ו) יתרה עשה פירוש ומשלים על יתר בגאוה לעושי גאוה (סא"ח)	
כה תקופו ויתעלם רעיונכון כל דכלין למימרא דיי	(כה) חֲזָקוּ וַיֵּאמְרוּ לְבַבְכֶם כָּל הַמִּיחָלִים לֵה':
חזקו ויאמרו לבבכם – כמו שראיתם שעשה לי להשיעני שהחלתי לו	
ספר תהלים פרק צב	
שבחא ושירא די אמר אדם קדמאה על יומא דשבתא ²²²	(א) מְזִמּוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת ²²¹ :

– מאיר הג"ך –

²²⁰ מדרש תהלים: ברוך ה' כי הפליא חסדו לי בעיר מצור. זו רומי. אהבו את ה' כל (יראיו) [חסידיו] אמונים נוצר ה'. אלו שעונין אמן באמונה. אומר ברוך מחיה המתים, ועדיין לא בא, ומאמינים בי שאני מחיה המתים. אומר ברוך גאל ישראל, ועדיין לא נגאלו אלא לשעה וחזרו ונשתעבדו. והם מאמינים שאני עתיד לגאלם. הוי, אמונים נוצר ה'. אמר ר' אחא בר אדא, (מלאכי ג, יח) ושבתי וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו. שלא יעשה אדם תורתו קרדום להשתמש בהן ולא עטרה להתעטר בהם. א"ר שמואל בר נחמן, בין עובד לאשר לא עבדו. אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים, לשונה מאה ואחד. מה כתיב, חזקו ויאמרו לבבכם כל המיחלים לה':

²²¹ אמר ר' יצחק, (שמות טז, כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת. מהו ראו. אמר רבי יוסי, מרגניתא דיהיבת לכוון. אמר רבי יצחק, כל עיסקא דשבתא כפול. עומר כפול, (שם, כב) שני העומר לאחד. וכו' מזמורו כפול, מזמור שיר ליום השבת. זה שאמר הכתוב (קהלת א, ב) הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים. שבעה הבלים אמר קהלת. הבל, אחד. הבלים, שנים. הבל הבלים, ששה. הכל הבל, הרי שבעה. למה, כנגד שבעת ימי בראשית. אמר שלמה, מה נברא ביום ראשון, שמים וארץ. ומה סופן, (ישעיה נא, ו) שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. אמר הבל. וכו' ומה נברא בשביעי, שבת. חוזר ומסתכל לכאן ולכאן למצוא וליתן פגם בו ולא מצא, אלא כולה קדושה ומנוחה. א"ר יצחק, אחרי כן הסתכל וראה שאדם חוטא בו ומתחייב בנפשו, ואמר, גם זה הבל. לכך אמר, הכל הבל. הרי שבעה. לפי שברא יום שביעי שלא לעשות בו מלאכה, לא נאמר בו ויהי ערב ויהי בקר. משל למה הדבר דומה, למלך אחד שהיה לו כלי חמדה, ולא רצה להנחילו אלא לבנו. כך יום שבת מנוחה וקדושה, ולא רצה להנחילו אלא לישראל. תדע לך שכן הוא, כשיצאו ישראל ממצרים עד שלא נתן להם את התורה נתן להם את השבת, ושתי שבתות שבתו עד שלא נתן להם את התורה, שנאמר (נחמיה ט, יד) ואת שבת קדשך הודעת להם וגו' ביד משה עבדך. והקב"ה בירך וקידש את השבת, וישראל חייבין לקדשו. תדע לך שכן הוא, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, בששת ימי המעשה היה נותן להם את המן, ובשבת לא היה יורד. לא מפני שלא היה כח ליתן, אלא מפני

תהלים

מזמור שיר – פל לויס (נביאים). לויס הקצת – פאומריס אוחו נצצתות והוא מדבר צענין העולם הבא שכולו קצת	
טב לאודאה קדם יי ולשבחא שמך עלאה:	(ב) טוב להדות לה ²²³ ולזמר לשמך עליון ²²⁴ :
לתנאה בצפרא טובך וקושטך בלילון:	(ג) להגיד בפקר חסדך ²²⁵ ואמונתך בלילות ²²⁶ :

שבת לפניו. כיון שראו העם כן, שבתו גם הם, שנאמר (שמות טז, ל) וישבתו העם. אמר הקב"ה, השבת הזו נתתי לישראל אות ביני ובין בני ישראל. וכו' שבעה ימים בראתי, ומכולם לא בחרתי אלא יום שביעי, שנאמר (בראשית ב, ג) ויברך אלהים את יום השביעי. וכו' וכל מי ששומר את השבת, הקב"ה מוחל לו על כל עוונותיו, שנאמר (ישעיה נו, ב) כל שומר שבת מחללו. מחול לו. (שמות כ, ח) זכור את יום השבת. והן מכבדין אותו במאכל ומשתה ובכסות נקיה, שנאמר (ישעיה נח, יג) וקראת לשבת עונג. ולא עוד, אלא כשהוא נכנס אנו מקבלין אותו בשירין ובזימרון, שנאמר, מזמור שיר ליום השבת. וכו' א"ר לוי, כשעבר אדם על צויו של מקום ישב לו בדין לספק לו. וכו' בא יום שבת נעשה לו סניגור, ואמר לפני הקב"ה, רבון העולמים בששת ימי המעשה לא נענש אדם בעולם ובי אתה מתחיל, זו היא קדושתו וזו היא מנוחתו. ובשביל השבת ניצל מדינה של גהינם. כיון שראה אדם כחה של שבת, בא אדם לומר הימנון לשבת, מזמור שיר ליום השבת. דבר אחר, אמר רבי לוי, מזמור שיר ליום השבת. שלא שמש בו אפלה. את מוצא בכל יום ויום כתיב (בראשית א, ה-לא) ויהי ערב ויהי בקר. ובשבת לא כתיב בו ערב. דבר אחר ליום השבת. ליום ששבתו המזיקין מן העולם, ליום שישבו עמו בשלום, שנאמר (ישעיה לב, יח) וישב עמי בנוה שלום. דבר אחר, ליום ששבת מן המלחמות. וכו' רבי יהודה אומר, הקב"ה שמר את השבת בעליונים ואדם שמר אותו ראשון בתחתונים. והיה יום השבת משמרו מכל רע ומכל שרעפי לב, שנאמר (תהלים צד, יט) ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי. עי' מכילתא כי תשא: [ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדדתיכם לדעת] כי אני ה' מקדשכם. לעולם הבא כגון קדושת שבת בעולם הזה, נמצינו למדין שהוא מעין קדושת העולם הבא, וכן הוא אומר מזמור שיר ליום השבת, לעולם שכלו שבת. עי' ר"ה לא ע"א: בשביעי היו אומרים מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת. עי' ב"ר פכ"ב סי' יג: פגע בו [קין] אדם הראשון א"ל מה נעשה בדינך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדה"ר מטפח על פניו אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדה"ר ואמר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת וגו' א"ר לוי המזמור הזה אדה"ר אמרו ונשתכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו מזמור שיר ליום השבת וגו' וכו'. עי' בתי מדרשות חלק א - סדר רבה דבראשית אות טז: עשה הקב"ה חנוכה של שמים וארץ והכל שמחים בה ואף אדם הראשון שש ושמח בשמחתה של שבת באותה שעה כשראה אדה"ר שבחה של שבת יקר ורבותה של שבת שמחתה וגדולתה של שבת שהכל היו שמחים בה והיא היתה תחלה וראש כל השמחות מיד פתחו פיהם ואמר מזמור שיר ליום השבת אמר הקב"ה לשבת אתה אומר מזמור ולי מזמור שאני אלוה השבת.

²²² שבח ושיר שאמר אדם הראשון על יום השבת

²²³ מדרש תהלים: אמר לו השבת, לי אתה אומר הימנון אני ואתה נאמר הימנון להקב"ה, שנאמר, טוב להודות ליי. וכו' טוב להודות לה. אדם הראשון אמרו. כדי שילמדו כל הדורות, שכל מי [שהוא משורר ומזמר לשם עליון ומודה פשעיו – פדר"א יח] שמודה על פשעים ועוזב ניצל מדינה של גהינם, שנאמר, טוב להודות לה. עי' מדרש תהלים צ: מזמור שיר ליום השבת טוב להודות. כנגד שבטו של יהודה, שנאמר (בראשית כט, לה) הפעם אודה את ה'. עי' פסיקתא רבתי מ"ו: ניצל אדם הראשון מדין בזכות השבת שפיסה בעבורו ולפיכך אמר אדם הראשון אותו מזמור בלשון שירה טוב להודות לה' וגו' ובא משה והתחילו בראשי אותיות שמו מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' וגו'. עי' בתי מדרשות חלק א - סדר רבה דבראשית אות טז: עד שעמדה השבת על רגליה ונפלה על פניה ואמרה טוב להודות לה'.

²²⁴ עי' בתי מדרשות חלק א - סדר רבה דבראשית אות טז: וכל סדרי בראשית השיבו ולזמר לשמך עליון.

²²⁵ מדרש תהלים: להגיד בבקר חסדך, לכל באי עולם הבא שהן דומין לבקר.

²²⁶ מדרש תהלים: ואמונתך בלילות, לכל באי עולם הזה שהן דומין ללילה. יגידו ויאמרו אמונתו וחסדו שעשה עמי והצילני מדינה של גהינם. עי' ברכות יב ע"א: אמר רבה בר חיננא סבא

תהלים

להגיד בבקר חסדך – צעת הגאולה. ואמונתך בלילות – ובעוד לכת הגלות להאמין כך שתשמור הבטחתך כל זה נאה וטוב	
על פום כנרא דעשרתי נימין ועל פום נבלא עלי רננת כנריא:	(ד) עָלִי עֲשׂוֹר²²⁷ וְעָלִי נָבֵל עָלִי הַגִּיּוֹן בְּכִנּוֹר²²⁸:
עלי עשור ועלי נבל – כנור של עשרה נימין	
ארום אחדיתני יי בעובדך בעובדי אידך אבוע:	(ה) כִּי שִׁמְחֵתֵנִי ה' בְּפַעֲלֶךָ²²⁹ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן²³⁰:
כמה רברבין עובדך יי לחדא עמיקין מחשבתך:	(ו) מֶה גָדְלוֹ מַעֲשֵׂיךָ ה', מֵאֵד עֲמִקּוֹ מִחֲשַׁבְתֶּיךָ²³²:
בר נש שטיא לא ידע וכסילא לא יתבין ית דא:	(ז) אִישׁ בְּעַר לֹא יֵדַע²³³ וְכִסִּיל לֹא יִבִּין אֶת זֹאת:
איך צער לא ידע – את האמור למטה	

משמיה דרב כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות:

²²⁷ מדרש תהלים: עלי עשור. כל עדיות נאמנות לישראל בעשרה. הכנור שהיה דוד מנגן בו היה בעשרה. ועי' ערכין יג ע"ב: כנור של מקדש של שבעת נימין היה וכו' של עולם הבא עשר שנאמר עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור.

²²⁸ מדרש תהלים: אמר הקב"ה, איני רוצה מישראל זמר בכנור אלא הגיון פיהם, שנאמר, עלי הגיון בכנור. עי' עירובין כא ע"א: והגה זו מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא וכן הוא אומר עלי הגיון בכנור.

²²⁹ מדרש תהלים: כי שמחתי ה' בפעלך. אמר רבי חזקיה ברבי ירמיה, מעשה בתלמיד אחד של ר' שמעון בן יוחאי דאזיל להודקי, ואזיל טעין ובא עשיר. כי אתא לגבי רבי שמעון בן יוחאי והיו התלמידים רואין את הרוח, היו מצירין על עצמן. מה עשה רבי שמעון בן יוחאי, נסב לתלמידיו ונפק עמהון בבקעתא חדא. אמר, בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב. ונתמלאה. מיד אמר לתלמידיו, יטול כל אחד ואחד חלקו כל מה שאתם רוצים. אבל תהיו יודעים שכל מי שהוא נוטל, ממתן שכרו של עולם הבא הוא נוטל. כיון ששמעו כך משכו ידיהם, התחילו אומרים, כי שמחתי ה' בפעלך. כי שמחתי ה' בפעלך. אמר אדם, שמחתי הקב"ה והכניסני בגן עדן והראני מקום שכינת הצדיקים בגן עדן, והראני ארבע מלכיות מושלן ואובדן, והראני בן ישי מושלו לעתיד לבוא, ולקחתי משנותי שבעים שנה והוספתי על ימיו, שנאמר (תהלים סא, ז) ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דוד ודוד. ונתן לאל רנן ושבח וזמר במעשיו, שנאמר, במעשה ידיך ארנן. עי' מדרש תנחומא בשלח י: כי שמחתי מי גרם לנו לשמחה זו אמנה שהאמינו אבותינו בעולם הזה שכולו לילות כדכתיב (שם) ואמונתך בלילות. עי' תנחומא פקודי יא: כי שמחתי ה' בפעלך זה אהל מועד.

²³⁰ עי' תנחומא פקודי יא: במעשה ידיך ארנן זה בנין בהמ"ק שיבנה ב"ב מה.

²³¹ מדרש תהלים: מה גדלו מעשיך ה'. התחיל אומר ומהלל לשם הגדול, ואומר, מה גדלו מעשיך ה'. עי' תנחומא פקודי יא: מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך שהיית חושב לערב שמחה בשמחה יום שנוולד יצחק אבינו ואותו היום נטל עשר עטרות כדאיתא בסדר עולם וגו'

²³² עי' תנחומא וישב ג: מהו מאד עמקו מחשבותיך א"ר יוחנן מחשבה עמוקה נטלת עם אברהם בין הבתרים כשאמרת לו ידע תדע כי גר יהיה זרעך.

²³³ מדרש תהלים: לעומק מחשבותיך תהום רבה. איש בער לא ידע. אדם שהוא בער מישראל חכמי ישראל ילמדוהו דברי תורה, שנאמר (תהלים צד, ח) בינו בוערים בעם. אבל אדם בקי בעכו"ם הוא כסיל שאינו יודע דברי תורה, שנאמר, וכסיל לא יבין את זאת. עי' תנחומא פקודי יא: איש בער לא ידע אלו הליצנין והטפשין שבדור שלא היו יודעים מחשבתו של הקב"ה וכסיל לא יבין את זאת שלא היה יכול אחד מהם להקימו ולא בצלאל ולא אהליאב ולא החכמים העושים את כל מלאכת הקדש כדי שיבא משה ויטול את שלו לפי שהיה מצטער שלא עשה בו כלום לפיכך ייקם משה את המשכן וגו'.

תהלים

כד מתלבלין רשיעיא היך עסבא ונצצין כל עבדי שקר ועתיד דישיציון אלהא עד עלמא ²³⁷ :	(ח) בפרח רשעים כמו עשב ²³⁴ ויציצו כל פעלי און ²³⁵ להשמדם עדי עד ²³⁶ :
צפרח רשעים כמו עשב – אינס יודעי' שהפרכת' אינה אלא להשמדם עדי עד שמסלם לשונאיו על פניהם להאזינם	
ואת רמא ועלאה בעלמא הדין יי ואת רמא ועלאה לעלמא דאתי ²³⁹ :	(ט) ואתה מרום לעלם ה' ²³⁸ :
ואתה מרום – בכל משפטך ידך על העליונה שהכל מזדיקיס עליהם את דינך	
ארום הא בעלי דבכך יי ארום ²⁴¹ הא בעלי דבכך יהובדון לעלמא דאתי ²⁴² מתפרשין מן סיעתהון דצדיקיא ²⁴³ כל עבדי שקר	(י) כי הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאבדו יתפרדו כל פעלי און ²⁴⁰ :
וזקפתא היך רימנא תוקפי יתי במשח רכותא רטיבא דזית עבוך ²⁴⁵	(יא) ותתם בראים קרני ²⁴⁴ בלתי בשמן רענן:
צלתי בשמן רענן – לצלתי בשמן של שררה. צלתי כמו (צמדצר טו) צלול בשמן	

– מאיר הג"ך –

²³⁴ עי' מדרש תהלים לז: בפרוח רשעים כמו עשב. מפריחין כזה העשב ומתייבשין. ועי' פרקי דרבי אליעזר יט: "בפרח רשעים כמו עשב", בזמן שאתה רואה רשעים שרבו כמו עשב לכסות את פני הארץ והציצו כל עובדי עכומ"ז שהם ומעשיהם און רע לימות המשיח והרשעים שרבו כמו עשב לא הרבן הקב"ה אלא לאבדן מן העוה"ז ומן העולם הבא.

²³⁵ עי' מדרש תהלים ה: שנאתי כל פועלי און (תהלים ה &). זה דואג ואחיתופל, שהיה פעולתן של אמת ועשו אותה של שוא.

²³⁶ מדרש תהלים: בפרוח רשעים. בזמן שאתה רואה רשעים שרבו כמו עשב והציצו כל עובדי כו"ם. ולא אמר הללויה עד שהן עתידין להשמד, שנאמר, להשמדם עדי עד. וכן הוא אומר, (שם קד, לה) יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה. ועי' אסתר רבה (פ"ז סי' ב): בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און מה כתיב בסוף קרייה להשמדם עד עד לא נתגדל המן אלא לרעתו ולמה גדלו משל לגולייר שקלל לבנו של מלך אמר המלך אם אני הורגו הכל אומרים גולייר הרג עשה אותו טריכונוס ואח"כ עשה אותו הגמון ואחר כך התיז את ראשו. ועי' תנחומא משפטים ט: בעולם הזה הרשעים עשירים והם נתונים בשלוח שהקב"ה משלם להם מעוט מעשים טובים שבידם בעולם הזה שנאמר (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו וכתוב (תהלים צב) בפרוח רשעים כמו עשב.

²³⁷ ועתיד שתכלה ה' עד העולם.

²³⁸ עי' תנחומא תצוה י: בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד (שם) מה כתיב אחריו ואתה מרום לעולם ה' שכל זמן שהקב"ה נפרע מן הרשעים שמו מתגדל בעולם. עי' ירושלמי ברכות סז ע"א: רבי ברכיה בשם רבי לוי על שם ואתה מרום לעולם ה'. לעולם ידך על עליונה. בנוהג שבעולם מלך ב"ו יושב ודן כשהוא נותן דימוס הכל מקלסין אותו. וכשהוא נותן ספקולה הכל מרננים אחריו. למה ששטף בדינו אבל הקב"ה אינו כן אלא ואתה מרום לעולם ה' לעולם ידך על עליונה.

²³⁹ ואתה רם ועליון בעולם הזה ה' ואתה רם ועליון לעולם הבא.

²⁴⁰ כי הנה אויבך ה'. אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבון כל העולמים נתנו אויבך עלינו עול קשה על צוארנו, אבל אנו יודעים שהן עתידין לאבדון, שנאמר כי הנה אויבך יאבדו. וכל עובדי כו"ם יתפרדו כמוץ לפני רוח, שנאמר, יתפרדו כל פועלי און.

²⁴¹ גדלו.

²⁴² לעולם הבא.

²⁴³ מתפרדים מצבור הצדיקים.

²⁴⁴ מדרש תהלים: ותתם כראם קרני. מה ראם זה קרנותיו גבוהות והוא מנגח לארבע רוחות

העולם, כך מנחם בן עמיאל בן יוסף מנגח לארבע רוחות העולם.

²⁴⁵ ????

תהלים

ואסתכלת עיני באובדנא דמעיקי ²⁴⁸ בקימין עלי לאבאשא שמען אודני קל תבירהון	(יב) וְתַבֵּט עֵינַי בְּשׁוּרֵי ²⁴⁶ בְּקָמִים עָלַי מְרַעִים תִּשְׁמַעֲנָה אָזְנִי ²⁴⁷ :
צְרוּרִי – זַעוּיִנִי כִּמוֹ צְרוּרִי. זְקָמִים עָלַי מְרַעִים – עַל הַרְשָׁעִים הַקָּמִים עָלַי שָׁמְעוּ אֲזַנֵי מֵאַחֲרוֹי הַפְּרָגוֹד שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ לְכֹלֹת חוֹתְנוֹ, שֶׁכֵּךְ שָׁמַעְתִּי	
צדיקא היך דקלא ילבלב פריין ²⁵¹ היך ארזא בלבנן יסגא ויעביד שרשין ²⁵²	(יג) צְדִיק כְּתָמֵר יִפְרַח ²⁴⁹ כְּאַרְז בְּלִבְנוֹן יִשְׁגָה ²⁵⁰ :
כְּדִיק כְּתָמֵר יִפְרַח וְגו' – כְּתָמֵר לְעֵשׂוֹת פִּירוֹת וְכֹאֲרֵז לְזַבְנוֹן לְהַחֲלִיף גִּזְעוֹ	
בנוי יהוון שתילין בבית מקדשא דיי בדרת בית אלהנא ילבלבון	(יד) שְׁתוּלִים בְּבֵית ה' ²⁵³ בְּחִצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ ²⁵⁴ :
שְׁתוּלִים – יְהוּ הַלְדִיקִים זַבִּית ה'	

– מאיר הנ"ך –

²⁴⁶ מדרש תהלים: וישראל שבארץ בצרה גדולה. אבל בצרתם הם כזית רענן, שנאמר, בלותי בשמן רענן ותבט עיני בשורי בקמים עלי. וישראל רואין במפלתן, שנאמר, ותבט עיני בשורי

²⁴⁷ עי' פרקי דרבי אליעזר יח: אלו שהן עתידין לבא עליהן ישמעו אזנן באבדן שנ' בקמים עלי מרעים תשמענה אזני.

²⁴⁸ באבדן מצערי

²⁴⁹ מדרש תהלים: צדיק כתמר יפרח. מה התמרה הזאת נאה במראה וכל פירותיה מתוקין וטובים, כך בן דוד נאה במראהו וכל מעשיו מתוקין וטובים לפני הקב"ה. אמר ר' יצחק בר אדא, מה התמרה הזאת צלה רחוק ממנה, כך מתן שכרן של צדיקים רחוק מהן עד עולם הבא וכו'. דבר אחר, מה התמרה הזאת אינה חסרה משלש אוכוכלין, כך ישראל אינן חסרין משלשה צדיקים כאברהם יצחק ויעקב, וחנניה מישאל ועזריה. דבר אחר, מה התמרה הזו יש בה לולב להלל וקורות לסוכה ואפילו הסיב שלה לחיזוק ועצה להדליק. כך ישראל אינן חסרין צדיקים ישרים בני תורה וגומלי חסדים ואפילו בורים שבהם, שנאמר (שיר השירים ד, ג) כפלח הרמון רקתך. דבר אחר, מה התמרה הזאת עושה תמרים רטובים מקולסין ועושה סילין, כך תלמידי חכמים הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שכל מי שאינו נזהר מהם לוקה, שנאמר (בראשית יב, יז) וינגע ה' את פרעה נגעים. (כך ישראל יש בהם בעלי תורה ובעלי משנה בעלי תלמוד בעלי אגדה). דבר אחר, מה התמרה הזאת לבה מכוון למעלה, כך ישראל לבם מכוון לאביהם שבשמים. דבר אחר, מה התמרה הזו יש לה תאוה, כך ישראל תאוותן להקב"ה. וכו'.

²⁵⁰ מדרש תהלים: אי מה התמרה הזו אין עושין ממנה כלים, כך ישראל. תלמוד לומר, כארז בלבנון. אמר רבי תנחומא, שאלתי אותה את רבי הונא, ואמר לי, ראינוה בבבל וממנה כלים ושלחנות ומנורות. אי מה ארז אין עושה פירות, כך ישראל. תלמוד לומר, תמר. מה תמר זו עושה פירות, כך ישראל. אי מה תמר זה אין גזעו מחליף, אף ישראל כן. תלמוד לומר, ארז. מה ארז גזעו מחליף, כך ישראל. ומה הארז שבלבנון שרשיו מרובין למטה בארץ ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו, כן ישראל.

²⁵¹ יגדל פירותיו.

²⁵² ירבה ויעשה שרשים.

²⁵³ מדרש תהלים: שתולים בבית ה' ועתיד הקב"ה לקבץ אותם מארבע כנפות הארץ. וכגן שהוא נטוע מערוגה לערוגה, כך ישראל. וכך עתיד הקב"ה ליטע אותם מארץ טמאה אל ארץ טהורה, שנאמר, שתולים בבית ה'. עי' ב"ר פל'ו סי' ב: שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו שתולים בבית ה' זה נח ששתלו הקב"ה בתיבה. עי' בר פס"א סי' ב: (שם צב) שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו עוד ינובון בשיבה זה אברהם אבינו. עי' במ"ר פ"ג סי' א: שתולים בבית ה' א"ר חנן בן פזי עד שהם שתולים הם בבית ה' אלו התינוקות שהם בבית הספר ד"א שתולים בבית ה' שלא היו זזים מביה"מ לעולם

²⁵⁴ מדרש תהלים: וכעשב הזה יפריחו ויצמחו בבית המקדש, שנאמר, בחצרות אלהינו יפריחו. עי' ב"ר פל'ו סי' ב: בחצרות אלהינו יפריחו ויולד נח שם את חם ואת יפת. עי' במ"ר פ"ג סי' א: בחצרות אלהינו יפריחו אלו השירות.

תהלים

תוב כאבהתהון יעבדון בנין בשיבו ²⁵⁷ דהנין ורטיבין יהון	(טו) עוד ינובון בשיבה ²⁵⁵ דשנים ורעננים יהיו ²⁵⁶
ינובון – ילמחון. לשנים – שמים ורעננים יהיו ולז יגידו כי ישר ה'	
מטול דיחון דירי ארעא ארום תריץ יי תקפי ולית עולתה ביה	(טז) להגיד פי ישר ה' ²⁵⁸ צורי ולא עלתה {עולתה} בו:
ספר תהלים פרק קיג	
הללויה שבחו עבדיא דיי שבחו ית שמא דיי	(א) הללויה ²⁵⁹ הללו עבדי ה' ²⁶⁰ הללו את שם ה' ²⁶¹

– מאיר הנ"ך –

²⁵⁵ מדרש תהלים: עוד ינובון בשיבה. מה השיבה הזאת הדר וכבוד לזקנים, כך הם הדר וכבוד וכו' עוד ינובון בשיבה. זה אברהם, שנאמר (בראשית כה, א-ב) ויוסף אברהם ויקח אשה. ותלד לו את זמרן. שהיו מזמרין בהן לעכו"ם. יקשן. שהיו מקישיין בתוף לעכו"ם. הוי, עוד ינובון בשיבה. עי' ב"ר פל"ו סי' ב: עוד ינובון בשיבה ורעננים יהיו עוד ינובון זה נח. עי' קידושין פב ע"א: התורה אינה כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו בנערותו מהו אומר וקוי ה' יחליפו כח בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה. עי' מדרש משלי לא: דבר אחר, אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה. זה שאמר הכתוב, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. כנגד אברהם ושרה, שהיו שקולין כאחד בצדקה ובגמילות חסדים, והיו סימן טוב לעולם. כך אין מונע מן הצדיקים נשים כשרות שהוא מזווג להן.

²⁵⁶ מדרש תהלים: דשנים ורעננים יהיו. גבורי כח במעשיהם הטובים, שנאמר, דשנים ורעננים. עי' ב"ר פל"ו סי' ב: דשנים ורעננים יהיו וילד נח. עי' בר פס"א סי' ב: דשנים ורעננים יהיו ויוסף אברהם (איוב יד) כי יש לעץ תקוה יש לאבינו אברהם תקוה אם יכרת ועוד יחליף.

²⁵⁷ שוב כאבהתהון יעשו בנים בזקנתו.
²⁵⁸ מדרש תהלים: להגיד כי ישר ה'. כל אלו למה, להגיד שמו של הקב"ה שהוא צדיק וישר ואין עול, שנאמר, צורי ולא עולתה בו. וכו' להגיד כי ישר ה'. אמרו למשה, מי עשה שלא תכנס לארץ. אמר להם, אני גרמתי לעצמי. אמרו לו, ולא הקב"ה עשה לך. אמר להם, חס ושלום, אפילו אתם רואים שהקב"ה מצדיק את הרשע ומחייב את הצדיק (דברים לב, ד) אל אמונה ואין עול. וכו'. אמר רבי יוחנן, הוא קולע על יראיו ויראיו קולעים אותו. אתם אומרים, כי ישר ה'. ואף אני אומר, (צפניה ג, יג) שארית ישראל לא יעשו עולה.

²⁵⁹ עי' לקמן הערה 409.

²⁶⁰ מדרש תהלים: ר' יהודה ברבי סימון אמר, אמרה כנסת ישראל נזכרת אני נסים שעשית עמי בלילה במצרים, והייתי מנגן לך ואומר שירין וזמרין בלילה, שנאמר (ישעיה ל, כט) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. אימת, כשהרגת בכורי מצרים בלילה, שנאמר (שמות יב, כט) ויהי בחצי הלילה. הוי אזכרה נגינת. באותה הלילה שנגאלנו ויצאנו מעבדות לחירות שהיינו עבדים לפרעה וגאלתנו ונעשינו עבדים לך, שנאמר, הללויה הללו עבדי ה'. דבר אחר הללויה. זה שאמר הכתוב (משלי לא, כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה. את מוצא עשרים וששה דורות משנברא העולם עד שיצאו ישראל ממצרים, ולא אמרו הלל. וכיון שיצאו ישראל ממצרים משעבוד של טיט ולבנים אמרו הלל. ואימתי אמרו, בשעה שבאת מכת בכורות. עמד לו פרעה והלך לו אצל משה ואהרן בלילה, שנאמר (שמות יב, לא) ויקרא פרעה למשה ולאהרן לילה. והיה דופק פרעה על פתחו של משה ואהרן בלילה. אמרו לו, שוטה, בלילה אנו עומדין וכי גנבים אנחנו שנלך בלילה, בבקר אנו יוצאין, המתן עד הבקר שכך אמר לנו הקב"ה, (שם, כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. אמר להם, הרי מתו כל מצרים, שנאמר (שם, לג) ותחזק מצרים על העם. אמרו לו, ומבקש אתה לכלות את המכה הזאת ממך. אמרו, הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדים של הקב"ה. התחיל פרעה צווח ואומר, לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, והרי אתם עבדי של הקב"ה, צריכים אתם להלל לו שאתם עבדי, שנאמר, הללויה הללו עבדי ה'. דבר אחר הללו עבדי ה'. אלו ישראל, שנאמר (ויקרא כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים. (וכן הוא אומר (ישעיה ל, כט) השיר יהיה לכם). וכו' אין הלל פחות משלשה, שנאמר, הללויה הללו. ולמי אומר הללו, לשנים. והאומר, אחד. הרי כאן שלשה. וכו' מנין הללו היו כשירדו ישראל למצרים שבעים ואחד היו עם השכינה. (בראשית מו, ד) אנכי ארד עמך מצרימה. וכתב, (דברים י, כב) בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה. וכשעלו הקב"ה עלה עמהם, שנאמר (בראשית מו, ד) אעלך גם עלה. לכך הללו, למנין הללו.

תהלים

יהוי שמא דיי מברך מהשתא ועד עלמא	(ב) יהי שם ה' מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם ²⁶² :
ממדנח שמשא עד מטמעיה משבח שמא דיי	(ג) מְמֹזְרַח שְׁמֵשׁ עַד מְבֹאוּ מְהַלֵּל שֵׁם ה' ²⁶³ :
רמא על כל עמיא יי עלוי שמיא איקריה	(ד) רָם עַל כָּל גּוֹיִם ה' עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ ²⁶⁴ :
מן כותיה דיי אלהנא דגביה מותביה למתב ²⁶⁶	(ה) מִי פֹה? אֱלֹהֵינוּ הַמְגַבִּיחַ לַשַּׁבָּת ²⁶⁵ :
מי כה' אלהינו – צַמִּים וְצֹרֵךְ שְׁהוּא לְהוֹסִיזֵי מוֹסִיזֵי כֻלָּם יו"ד יתירה זהם	
דממיך עיניה ²⁶⁸ למחמי בשמיא ובארעא	(ו) הַמְשַׁפִּילֵי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרְצָא ²⁶⁷ :
מקים מעפרא מסכנא מקלקלתא ²⁷² ירים חשיכא	(ז) מְקִימֵי מַעְפָּר דְּלֵא ²⁷⁰ מְאַשְׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן ²⁷¹ :
לאותבא עם רברביא עם רברבי עמיה	(ח) לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים ²⁷³ עִם נְדִיבֵי

²⁶¹ מדרש תהלים: הללו את שם ה'. הללו לשם שעשה לנו מלחמה, שנאמר (שמות יד, יד) ה' ילחם לכם.

²⁶² מדרש תהלים: יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם, בעולם הזה קלסוהו והכעיסוהו. אבל לעולם הבא אינו כן, אלא, מעתה ועד עולם. אמר הקב"ה אתם ברכתם אותי מעתה ועד עולם, אף אני כן, (תהלים קכה, ב) וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם:

²⁶³ עי' קהלת רבה פ"ג סי' יח: גזר הקב"ה על השמש ועל הירח שיהיו מקלסין אותו שנאמר (תהלים ק"ג) ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' מהלל כתיב עמד יהושע תלמידו ושיתקן שנאמר (יהושע י') שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון. עי' מדרש תהלים יט: ר' אבהו בשם רבי חנינא אמר, הלכו הוא קלוסו, שנאמר (תהלים קיג, ג) ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'. רבי הונא אמר, הוא שיהושע אומר לשמש, (יהושע י, יב) שמש בגבעון דום. אמר ליה, שתוק את ואנא קאים:

²⁶⁴ עי' תנחומא ויקרא ח: אמר יונה אני בורח מלפניו למקום שאין שם כבודו מה אעשה אם אעלה לשמים שם כבודו שני' (תהלים קיב) על השמים כבודו.

²⁶⁵ עי' שמ"ר פמ"ה סי' ה: אמר דוד (תהלים קיג) המגביהי לשבת כשאני מגביה את עצמי הם משפילים ישיבתי הוי המגביהי לשבת.

²⁶⁶ ?
²⁶⁷ עי' שמ"ר פמ"ה סי' ה: וכשאני משפיל את עצמי הם מגביהין אותי שנאמר (שם) המשפילי לראות.

²⁶⁸ המוריד עיניו.
²⁶⁹ עי' שמואל א' ב א.

²⁷⁰ עי' ילקוט תהלים רמז תתנא: שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת הקב"ה אם רואה אדם שנפל הוא מעמידו שנאמר מקימי מעפר דל.

²⁷¹ עי' יומא פז ע"א: אזל איתבי אדשא דרבי אבא בהדי דשדיא אמתיה מיא מטא זרזיפי דמיא ארישא אמר עשאוני כאשפה קרא אנפשיה מאשפת ירים אביון? עי' מדרש שמואל ה: מקים מעפר דל. זה יוסף. מאשפות ירים אביון. (בראשית מא, יד) וישלח פרעה ויקרא את יוסף וגו'. דבר אחר, מקים מעפר דל, זה דניאל. מאשפות ירים אביון. (דניאל ו, כד) והוסק דניאל מן גבא. עי' מדרש אלפא ביתות מסכתא שטן: להנחיל אוהבי יש ואוצרתיים אמלא מלמד שכל צדיק וצדיק עתיד לנחול לעולם הבא מלפני הקדוש ברוך הוא אלף ומאתים עשרים ושמונה אוצרות טובות שכל אחד ואחד מליאות מטובו וממעדנים של עולם הבא וסימנהון בגימטריא אוצרותיהם מה עושה הקדוש ברוך הוא באותה שעה עומד מכסא הכבוד ומנחיל את כסאו ואת כבודו ואת כתרו ואת שרביטו ואת לבוש הודו ואת מעיל הדרו ואת זבד זוהרו ואת זיו שכינתו ואת סוסו ואת רכבו ואת שליחו עמו ואת מלכותו ואת מרכבתו ואת משרתו ואת כבודו שבמרום רומים לכל צדיק וצדיק לעולם הבא שנאמר (שמואל א ב ח) מקים מעפר דל מאשפות ירים אביון.

²⁷² מקלקולו.

תהלים

	עמו ²⁷⁴ :
מיתב כנשתא דישראל דמתילא לעקרא דיתבא מוריקא לאנשי ביתה מליא אוכלוסין היך אמא די על בניה חדיא הללויה ²⁷⁷	(ט) מוֹשִׁיבֵי עֵקֶרֶת הַבַּיִת ²⁷⁵ אִם הַבְּנִים שְׂמַחַת הַלְלוּיָהּ ²⁷⁶ .
	עקרת הבית – כיון שהיא כעקרה יושבנה. אם הבנים שמחה – כי חלה גם ילדה כיון את צניה. (ישעי' סו):
	קיא-קיג@
	ספר תהילים פרק קיד
במפק ישראל ממצרים בית יעקב מעמי ברבראי ²⁷⁹	(א) בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מַעַם לַעֲזָ ²⁷⁸ .

²⁷³ עי' מדרש שמואל ה: להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחילם. (שם מב, ו) ויוסף הוא השליט על הארץ. דבר אחר, וכו' להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחילם. (שם ה, כט) והכריזו עלוהי די להוי שליט תלתא במלכותא.

²⁷⁴ עי' תדב"א רבה ה: בעולם הבא וכו' זה בית המקדש וכו' לימות בן דוד.

²⁷⁵ עי' פסחים קיח ע"ב: אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב מושיבי עקרת הבית אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם שמוני בניך כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים.

²⁷⁶ עי' ב"ר פנ"ג סי' ה: מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה מושיבי עקרת הבית זו שרה ותהי שרי עקרה אם הבנים שמחה שנאמר הניקה בנים שרה. עי' מדרש שמואל ו: מושיבי עקרת הבית, זו שרה. (בראשית יא, ל) ותהי שרי עקרה. אם הבנים שמחה. (שם כא, ז) הניקה בנים שרה. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו רבקה. (שם כה, כא) כי עקרה היא. אם הבנים שמחה. (שם כב) ויתרוצצו הבנים בקרבה. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו לאה. (שם כט, לא) וירא ה' כי שנואה לאה. אם הבנים שמחה. (שם ו) ויפתח את רחמה. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו רחל. אם הבנים שמחה. (שם ל, כב) ויזכור אלהים את רחל. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו אשתו של מנוח. (שופטים יג, ג) וירא מלאך ה' וגו' הנה נא את עקרה. אם הבנים שמחה. (שם) והרית וילדת בן. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו ציון. (ישעיה נד) רני עקרה. אם הבנים שמחה. (שם מט) ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה. דבר אחר, מושיבי עקרת הבית, זו חנה. ולחנה אין ילדים. אם הבנים שמחה. כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות. ועי' תדב"א רבה ה: מושיבי עקרת הבית זה בית המקדש שעמד הקב"ה בתוכו וברא את כל העולם כלו מסוף העולם ועד סופו שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו. ד"א מושיבי עקרת הבית זה העוה"ז שברא בתוכו הקב"ה את האדם מסוף העולם ועד סופו שנאמר (ישעיה מה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי אם הבנים שמחה ברוך המקום ברוך הוא ששמחתו מרובה על ישראל לעולם שכשם שישראל עושין תשובה בעוה"ז ועושין את התורה ושמחין בה כך התורה שמחה בהן לעולם הבא שנאמר אם הבנים שמחה. עי' פסיקתא רבתי מג: מרים היתה אותה שעה בת שש שנים ואמרה אבא אבא פרעה היה טוב לישראל יותר ממך למה פרעה גזר בזכרים ואת בזכרים ובנקיבות פרעה גזר ספק נתקיימה גזירתו ספק לא ואתה גזרת ונתקיימה גזירתך כיון ששמע עמרם את דבריה הביא אותה לפני סנהדרין ואמרה לפניהם ואמרו לו עמרם אתה אסרת ואתה צריך להתיר את הדבר אמר להם ומה אתם אומרים לי נחזור בחשאי אמרו לו ומי מודיע לכל ישראל א"ר יהודה בר זבידא הושיבה עמרם בפוריא והיה אהרן מכאן ומרים מכאן טוענים קורקנות ומהלכים לפני רוח הקודש צווחת מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה ולמה עשה עמרם כן כדי שידעו ישראל ויחזירו את נשיהם וכיון שראו אמרו שירה להקב"ה ולא אמרו שירה אלא אמרו עכשיו משה הגואל נולד ואנו (נגאלנו) [נגאלים] ממצרים (הללו) [הללויה בצאת ישראל ממצרים]. דבר אחר מושיבי עקרת הבית אמר הקדוש ברוך הוא הושבתי את מרים בת תנחום עקרה בשביל לשמח אותה (בבנים מבניה) [בבניה] לעתיד לבא וכו' דבר אחר מושיבי עקרת הבית זו חנה דכתב ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים (שמואל א' א' ב') שהיתה לעקרה בתוך הבית כדי לשמח אותה בבנים אם הבנים שמחה כי פקד ה' [את] חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות.

²⁷⁷ מושיב כנסת ישראל שנמשלים לעקרב שיושבת ??? לאנשי ביתא מלאים אוכלוסיא, איך אימר שעל בניה שמחה הללויה

²⁷⁸ עי' מדרש תהילים: בצאת ישראל ממצרים. זה שאמר הכתוב (תהלים קה, לח) שמח מצרים בצאתם. א"ר ברכיה, משל לבעל בשר שהוא רוכב על החמור וכו'. כיון שראה דוד היאך היו ישראל שמחים כשיצאו ממצרים, התחיל מקלס על יציאת מצרים, שנאמר, בצאת ישראל ממצרים. וכו' א"ר אלעזר הקפר, בזכות ארבעה דברים יצאו ישראל ממצרים. שלא שינו את שמם, ולא שינו את לשונם, ולא היו פרוצים בעריות, ולא גילו מסתורין. וכו' בזכות דם הפסח ודם מילה וכו', בזכות

תהלים

מעס לועז – עם שפת לשון אחר שאינו לה"ק, וחזירו את עם נועז לא תראה עם עמקי שפה וגו' (ישעיה לג), ונו"ן ולמד נחלפות זו בזו כמו נסכה שהוא לשכה בספר עזרא (נחמיה ג)	
הות כנשתא דבית יהודה אחידא ²⁸¹ לקודשיה ישראל לשליטוי	(ב) הִיתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְּשֻׁלוֹתָיו ²⁸⁰ :
היתה יהודה לקדשן – לקח יהודה לגורל חבלו וקדושתו ואף הם קדשו שמו זיכירת הים כענין שנאמר (תהלים ס"ח) שרי יהודה רגמתם וכמו כן נדרש באגדה מקראל זה היתה יהודה לקדשו שקפץ נחשון לתוך הים ואמר אני ארד תחלה וזהו שאמר היתה יהודה לקדשו	
ימא אסתכל ואפך יורדנא חזר לאחור	(ג) הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס ²⁸² הַיַּרְדֵּן יָסֹב לְאַחֹר ²⁸³ :
הירדן יסוב לאחור - שכל מימי בראשית נבקעו	
טוריא טפזו היך דכרין גלמתא היך בנין דעאן	(ד) הֶהְרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים ²⁸⁴ גְּבְעוֹת כְּבְנֵי צֵאן:
מה לך ימא ארום תאפך יורדנא תחזור לאחורא	(ה) מַה לָּךְ הַיָּם כִּי תִנוּס ²⁸⁵ הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאַחֹר:

התורה, וכו', בזכות המשכן, וכו' בזכות חנניה מישאל ועזריה, וכו', בזכות דורו של ישעיה, וכיון שראה דוד בכמה זכיות יצאו ישראל ממצרים, התחיל מקלס על יציאת מצרים. עי' ב"ר פצ"ב ס' ב: נטל הקב"ה (כביכול) רגליו של אבינו יעקב והעמידן על הים ואמר לו ראה נסים שאני עושה עם בניך הה"ד (תהלים קיד) בצאת ישראל ממצרים ישראל סבא.

²⁷⁹

²⁸⁰ מדרש תהלים: כשהגיעו ישראל לים היו עושין מלחמה זה עם זה אי זה שבט ירד לים ראשון, וכו' ומה עשה נחשון בן עמינדב, קפץ לתוך גלי הים וקידש שמו של הקב"ה לעיני הכל, ומרגם לבנימין, שנאמר (שם) שרי יהודה רגמתם. וכו' אמר לו הקב"ה, היית מרגם את אחיך בשביל לקדש את שמי. הוי את מושל על אחיך. הוי היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, של יהודה.

²⁸¹ כניסת של בית יהודה אחוז

²⁸² מדרש תהלים: ראה הים ישראל עושין מלחמה זה עם זה על קדושת שמו. אמר הים, מה אני עומד מיד ברח, שנאמר, הים ראה וינס. דבר אחר, ראה ארונו של יוסף יורד לים. אמר הקב"ה, ינוס מפני הנס, שנאמר (בראשית לט, יב) וינס ויצא החוצה. אף הים יהיה נס מפניו. הוי הים ראה וינס. עי' שמ"ר פכ"א ס' ו: כיון שהלך לקרוע את הים לא קבל עליו להקרע אמר לו הים מפניך אני נקרע אני גדול ממך שאני נבראתי בשלישי ואת נבראת בששי כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להקרע מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה שנאמר (ישעיה סג) מולך לימין משה וגו' מיד ראה להקב"ה וברח שנאמר (תהלים קיד) הים ראה וינס מה ראה אלא שראה להקב"ה שנתן יד ימינו על משה ולא יכול לעכב אלא ברח. עי' דב"ר פ"ג ס' ח: הים ראה וינס מה ראה רבי נהוראי אמר שם המפורש ראה חקוק על המטה ונקרע.

²⁸³ מדרש תהלים: הירדן יסוב לאחור. וכי מה טיבו של ירדן ומה איכפת לו, וכי בירדן היו עומדין. אלא מכאן את למד, שאם ברח ראש האומניות ברח כל האומנות. כיון שראה הירדן שברח הים, אף הוא ברח. אמר משה לים, לא אמרת איני נקרע ועכשיו אתה בורח.

²⁸⁴ עי' פסחים דף קיח ע"א: אגן מאי טעמא אמרינן האי [חצי הלל] משום שיש בו חמשה דברים הללו: קריעת ים סוף דכתיב הים ראה וינס, מתן תורה דכתיב ההרים רקדו כאילים. ועי' במ"ר פ"א ס' ב: כשבא הקב"ה לים ברח מלפניו שנא' (תהלים קיד) הים ראה וינס וכן ההרים רקדו כאילים. עי' מדרש תהלים קמט: אמר דוד, יקלסוהו ההרים שהוא יודע משקלם. שנאמר (ישעיה מ, יב) ושקל בפלס הרים. וכן הוא אומר, (תהלים קיד, ד) ההרים רקדו כאילים וגו'. עי' פסיקתא דרב כהנא נספחים אות ב: בשעה שהוצאתי אתכם ממצרים עשיתי את ההרים לנענע מלפניכם שנא' ההרים רקדו כאילים (תהלים קיד ד).

²⁸⁵ מדרש תהלים: מה לך הים כי תנוס. אמר לו, מן הדין איני ראוי ליקרע מפניך, שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ו', ולא מפניך אני נס, אלא, מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים. עי' מכילתא בשלח ד: עמד משה על הים אמר לו משה

תהלים

טוריא טפזו היך דכרין גלמתא היך בנין דעאן	(ו) הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כְּבָנִי צֵאן:
מן קדם קיריס אתחלחלי ארעא מן קדם אלהא דיעקב	(ז) מִלְפָּנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מִלְפָּנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב ²⁸⁶ :
חולי ארץ – המחולל ארץ, יו"ד יתירה זו, כמו מגזייהי משפילי וההפכי	
דהפך טינרא לאריתא דמיא שמיר למעין דמיין	(ח) הַהֶפְכִי הַצּוֹר אָגַם מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעַיְנֵנוּ מַיִם:
למעינו מיס – וי"ו יתירה כמו וי"ו סל וחיתו יער (תהלים ק"ד)	
ספר תהילים פרק קמו	
לא מטולתנא ²⁹⁰ יי לא מטול זכותנא ²⁹¹ ארום לשמך הב איקרא מטול טובך ומטול קושטך	(א) לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ ²⁸⁷ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד ²⁸⁸ עַל חֲסֶדְךָ עַל אֱמֶתְךָ ²⁸⁹ :
לא לנו – לא צעזילנו וצכוסר מעשינו תעסה עמנו. כי לשמך תן כבוד – כדי שלא יאמרו איה נא אלהים	
למא יימרון עממיא אן השתא ²⁹³ אלההון	(ב) לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם ²⁹² אֵיחָה נָא אֱלֹהֵיהֶם:
ואלהנא מדוריה ²⁹⁴ בשמיא כל די יצבי עבד	(ג) וְאֱלֹהֵינוּ בְּשִׁמּוֹם כָּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה:

בשם הקדוש ברוך הוא שיבקע ולא קבל עליו הראהו המטה ולא קבל עליו עד שנגלה הקדוש ברוך הוא עליו בכבודו וכיון שנגלה הקדוש ברוך הוא בכבודו ובגבורתו התחיל הים בורח שנאמר (תהלים קי"ד) הים ראה וינס אמר לו משה כל היום הייתי אומר לך בשם הקב"ה ולא קבלת עלך עכשו מפני מה אתה בורח (שם) מה לך הים כי תנוס אמר לו לא מפניך בן עמרם אני בורח אלא (שם) מפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב ההופכי הצור אגם מיס חלמיש למעינו מיס.

²⁸⁶ עי' ב"ר פע"ו סי' ה': בתורה בנביאים בכתובים מצינו שלא עברו ישראל את הירדן אלא בזכותו של יעקב וכו' בכתובים (תהלים קיד) מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור וגו' מלפני אלוה יעקב.

²⁸⁷ עי' פסחים דף קיז ע"א: תנו רבנן הלל זה מי אמרו רבי אליעזר אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים הם אמרו לא לנו ה' לא לנו משיבה רוח הקודש ואמרה להן למעני למעני אעשה וכו' יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא הם אמרו לא לנו וכו' חזקיה וסייעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי עקיבא אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע וכו' רבי יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע וכו', ועי"ש קיח ע"א: חבלו של משיח דכתיב לא לנו ה' לא לנו ואמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד מלכיות איכא דאמרי אמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג וכו' דכתיב לא לנו ה' לא לנו וכו' ירידתן [של צדיקים לכבשן האש] דכתיב לא לנו ה' לא לנו אמר חנניה. עי' ויק"ר פ"ל סי' ה': לשעבר (שם קטו) לא לנו ה' לדורות הללו אהבתי כי ישמע ה'. עי' תנחומא נח י': כיון שירדו [חנניה מישאל ועזריה] לתוך הכבשן תלו עיניהם ואמרו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא בטחנו במעשינו אלא בשמך הגדול שלא יתחלל לעיני הגוים לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד וגו' (תהלים קטו) למה יאמרו הגוים איה נא אלהים וגו' כל אותו ענין.

²⁸⁸ עי' פסחים קיח ע"א: כי לשמך תן כבוד אמר מישאל

²⁸⁹ עי' פסחים קיח ע"א: על חסדך ועל אמתך אמר עזריה

²⁹⁰ בשבילנו

²⁹¹ בשביל זכותנו

²⁹² עי' פסחים קיח ע"א: למה יאמרו הגוים אמרו כולן [חנניה מישאל ועזריה]

²⁹³ עתה

תהלים

טעותהון דכספא ודהבא ²⁹⁵ עובד ידוי בר נש	(ד) עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יָדַי אָדָם:
פומא להון ולא ממללין ²⁹⁷ עינין להון ולא חמיין ²⁹⁸	(ה) פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ ²⁹⁶ .
אודנין להון ולא שמעיין ²⁹⁹ נחירי ³⁰⁰ להון ולא מריחין ³⁰¹	(ו) אֲזַנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְיָחוּן:
ידיהון ולא ממשמשיין רגלהון ולא מהלכין לא מרננין בענקהון	(ז) יָדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא יִהְגּוּ בְּגִרְוֹנָם:
ולא ימיסון – לשון ימושני חזי (זכראסית כ"ז)	
דכמתמהון יהון עובדיהון ³⁰³ כל די מתרחץ עליהון	(ח) כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם ³⁰² כֹּל אֲשֶׁר בִּטַח בָּהֶם:
ישראל רחץ במימרא ³⁰⁴ דיי סעדהון ותריסהון הוא	(ט) יִשְׂרָאֵל בִּטַח בְּה' עֲזָרָם וּמְגַנָּם הוּא:
דבית ³⁰⁵ אהרן רחיצו במימרא ³⁰⁶ דיי סעדהון ותריסהון הוא	(י) בֵּית אֶהֱרֹן בִּטְחוּ בְּה' עֲזָרָם וּמְגַנָּם הוּא:
דחליא דיי רחיצו במימרא ³⁰⁷ דיי סעדהון ותריסהון הוא	(יא) יִרְאִי ה' בִּטְחוּ בְּה' עֲזָרָם וּמְגַנָּם הוּא:
יראי ה' – אלן הגרים	
מימרא ³⁰⁹ דיי דכר יתנא לטב ³¹⁰ יברך יברך ית בית ישראל יברך ית בית אהרן	(יב) ה' זָכְרָנוּ יְבָרַךְ ³⁰⁸ יְבָרַךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרַךְ אֶת בֵּית אֶהֱרֹן:
יברך דחליא דיי זעיריא עם רברביא	(יג) יְבָרַךְ יִרְאִי ה' הַקְטָנִים עִם

294 מדורו

295 אליליהם של כסף וזהב

296 עי' ויק"ר פ"ו סי' ו': אלהינו חי וקיים לעולם שנאמר (ירמיה ו') וה' אלהים אמת מהו אמת א"ר אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם אבל אלהי עובדי כוכבים מתים הן שנאמר (תהלים קטו) פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו מתים הן. עי' מכילתא השירה ח: מי כמוך כאלו שאחרים קורין אותם אלוהות ואין בהם ממש ועליהם נאמר (תהלים קט"ו) פה להם ולא ידברו.

297 מדברים

298 רואים

299 שומעים

300 נחריים

301 מריחים.

302 עי' ירושלמי עבודה זרה דף כח ע"א: אמר ר' זעירא אילו הוה כתיב כמוהם יהיו עובדיהם קשיא עובדי החמה כחמה ועובדי הלבנה כלבנה אלא כמוהם יהיו עושיהם. עי' דב"ר פ"א סי' יב: מי שעובד עבודת כוכבים הרי הוא כמותו שנאמר (תהלים קטו) כמוהם יהיו עושיהם וגו' מי שעובד להקב"ה לא כל שכן שיהיה כמותו.

303 עובדיהם

304 בדבר

305 שבית

306 בדבר

307 בדבר

308 עי' ב"ר פמ"ט סי' א': א"ר שמואל בר נחמן מצינו שהקב"ה מזכיר שמן של ישראל ומברכן שנאמר (תהלים קטו) ה' זכרנו יברך.

309 דבר

310 לטוב

תהלים

	הַגְּדִילִים:
יוסף מימרא דיי עלויכון עלויכון ועלוי בניכון	(יד) יֹסֵף ה' עֲלֵיכֶם ³¹¹ עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם:
בריכין אתון מן קדם ³¹² יי עבד שמיא וארעא	(טו) בְּרוּכִים אַתֶּם לַה' עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
שמי שמיא לשכינת יקרא דיי ³¹⁴ וארעא יהב לבני נשא	(טז) הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם ³¹³ :
לא מתיא משבחין שמא ³¹⁷ דיי ולא כל נחתי בית קבורת אדמתא ³¹⁸	(יז) לֹא הַמֵּתִים יִהְיֶה ³¹⁵ וְלֹא כָּל יְרֵדֵי דוֹמָה ³¹⁶ :
ואנחנא נברך יה מן השתא ועד עלמא הללויה	(יח) וְאַנְחָנוּ נְבָרַךְ יְהוָה ³¹⁹ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּ יְהוָה:
	ספר תהילים פרק קמז
רחימת ארום שמע יי ית קלי בעותי	(א) אֲהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַחְנוּנֵי ³²⁰ :
<p>אהבתי כי ישמע ה' את קולי – כך אמר דוד לאחר שנפטר שאלו והוא מלך, שובי נפשי למנוחיי כי ה' גמל עליכי חסד ולך קוני אני מתאוה כי חלצת נפשי ממות. אהבתי כי ישמע ה' – תלצתי שישמע ה' את קולי (סא"א)</p>	

– מאיר הג"ך –

³¹¹ עיי' ילקוט בראשית רמז ק: כיון שראו הנביאים שתוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר עמדו וברכו את ישראל בתוספת יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים. יוסף ה' עליכם ועל בניכם. מלפני.³¹²

³¹³ עיי' ברכות דף לה ע"א: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלוואה רבי לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלוואה וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה. ועיי' סוכה ה ע"א: ותניא רבי יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואליהו למרום שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם ולא ירדה שכינה למטה. ועיי' שמר, פ"ב סי' ג: כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם כשבקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים. שמי השמים לשכינת כבוד ה'.³¹⁴

³¹⁵ עיי' שבת ל ע"א: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות שכיון שמת בטל מן התורה ומן המצות ואין להקדוש ברוך הוא שבח בו. עיי' ילקוט תהלים תתעג: כל הבריות יורדות לשאול שנאמר כל יורדי דומה. משבחים שם.³¹⁷ בית הקבורת באדמה.³¹⁸

³¹⁹ עיי' פרקי דרבי אליעזר כח: כל הנוגע בערל כאילו נוגע במת שהם בחייהם כמתים ובמיתתם כנבלת בהמה ואין תפלתם נכנסת לפני הב"ה שנ' לא המתים יהללו יה אבל ישראל שהם נמולים תפלתם נכנסת לפני הב"ה כריח ניחוח שנ' ואנחנו נברך יה.

³²⁰ מדרש תהילים: אהבתי כי ישמע יי'. זה שאמר ישעיה הנביא (ישעיה ל, יט) כי עם בציון ישב וגו' חנון יחנך לקול זעקך. אין מתבקש לפני הקב"ה אלא שישמע תפלתם של ישראל, שאם שמע סלח עשה שנאמר (דניאל ט, יט) ה' שמעה ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה אל תאחר. וישראל אוהבין להקב"ה שהוא ישמע תפלתן. לכן, אהבתי כי ישמע ה'. אמרה כנסת ישראל, אוהבת אני אותך, לפיכך, אהבתי כי ישמע ה'. וכו' כי ישמע. אמר להם הקב"ה, (שיר השירים ב, יד) השמיעני את קולך, למה, כי קולך ערב. וכו' את קולי תחונוני. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, אפילו כל אומות העולם קוראין אותך הנח אותם ושמע תפלתי. לכן, את קולי תחונוני. עיי' פסחים קיח ע"ב: דרש רבא מאי דכתיב אהבתי כי ישמע ה' אמרה כנסת ישראל רבונו של עולם אימת אני אוהבה לפניך בזמן שתשמע קול תחונוני.

תהלים

(ב) בַּי הַטָּה אֲזַנּוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא ³²¹ :	ארום אצלי אודניה לי וביומי אנא קרי
ובימי אקרא – בימי כרתי אקראנו ובימי גאולתי אשבחנו	
(ג) אֶפְפוּנֵי חַבְלֵי מוֹת וּמִצְרֵי שְׂאוּל מִצְאוּנֵי צָרָה וַיְגוֹן אִמְצָא ³²² :	אקיפו יתי ³²³ מרעי מותא ועיקתי דשיל אשכחוני עיקתא ודבונא אשכח
חבלי מות – חזרות אויבנו המבקשים להמיתני. חבלי מות – חבלי שאל כלס לשון חזרות הס כמו (שמואל א') חבל נביאים. ומארי שאל – גבולי שאל	
(ד) וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא ³²⁴ אָנָּה ה' מְלֶטְהָ נַפְשִׁי:	ובשמא דיי אקרי בבעו ³²⁵ יי שזיב ³²⁶ נפשי
(ה) חֲנוּן ה' וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם:	
(ו) שִׁמְר פְּתָאִים ה' דְּלִתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ:	חננא יי וזכאה ואלהנא מרחם
(ז) שׁוּבֵי נַפְשֵׁי לְמִנְוָחֵיכִי בִּי ה' גָּמַל עָלַיְכִי:	נטר שרגוגיא יי אתמסכנית ולי חמי ³²⁷ למפרוק
(ח) בִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינֵי מִן דְּמַעָה אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי:	תובי נפשי לבית ³²⁸ מנחיכי ארום מימרא ³²⁹ דיי גמל טובא ³³⁰ עליכי
(ט) אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:	
בארצות החיים – ארץ ישראל שגרסוני אויבי ורודפי ממנה בימי שאל ועל כרחם חזרתי	
(י) הָאִמְנַתִּי בִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד:	
האמנתי כי אדבר – האמנתי את דברי ליבא שאמר על מפיבוסת כשאדבר (שמואל ב' ט"ז) הגה לך כל אשר למפיבוסת אז אני עניתי מאד דברתי קשה ונעניתי לך	
(יא) אֲנִי אִמְרַתִּי בְּחַפְזִי כָּל הָאָדָם בֹּזֵב:	
אני אמרתי בחפזי – לנוס מפני אבסלוס. כל האדם כוזב – ובוגד באוהב בו כי ראיתי את בני בוגד בי ומבקש את נפשי וכל ישראל גומלים לי רעה תחת טובה לפיכך האמנתי לליבא ואמרתי אף מפיבוסת כוזב ובוגד בי כל לשון כוזב אינו אלא לשון חסרון מצטח שבטחו עליו פילנ"לא בלעז, כמו (ישעיה כ"ח) אשר לא יכזבו מימיו, ויש פותרין אוחו אני אמרתי בחפזי בסלע המחלקות שהיו שאל ואנשו עוטרין עלי ואל אנשי לחפשני ושם נאמר ויהי דוד נחפז ללכת (שמואל א' כג) כל אדם כוזב, אף שמואל הנביא שהוא נאמן לנביא אף הוא כוזב שמשחני למלך (מלאתי)	

– מאיר הג"ך –

³²¹ וכן עשה הקב"ה, כי הטא אזנו לי. אין האזנים של מעלה כרויות אלא לשמוע תפילתי בלבד, שנאמר (תהלים מ, ז) אזנים כרית לי. וכתיב, (שם יז, ו) הטא אזנך לי. ובימי אקרא. בימים טובים שנתת לי, שנאמר (ויקרא כד, ח) ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה'. וכתיב, (במדבר כח, כו) וביום הכפורים וכתיב, (ויקרא כג, לד) בארבעה עשר יום לחדש חג הסוכות. הוי ובימי אקרא:

³²² אפפוני חבלי מות. בני אדם חבולים למות. ומצרי שאול מצאוני, אלו הגליות, שנאמר (הושע יג, יד) מיד שאול אפדם ממות אגאלם:

³²³ אקיפו אותי.

³²⁴ צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא. לעולם בשמך אנו קוראים, שנאמר (תהלים כ, ח) אלא ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר:

³²⁵ בבקשה (אולי גורס אנא עי' מדרש).

³²⁶ תציל

³²⁷ ?

³²⁸ לבית.

³²⁹ דבר.

³³⁰ טוב.

תהלים

	(יב) מָה אָשִׁיב לַה' כָּל תַּגְמוּלוֹתַי עָלַי:
	(יג) בּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׁא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא:
כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׁא – אֲבִיחַ הַנְּסֻכִּים עַל הַתּוֹדוֹת שְׁנֵדַרְתִּי כְּמוֹ שְׂאֵמֶר לֶךְ אֲזַבַּח זְבַח תּוֹדָה וְעַל אוֹתוֹ הַכּוֹס בְּשֵׂמֶךְ אֶקְרָא עַל הַיְשׁוּעָה זֹאת, שֶׁכֵּן אֵינִי הַלּוֹי אֹמֵר שִׁירָה אֲלֹלָה עַל הַיּוֹן	
	(יד) נִדְרֵי לַה' אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ ³³¹ :
נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ – נִגַּד כָּל עַמּוֹ	
	(טו) יִקָּר בְּעֵינַי ה' הַמּוֹתָה לְחַסִּידָיו ³³² :
יִקָּר בְּעֵינַי ה' – הַרְאֵנִי הַקְּבִ"ה שֶׁדָּבַר קִשָּׁה וְכַזָּב הוּא בְּעֵינָיו לְהַמִּית אֶת חַסִּידָיו. הַמּוֹתָה – הַמּוֹת	

– מאיר הג"ך –

³³¹ נדרי לה' אשלם. רבי יהודה אומר, (קהלת ה, ד) טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם. טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, שנאמר (דברים כג, כג) כי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא. ר' מאיר אומר, טוב מזה ומזה נודר ומשלם, שנאמר (תהלים עו, יב) נדרו ושלמו לה' אלהיכם:

³³² יקר בעיני ה'. עשרה דברים נקראו יקר. העושר, שנאמר (משלי יב, כז) הון אדם יקר חרוץ. התורה, שנאמר (שם ג, טו) יקרה היא מפנינים. ישראל, שנאמר (ירמיה לא, יט) הבן יקיר לי אפרים. הדעת, (משלי כ, טו) וכלי יקר שפתי דעת. הנבואה, (שמואל-א ג, א) ודבר ה' היה יקר. התבונה, שנאמר (משלי יז, כז) יקר רוח איש תבונה. והסכלות יקר, שנאמר (קהלת י, א) יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט. הצדיקים, שנאמר (תהלים קלט, יז) ולי מה יקרו ריעך אל. החסד, שנאמר (תהלים לו, ח) מה יקר חסדך אלהים. ומיתת הצדיקים יקר, שנאמר, יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. משל למה הדבר דומה, למלך אחד ששלח שלטון אחד לגבות טימיון שלו, הלך ונתאכסן אצל בעל הבית אחד עשר יום, ובכל יום ויום היה מפקיד אצלו מאה מנה, הרי עשרה ריבוא. כשבא לתבוע טימיון שהוא חייב לו, אמר, כל עצמו אינו חייב אלא חמשים זוז האך אני תובען ממנו. כך אמר הקב"ה, קשה בעיני לומר לאברהם שימות, שכבר הקנני שמים וארץ וירד לכבשן האש על שמי, וקידש שמי בעולם. וגם קשה לי לומר ליצחק שימות, שעקד עצמו על גבי המזבח, וקידש שמי בעולם. וקשה לי לומר ליעקב שימות, שעמל בתורה כל ימיו. וקשה לי לומר למשה שימות, שהשלים נפשו בכפו וירד לפרעה, שנאמר (שמות ב, טו) ויבקש להרוג את משה. וכן דוד שהשלים נפשו וירד לגלית. וכן לחנניה מישאל ועזריה שהשליכו עצמן לכבשן האש. וכן לכל צדיק וצדיק. ואילולי ששואלים מיתה הצדיקים בפיהם, לא היו מתים. באברהם כתיב, (בראשית טו, ב) ואנכי הולך עירי. וביצחק כתיב, (שם כז, ז) ואברכה לפני מותי. ביעקב כתיב, (שם מו, ל) אמותה הפעם. במשה כתיב, (דברים ד, כב) כי אנכי מת. בדוד כתיב, (מלכים-א ב, ב) אנכי הולך בדרך כל הארץ. ביונה כתיב, (יונה ד, ג) קח נא את נפשי. ולפי שהצדיקים שואלים בפיהם, אמר הקב"ה, יסתלקו אלו מפני אלו. אילו היה אברהם קיים היאך היה מנהיג יצחק שררה. וכן יעקב, וכן משה, וכן יהושע, ושמואל ודוד ושלמה. אלא אמר הקב"ה יסתלקו אלו מפני אלו:

דבר אחר יקר בעיני ה'. משל למלך ששלח אפרכוס, הנהיג בו יפה השלים זמנו ונתן לו אפרכיא אחרת. אלו לא היו רוצים שיהיה יוצא מאצלם, היו מקלסין אותו שהנהיגם יפה. ואלו שהוא עתיד ליכנס אצלם, היו מקלסין אותו שהוא עתיד לנהגם יפה. כך הצדיקים כשמסתלקין מן העולם הבריות מצטערין עליהן, שכל זמן שהם ביניהם הם מכלים את הפורעניות מלבוא בעולם. ומלאכי השרת שמחין עליהם, שהם באים ושוררים ביניהם. וכשהצדיק מסתלק מן העולם, שלש כתות של מלאכי השרת יוצאין [לקראתם] אחת אומרת, (ישעיה נז, ב) יבא שלום. והשניה אומרת, ינחו על משכבותם. והשלישית אומרת, הולך נכוחו. וכשהרשעים מסתלקין מן העולם, שלש כתות של מלאכי חבלה יוצאין [לקראתו] אחת אומרת, (שם מח, כב) אין שלום. ואחת אומרת, אמר ה' לרשעים. ואחת אומרת, (שם נ, יא) למעצבה ישכבון:

דבר אחר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. משל למלך שיצא הוא וחילותיו במדבר וכלה אריסטון שבידו, אמר, ולואי מי שיתן לי גלוסקין אחד. בא אחד ונתן לו גלוסקין אחד וקדמהו במאכל ובמשתה. כשהגיע ליישוב שכח אותו. לימים בא אותו בעל אריסטון ועמד לפני המלך. אמר לו המלך, מה טיבך. אמר לו, אני הוא שנתתי לך גלוסקין במדבר. אמר לו, הרי אתה עשוי שלטון. אמר לו, ולכך נתתי לך ועבדתך. אמר לו, הרי אתה עשוי אפרכוס. חזר ואמר לו, ולכך נתתי לך ועבדתך. הרי אתה עשוי כיוצא בי, שמא יותר ממני אתה מבקש. כך אומר להם הקב"ה לצדיקים, הרי אתם כיוצא בי, שמא יותר ממני אתם מבקשים, שנאמר (ירמיה טו, יט) אם תשוב ואשובך לפני תעמוד ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה. מה אני בורא עולמות ומחיה מתים, אף אתם כן:

תהלים

כמ' הביתה החולה (בראש' ל"ט)	
	(טז) אָנָה ה' כִּי אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי עֲבַדְךָ בֶּן אֲמֹתֶיךָ פִּתְחָתָ לְמוֹסְרֵי ³³³ :
עבדך בן אמתך – אינו דומה תרבות עבד הלקוח מן השוק לילוד משפחה שביתת. פתחת למוסרי – התרתה מעל לוארי מוסרות ומוטות	
	(יז) לָךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבָשֵׁם ה' אֶקְרָא ³³⁴ :
זבח תודה – זבחי הודייה על הנסים שעשית לי	
	(יח) נִדְרֵי לֵה' אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ:
נדרי – קרבות שנדרתי	
	(יט) בְּחִצְרוֹת בֵּית ה' בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַם הִלְלוּ יְהוָה:
בתוכי – כמו בתוכך	
ספר תהילים פרק קיז	
	(א) הִלְלוּ אֵת ה' כָּל גּוֹיִם ³³⁵ שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֱמִים ³³⁶ :
	(ב) כִּי גִבֹר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ ³³⁷ וְאַמַּת ה' לְעוֹלָם הִלְלוּיָהּ ³³⁸ :
ספר תהילים פרק קכ	
שירא דאתאמר על מסוקין דתהומא קדם ³⁴¹ יי כד עיק לי צליתי וקבל צלותי ³⁴²	(א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵל ה' בְּצַרְתָּה לִי ³³⁹ קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי ³⁴⁰ :

– מאיר הנ"ך –

³³³ אָנָה ה' כִּי אֲנִי עֲבַדְךָ. מלמד שהיה דוד משפיל עצמו בכל מקום, שנאמר ויאמר אליו (שמואל-א יז, נו) בן מי זה העלם. בן אמתך. לפי שאינו דומה עבד שנולד בתוך הבית, לעבד שהוא לקוח מן השוק. דבר אחר, אמר דוד, אני בן בנה מן אותה שאמרה (רות ג, ט) אנכי רות אמתך ופרשת כנפיך על אמתך. פתחת למוסרי. פתחת איסורי מתמר, התרתה אסורי מרות:

³³⁴ לָךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה. שכל מי שהוא חייב חטאת, מביא חטאת. אשם, מביא אשם. כאן אין אומר לא חטאת ולא אשם, אלא זבח תודה. הודייה אני חייב לך. הוי לך אזבח זבח תודה:
³³⁵ עִי' פִּסְחִים קִיח ע"א: עלייתן מכבשן האש דכתיב הללו את ה' כל גוים אמר חנניה
³³⁶ פִּסְחִים קִיח ע"א: אמר חנניה שבחוהו כל האמים אמר מישאל
³³⁷

³³⁸ פִּסְחִים קִיח ע"א: כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה אמרו כולן ויש אומרים ואמת ה' לעולם גבריאאל אמרו בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריאאל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש אמר לו הקדוש ברוך הוא אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו נאה ליחיד להציל את היחיד ולפי שהקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל בריה אמר תזכה ותציל שלשה מבני בניו
³³⁹ עִי' לְעִיל הָעֵרָה 94

³⁴⁰ מדרש תהלים: שיר המעלות אל ה' בצרתה לי וגו'. אמר ירמיהו (ירמיה כ, יג) שירו לה' הללו את ה'. למה ועל אי זה דבר, כי הציל נפש אביון מיד מרעים. כשהקב"ה גואל את ישראל, לא הם מודים בלבד אלא הכל מודים וגו'. הרי לשעבר ולעתיד כשיוצאין מן הצרות ומן הגלות אומר שבח,

תהלים

סיר המעלות – שיאמרו הלויים אותו על חמץ עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל עד עזרת נשים ויש כאן ט"ו מזמורים של סיר המעלות (סוכה נא ע"ב), ורבותינו אמרו שישן דוד להעלות את התהום כמו שפורש במסכת סוכה, ולפי אגדה פתרונו סיר למאה עולות: (סיר למעלות – הפשט כשהיו הלויים מתחילין לעלות במעלות אמרו סיר זה אע"פ שזה השיר לא נכתב בראשונה אין מוקדם ומאוחר) (ס"א מלאתי):	
(ב) ה' הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשִּׁפְּת שִׁקָּר מִלְשׁוֹן רְמִיָּה ³⁴³ :	יי פצי נפשי מספוחא דשקרא מן לישראל נכילתא
משפת שקר – זרעו של הרשע שאלין את הצרות צפיהם בעלילות רשע	
(ג) מַה יִתֵּן לָךְ וּמַה יִסִּיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה ³⁴⁴ :	מא יהיב לך מלשינא ומא יוסיף לך אכיל קורצי לישראל נכילתא ³⁴⁵
מה יתן לך – הקב"ה. ומה יוסיף לך – שמירה ומחילות הרי את נתונה לפני משתי מחילות (מדרש תהלים).	
(ד) חֲצִי גְבוּר שְׁנוּנִים עִם גַּחְלִי רְתָמִים ³⁴⁶ :	גרין דגברא שנונין היך ברקין מלעיל ³⁴⁷ עם גומרי רתמין דדלקין בגהנם מלרע ³⁴⁸
חצי גבור שנונים – והרי את הורגת במקום רחוק כחץ. עם גחלי רתמים – כל הגחלים כבו מבחוץ כבו מצפנים ואלו כבו מבחוץ ולא מצפנים ד"א מה יתן לך מה סופו של הקב"ה לגזור עליך חצי גבורים עם גחלי רתמים חלים מלמעלה וגיהנם מלמטה	
(ה) אֹיָהּ לִי כִי גִרְתִּי מִשֶּׁךְ ³⁴⁹ שָׁבַנְתִּי עִם אֶהְיֶה קָדָר ³⁵⁰ :	וי לי ארום אתותבית עם אוסאי שרית עם משכניהון דערבאי ³⁵¹

שנאמר, שיר המעלות. שיר המעלה אין כתיב כאן, אלא שיר המעלות. כשישראל עולים, אינם עולין מעלה אחת אלא למעלות הרבה הן עולין.

³⁴¹ הנאמר על מעלות של התהום לפני [עי' ירושלמי סנהדרין נב ע"ב].

³⁴² וקיבל תפילתי

³⁴³ מדרש תהלים: הצילה נפשי משפת שקר וגו'. אמרו ישראל לפני הקב"ה, כשם שהצלחנו מן הכל כך תצילני מזה, ואין לנו צרה עוד כי שפת שקר היא הצרה. לכך נאמר, הצילה נפשי וגו'.

³⁴⁴ מדרש תהלים: מה יתן לך ומה יוסיף וגו'. מה אתה נהנה ומה אתה מועיל, הוא חוטא ולא לו. אמר הקב"ה ללשון, הגנב גונב לאכול, אף על פי שכתוב, (שמות כ, יג) לא תגנוב. גונב לשעה, שנאמר (משלי ו, ל) לא יבוזו לגנב וגו'. וכתוב, (שמות כ, יג) לא תנאף. ונאף. ועושה תאות נפשו לשעה, שנאמר (משלי ו, לב) נואף אשה חסר לב. אף על פי שמשחית נפשו עושה תאותו לשעה. ואתה הלשון כלום הועלת את נפשך והרגת. וגו'. מה יתן לך ומה יוסיף לך וגו'. לשון הרע קורין אותו שלישי, ולמה, שהורג ג'. הורג עצמו, והמקבלו, ומי שנאמר עליו.

³⁴⁵ לומר לשון הרע ורכילות

³⁴⁶ מדרש תהלים: נמשל הלשון לחץ, ולמה, שאם ישלף האדם החרב שבידו להרוג את חברו, הוא מתחנן לו ומבקש הימנו רחמים, מתנחם ההורג ומחזיר החרב לנרתיקו. אבל החץ, כיון שירה אותו והלך אפילו מבקש להחזירה אינו יכול להחזיר. לכך נאמר, חצי גבור שנונים וגו'. הרוותם הזה, מי שמדליקו גחליו אינם כבות. ומעשה היה בב' בני אדם שבאים במדבר וישבו תחת רותם א', לקטו עצים מרותם ובשלו להם מה שיאכלו, ואכלו והלכו להם. לאחר שנה באו למדבר באותו מקום הרוותם ומצאו אפר ממה שהדליקו, אמרו, הרי י"ב חדש יש לנו משעברנו ואכלנו במקום הזה, מששו באפר והלכו עליו ונכו רגליהם מן הגחלים שתחת האפר, לפי שאין נכבות. לכך נמשל לשון הרע כגחלי רתמים, שנאמר, חצי גבור שנונים וגו'. וכן הרשע הזה הורג בני אדם בלשון. כשם שהחץ הזה אינו יודע בו עד שהגיע אליו, כך לשון הרע אינו יודע בו עד שחיצו של אדם רשע (מעשו) באין פתאום ואין אדם יודע עד שהן מוציאים אותה מלה להריגה או לאיסורין, לפי שאדם הזה נתון במקומו וכותבין עליו להיכן שהוא והורגין אותו. לכך נאמר, חצי גבור שנונים. עי' ב"ר פצ"ח ס' יט: גחלי רתמים שכל גחלים כבים מבפנים אבל גחלי רתמים אע"פ שהוא כבה מבחוץ עדיין הוא בוער מבפנים כך כל מי שהוא מקבל לשון הרע אע"פ שאתה הולך ומפייסו והוא מתפייס עדיין הוא בוער מבפנים.

³⁴⁷ כמו ברקים מלמעלה

³⁴⁸ שדולקים בגהנם מלמטה.

תהלים

אויה לי – אומרה כנסת ישראל כי כזר לקית בגלויות רבים הרי גרתי משך עם בני יפת במלכות פרס ויון ומשך:	
יתיר מנהון שרת נפשי עם סני שלם	(ו) רַבַּת שְׁכָנָה לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׁוֹנָא שְׁלוֹם ³⁵² :
אנא שלם וארום אצלי ³⁵⁴ הנון לקרבא	(ז) אֲנִי שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הַמָּה לְמַלְחָמָה ³⁵³ :
אני שלום – עמהם. וכי אדבר – עליהם שלום המה באים להלחם בי	
ספר תהילים פרק קכא	
שירא דאתאמר על מסוקין דתהומא ³⁵⁷ אזקוף עיני לטוריא מן האן ייתי סעדי	(א) שִׁיר לְמַעְלוֹת ³⁵⁵ אֲשָׁא עֵינֵי אֵל הַהָרִים ³⁵⁶ מֵאֵין יִבֵּא עֲזָרִי:
שיר למעלות – רמז במזמור שני למעלות העולות ללדיקים לעתיד לבא מתחת עץ החיים לכסא הכבוד דתניא בספרי שיר המעלות אין כתוב כאן אלא שיר למעלות שיר למי שעתיד לעשות מעלות ללדיקים לעתיד לבא, וזהו שישקד הקליר (בסילוק דיוצר של יום ב' דסוכות שישקד ר' אלעזר הקליר שהוא בנו של רשב"י בחגיגה פ' אין דורשין ע"ש) ומתחתיה שלשים מעלות זו למעלה מזו עד כסא הכבוד טכות ועולות בשיח נעימות שיר המעלות	

³⁴⁹ עי' מדרש תהלים: אויה לי [כי] גרתי משך. מה אויה לי כי גרתי משך, שהיו מוליכין אותי מבבל למדי וממדי ליון ומיון לאדום. וכן הוא אומר, (ישעיה יח, ז) עם ממושך וממורט. מהו ממושך, שהייתי נמשך עמהם.

³⁵⁰ מדרש תהלים: שכנתי עם אהלי קדר. מהו אהלי קדר, שהשחירו פניהם כשולי קדרה. מהו כי גרתי משך, שגרתי עם העם הנמשכים לגיהנם. שכנתי עם אהלי קדר, שאין להם לא מקום ישיבה א' ולא עמידה א', אלא נוטע היום אהלו כאן ולמחר להלן, ולהלן במקום אחר. כך הם הרשעים, יהיו כאהלי קדר שהם שוכנים כאן היום ולמחר ילכו למקום אחר. ערבים.³⁵¹

³⁵² מדרש תהלים: רבת שכנה לה נפשי וגו'. וכי יש אדם שונא שלום. עשו שונא השלום, וכן הוא אומר, (ויקרא כו, ו) ונתתי שלום בארץ. אימתי יהיה כן, והשבתי חיה רעה מן הארץ. ואין חיה רעה אלא חזיר, שנאמר (תהלים פ, יד) יכרסמנה חזיר מיער. זה עשו הרשע.

³⁵³ מדרש תהלים: אני שלום וכי אדבר וגו'. מהו אני שלום כן אמר הקב"ה למשיח, (שם ב, ט) תרועם בשבט ברזל וגו'. א"ל, רבונו של עולם, לאו, אלא בשלום אני פותח לדבר לגוים. לכך נאמר, אני שלום וכי אדבר וגו'. אמר ישעיהו (ישעיה נז, יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב וגו'. לידי פשוטו איני מחזיר בריה, מי שנתן לי לבו בתשובה איני עוד מחזירו. לכך נאמר, שלום שלום וגו'. וכל מי שיבוא אצלי, אני בא אצלו ומרפא אותו. שנאמר (שם) ורפאתיו. (שם, כ) והרשעים כים נגרש. כך הם הרשעים, אינם מבקשים שלום, שנאמר (תהלים לה, כ) כי לא שלום ידברו וגו'. למה, כי אינם מבקשים שלום. לכך נאמר, אני שלום וכי אדבר וגו':
אתפלל³⁵⁴

³⁵⁵ מדרש תהלים: שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וגו'. דוד אמר, שיר למעלות, משנתת עלינו מעלה זו אין יורדין, משיושיענו ממלכות עשו שוב אין אנו יורדין עוד לשעבוד מלכות. שנאמר (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים וגו'. אומרים ישראל להקב"ה, אנו נאמר לך שירה על אותה מעלה שהעליתנו מן המלכות. לכך נאמר, שיר למעלות אשא עיני וגו'.

³⁵⁶ מדרש תהלים: מהו אל ההרים, יום שיבוא הקב"ה בדין וישראל מסתכלין באבות שידברו עליהם זכות ואין אב שימלט את בנו ואין איש שימלט את אחיו מאותה צרה ביום הדין, באותה שעה נושאים עיניהם לאביהם שבשמים, ואומרים, (ישעיה סג, טז) כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וגו'. עי' ב"ר פס"ח סי' ב: אשא עיני אל ההרים אשא עיני אל ההרים למלפני ולמעבדני. עי' תנחומא תולדות יד: שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וגו' (תהלים קכא) זשה"כ (זכריה ד) מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור זה משיח בן דוד ולמה נקרא שמו הר הגדול שהוא גדול מן האבות. עי' מדרש תהלים קט: בשעה שירד דוד לאחיו והניחוהו אחיו וכל ישראל, באותה שעה נשא דוד עיניו למרום ואמר, (שם קכא, א) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים.

³⁵⁷ שנאמר על עלייתו מהתהום

תהלים

סעדי מן קדם ³⁵⁹ יי דעבד ³⁶⁰ שמיא וארעא	(ב) עֲזְרֵי יַעֲמֵם ה' עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ ³⁵⁸ :
לא יתן לאתמוטטא רגלך לא נים נטרך	(ג) אֵל יִתֵּן לְמוֹט רִגְלְךָ אֵל יָנוּם שְׁמֶרְךָ ³⁶¹ :
הא לא נים ולא ידמוך נטר ישראל	(ד) הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל ³⁶² :
יי ינטרנך יי יטלל עלך על סטר ³⁶⁴ ימינך	(ה) ה' שְׁמֶרְךָ ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינְךָ ³⁶³ :
יימם כד שליט ³⁶⁵ שמשא לא ימחונך צפריי ³⁶⁶ ולילי כד שליט ³⁶⁷ סיהרא בליליא	(ו) יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִכְבֶּה וַיְרַח בַּלַּיְלָה:
מימרא ³⁷⁰ דיי ינטרנך מכל ביש ינטור ית נפשך	(ז) ה' יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע ³⁶⁸ יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ ³⁶⁹ :
יי ינטור מפקך לפרגמטיא ³⁷² ומעלך למעסק באוריתא ³⁷³ מן השתא ועד עלמא	(ח) ה' יִשְׁמַר צְאֲתְךָ וּבֹאֲךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם ³⁷¹ :
	ספר תהילים פרק קל
שיר דאתאמר על מסוקין דתהומא ³⁷⁵ מן עומקיא קריתך יי	(א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קְרֵאתֶיךָ ה' ³⁷⁴ :

– מאיר הנ"ך –

מדרש תהלים: אמר הקב"ה, אתם יודעים מי עוזר אתכם, עושה שמים וארץ.³⁵⁸

מלפני.³⁵⁹

שעשה.³⁶⁰

מדרש תהלים: אל יתן למוט רגלך. מהו אל יתן, בשעה שימוטו הכל לגיהנם אתם אינכם מוטים. וכן אמר הכתוב, (דברים לב, לה) לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם. כשתמוט רגלם של רשעים אותה שעה אינכם מטים, שנאמר (שמואל-א ב, ט) רגלי חסידיו ישמור. עי' מדרש תהלים קט: השיבתו רוח הקדש ואמרה לו, (שם, ג) אל יתן למוט רגליך אל ינום שומרך.

מדרש תהלים: הנה לא ינום ולא יישן. וכי יש שינה למעלה, חלילה, לא שינה ולא ישיבה יש למעלה. וכו'. אלא מה אל ינום שומרך, אלו הצרות הבאות על ישראל בעולם הזה, כביכול, הקב"ה עושה כן, וכן אסף אמר, (תהלים מד, כד) עורה למה תישן ה'.

עי' תנא דבי אליהו רבה יח: קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה ומדרש הלכות ואגדות ושמש ת"ח הקב"ה משמרו בעצמו משלו למה"ד למלך שהיה מהלך בדרך ובנו עמו הולך במדבר בנו עמו וכיון שהגיעו לחמה ולשרב עמד אביו עליו בחכמה מדוחק של חמה ועשה צל לבנו כדי שלא יגיע בו החמה והשרב וכן הקב"ה שנאמר (תהלים קכא) ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך.

צד³⁶⁴

כאשר שולט.³⁶⁵

??³⁶⁶

ולילות כאשר שולט³⁶⁷

עי' ב"ר פס"ח סי' ב: ה' ישמרך מכל רע מעשו ומלבן³⁶⁸

עי' ב"ר פס"ח סי' ב: ישמור את נפשך ממלאך המות. עי' תנחומא קדושים ו: אמר הקב"ה לישראל שמרו מצות ק"ש ערבית ושחרית ואני משמר אתכם שנא' (תהלים קכא) ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך.

דבר.³⁷⁰

עי' דב"ר פ"ז סי' ה: ברוך אתה בבוואך בפרקמטיא שלך וברוך אתה בצאתך בפרקמטיא שלך ודוד מפרשה (תהלים קכא) ה' ישמר צאתך ובוואך.

לעבודה³⁷²

לעסוק בתורה.³⁷³

מדרש תהלים: שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'. אמר רבי יוסי בר חנינא משום ר' אליעזר בן יעקב, לעולם אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, משום שנאמר, ממעמקים קראתיך. תניא נמי הכי, לעולם לא יעמוד אדם לא על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, שאין גבהות לפני המקום, שנאמר, ממעמקים קראתיך ה'. ועי' ויק"ר פ"ג סי' ז: אשרי אדם שיש בו דברי תורה ושמורים בידו ויודע להשיב בהן תשובה

תהלים

<p>י"י קבל צלותי³⁷⁶ תהוין אודניך ציתין לקל צלותי</p>	<p>(ב) אֲדַנִּי שִׁמְעָה בְּקוֹלִי תַּהֲיִינָה אָזְנֶיךָ קִשְׁבוֹת לְקוֹל תַּהֲנוּנָי:</p>
<p>אין³⁷⁸ עוין תטור יה יי מן יקום</p>	<p>(ג) אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר יְהוָה אֲדַנִּי מִי יַעֲמֵד³⁷⁷:</p>
<p>ארום גבך שביקותא מן בגלל דתתחמי</p>	<p>(ד) בִּי עִמְךָ הִסְלִיחָה לְמַעַן תִּזְרָא³⁷⁹:</p>
<p>כי עמך הסליחה – לא נתת רשות לשליח לסלוח כמו שנאמר (שמות כג) כי לא ישא לפשעכם. למען תורא – על זאת שלא יהא אדם בטוח על סליחת אחר</p>	
<p>אמתניתי יי מתנינת נפשי ולאיקריה³⁸⁰ אוריכית</p>	<p>(ה) קִוִּיתִי ה' קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחֲלֵתִי:</p>
<p>קויתי ה' קוטה נפשי – קווי אחר קווי כעין (תהלים כ"ז) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה כעין משומרים לבקר שומרים לבקר</p>	
<p>נפשי אוריכא³⁸² ליי מן נטרי מטרת³⁸³ לצפרא דנטרין לקרבא קורבן³⁸⁴ צפרא</p>	<p>(ו) נַפְשִׁי לְאֲדֹנָי מִשְׁמָרִים לְבָקֶר שְׁמָרִים לְבָקֶר³⁸¹:</p>
<p>נפשי לה' משומרים לבקר – הריני מן המלפס לגאולה. שומרים לבקר – מלפין וחוזרין ומלפין קז אחר קז, (מלאתי)</p>	
<p>מוריד ישראל ליי ארום גבי יי חסדא וסני³⁸⁶ עמיה פורקן</p>	<p>(ז) יַחַל יִשְׂרָאֵל אֵל ה' בִּי עִם ה' הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת³⁸⁵:</p>
<p>והוא יפרוק ית ישראל מכל עויתיה</p>	<p>(ח) וְהוּא יַפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו:</p>

שלימה במקומה עליו הכתוב אומר (משלי כ) מים עמוקים עצה בלב איש ואומר (תהלים קל) ממעמקים קראתיך ה'. ועי' שיה"ש רבה פ"ב ס"ד: רבי אבא בר כהנא אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה אני היא וחביבה אני שנתונה בעמקי הצרות וכשידלני הקב"ה מהצרות אני מרטבת מעשים טובים כשושנה ואומרת שירה לפניו הדא הוא דכתיב (שם כ"ו) ה' בצר פקדוך אמר ר' אחא אמרה כנסת ישראל בשעה שאת מעמיק עיניך בי אני מרטבת מעשים טובים כשושנה ואומרת שירה הה"ד (תהלים ק"ל) שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'.

³⁷⁵ הנאמר על עלייתו מהתהום.

³⁷⁶ תקבל תפילתי.

³⁷⁷ עי' תנחומא משפטים יח: ישא ה' פניו אליך אמר דוד רבש"ע למלאך אתה מוסרנו שאינו נושא פנים אם עוונות תשמור יה אדני מי יעמוד (תהלים קל). עי' מדרש תהלים לח: כך אמר הקב"ה לישראל, מפני מה אתם אומרים, (תהלים קל, ג) אם עוונות תשמור יה ה' מי יעמוד. ישוב רשע מדרכו הרעה. הניחו מעשיכם הרעים ואני מרחם אתכם. עי' ב"ר פצ"ח ס"ד: סליחה בקווי (תהלים קל) כי עמך הסליחה מה כתיב בתריה קויתי ה'.

³⁷⁸ אין

³⁷⁹ מדרש תהלים: כי עמך הסליחה. אמר רבי אבא, הסליחה מופקדת אצלך מראש השנה. וכל כך למה, למען תורא. בשביל ליתן אימתך על בריותיך ביום הכפורים. עי' תנחומא משפטים יח: אם תאמר אין הסליחה מסור לך כי עמך הסליחה למען תורא לא מסרת אותה למלאך שר הפנים

³⁸⁰ לכבודו?

³⁸¹ עי' במ"ר פ"כ ס"ד: כ: כשננער ממליך בהקב"ה השומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום שנא' (שם קל) נפשי לה' משומרים לבוקר שומרים לבוקר.

³⁸² ?

³⁸³ גשמי

³⁸⁴ לקרב קרבן.

³⁸⁵ עי' אסתר רבה פ"י ס"ד טו: הפדות בריבוי שנאמר (תהלים ק"ל) יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות. עי' תנא דבי אליהו רבה י: אתה הוא הפודה ומציל את כל באי עולם ואת כל מעשה ידך שבראת בעולם שנאמר (תהלים כה) פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו ואומר (שם קל) יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו.

³⁸⁶ וסגי?

תהלים

פד	
טוביהוּן דְּצַדִּיקִין דִּיתְבִּין בְּבֵית מִקְדָּשְׁךָ תוֹב יִשְׁכַּחוּנְךָ לְעַלְמִין ³⁸⁹ ;	(ה) אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵּיתְךָ ³⁸⁷ עוֹד יִהְלֹךְ סֵלָה ³⁸⁸ .
אָשְׁרִי – מִי סָגִיעַ עוֹד לִישָׁן צְבִיתְךָ וְעוֹד יִהְלֹךְ צְחוּכוֹ:	
קמד	
טוֹבוֹי דַּעֲמָא דִּהְכַדִּין לִיָּה טוֹבוֹי דַּעֲמָא דִּי אֱלֹהִיָּה	(טו) אֲשֶׁרִי הָעֵם שָׁכָה לִּי ³⁹⁰ אֲשֶׁרִי הָעֵם שָׁה' אֱלֹהִיו ³⁹¹ .
שְׁכַחָה לִּי – שָׁכַל טוֹבָה הַזֹּאת שְׁלִי	
קמה ³⁹²	
תוֹשְׁבַחְתָּא לְדוֹד אַרְוּמַנְךָ אֱלֹהֵי מַלְכָּא וְאַבְרַךְ שְׁמְךָ לְעַלְמֵי עַלְמִין	(א) תִּהְיֶה לְדָוִד אַרְוּמַנְךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ ³⁹³ וְאַבְרַכָּה שְׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד ³⁹⁴ .

– מאיר הנ"ך –

³⁸⁷ עי' ברכות לב ע"ב: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת [ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים]: מנא הני מילי אמר רבי יהושע בן לוי אמר קרא אשרי יושבי ביתך.

³⁸⁸ עי' סנהדרין צא ע"ב: אמר רבי יהושע בן לוי מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה יהללך לא נאמר אלא יהללך מכאן לתחיית המתים מן התורה וכו' ואמר רבי יהושע בן לוי כל האומר שירה בעולם הזה זוכה ואומרה לעולם הבא שנאמר אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה. ועי' ד"ר פ"ז סי' א: אמר ריב"ל כל מי שנכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות בעוה"ז זוכה ליכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לעתיד לבא מנין שנאמר (תהלים פד) אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה.

³⁸⁹ טובתם של הצדיקים שיושבים בבית המקדש שלך שוב ישבחוך לעולמים
³⁹⁰ תדב"א רבה ה: לאחר השעה כשיגיע ימות בן דוד ויתבטל מלאך המות בעוה"ז מן ישראל יהיו כל העכו"ם אומרים אשרי העם שככה לו וגו'.

³⁹¹ עי' במ"ר פ"ד סי' ט: אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו אין אישורן של ישראל אלא על שבחרו בהקב"ה להיות להם לאלהים. ועי' פסיקתא רבתי טז: לא מצינו כח גבורתו של הקב"ה אין הקדוש ברוך הוא בא בטרחות על ישראל וכיון ששמע משה כך התחיל משבח בישראל ואומר להם אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו.

³⁹² עי' ברכות ד ע"ב: אמר רבי אלעזר אמר רבי אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא מאי טעמא אילימא משום דאתיא באל"ף ב"ת נימא אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא אפיין אלא משום דאית ביה פותח את ידך נימא הלל הגדול דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרתי.

³⁹³ עי' מדרש תהלים טז: כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. מאי טעמא, (תהלים קמה, א) ארוממך אלהי המלך.

³⁹⁴ עי' מדרש תהלים: ארוממך אלהי וגו'. ולא על חנם, אלא על שהבטחתנו למעלה מן הפרשה, שנאמר (תהלים קמד, יב) אשר בנינו כנטיעים מגודלים. עומדים כארזים, שנאמר (שם קד, טז) ישבעו עצי ה' ארזי לבנון וגו'. לכך נאמר, אשר בנינו כנטיעים מגודלים. וכו' מה שהוא נותן צוחה ברחובות מוריד דמעות הוא מלאך המות ומחבל, ועכשיו אין צוחה ברחובותינו. (זכריה ח, ד) עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו מרוב ימים. לכך נאמר, ואין צוחה ברחובותינו. שנאמר (שם, ה) ורחובות העיר ימלאו ילדים. הואיל וכל כך עתיד הקב"ה לעשות לישראל, לפיכך, (תהלים קמד, טו) אשרי העם שככה לו. וכשתעשה כל אלה לנו, אנו מודים ומרוממים לך על כל הפלאים שתעשה עמנו ושעשית לנו. לכך נאמר, ארוממך אלהי המלך. ישראל מרוממים להקב"ה. שנאמר (ישעיה כו, יא) רמה ידך וגו' כשם שרוממוהו על הים. שנאמר (שמות טו, כא) שירו לה' כי גאה וגו'. (תהלים צט, ה-ט) רוממו ה' אלהינו. לכך נאמר, ארוממך אלהי המלך. לא כעכשיו, אם עשה להם נסים אומרים שירה, ואם לאו אין אומרים שירה. אלא לעתיד לבוא אינם בטלים, אלא הם אומרים השירה והברכה תמיד. שנאמר, ואברכה שמך לעולם ועד.

תהלים

בכל יומא אברכנך ואשבח שמך לעלמי עלמין	(ב) בְּכֹל יוֹם אֲבָרְכֶךָ וְאֶהְלֵלָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד:
רב יי ומשבח לחדא ולרבותיה לית סוף	(ג) גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלֹגְדָתוֹ אֵין חֶקֶר:
דרא לדרא ישבח עובדך וגבורתך יתנון	(ד) דוֹר לְדוֹר יִשְׁבַח מַעֲשֵׂיךָ ³⁹⁵ וְגִבּוֹרֹתֶיךָ יִגְדִּירוּ:
זור לדור ישבח מעשיך – וגם אני הדכ כבוד הודך אשיחה	
שבהור איקר זיוך ומלי פרישותך אמלל	(ה) הָדָר כְּבוֹד הוֹדְךָ וְדַבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה:
ועושנא דחלתך יימרון ורבנותך ישתעון	(ו) וְעֹזוֹ נִרְאִיתִיךָ יֹאמְרוּ וּגְדִלוֹתֶיךָ (וְגִדְלָתֶךָ) אֲסַפְּרָנָה: ועוזו נוראותיך יאמרו – וגם אני גדולתך אספרנה
דכון סגיעי טובך יביעון וצדקתך ישבחון	(ז) זָכַר רַב מוֹבְדֶךָ יִבְיַעוּ ³⁹⁶ וְצִדְקָתֶךָ יִרְנְנוּ: זכר רב טובך יביעו – זור לדור גבורתך ידברו זה לזה לאמר טוב לנו להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדכ מלכותו של הקב"ה (מאלתי) נו"ן חסרה מאלפ"א בית"א לפי שראה דוד זה מפלה קשה נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל (עמוס ו') וחזר וסמכה ברוח הקודש סומך ה' לכל הנופלים
חננא ורחמנא יי מרחיק רגז ומסגי למעבד טבון	(ח) חֲנוּן וְרַחוּם ה' אֲרֵךְ אַפַּיִם וְגָדֵל חַסֵּד:
טב יי לכולא ורחמיו על כולהון עובדוי	(ט) טוֹב ה' לְכֹל לִפְנֵי ³⁹⁷ וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשֵׂי ³⁹⁸ :

– מאיר הג"ך –

³⁹⁵ עי' פדר"א ג: ויש לנו לדרוש במה שעשה ובמה שהוא עתיד לעשות, למען יתרום שמו של הקדוש ברוך הוא, בבריותיו שברא מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (תהלים קמה, ד), "דור לדור ישבח מעשיך".

³⁹⁶ עי' מדרש תהלים קד: אף כשיעשה פיהם של צדיקים לעתיד לבוא כמעין נובע שאינו פוסק שבחו של הקב"ה, תאמר שהם יגיעים. לאו, אלא, זכר רב טובך, יאמרו אין כתיב כאן אלא יביעו. שהם נובעים כמעין.

³⁹⁷ עי' סנהדרין לט ע"ב: רבי אלעזר רמי כתיב טוב ה' לכל וכתיב טוב ה' לקווי משל לאדם שיש לו פרדס כשהוא משקה את כולו כשהוא עודר אינו עודר אלא טובים שבהם, ועי' מנחות נג ע"ב: טוב זו תורה דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם מטוב זה הקב"ה דכתיב טוב ה' לכל. ועי' ב"ר פל"ג סי' ג: טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו אמר ר' לוי טוב ה' לכל, על הכל שהוא מעשיו. אמר ר' שמואל טוב ה' לכל ורחמיו על הכל, שהן מדותיו, הוא מרחם. רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר טוב ה' לכל ומרחמיו הוא נותן לבריותיו. ועי' מדרש תהלים כב: אמר ר' חנינא, (תהלים קמה, ט) טוב ה' לכל. בעולם הזה. אבל לעתיד לבוא, (שם קכה, ד) הטיבה ה' לטובים.

³⁹⁸ עי' ברכות ז ע"א: ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דרבי יהושע בן לוי הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא ניים אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למעבד הכי ורחמיו על כל מעשיו כתיב. ועי' ב"מ פה ע"א: על ידי מעשה הלכו יומא חד הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא הוה שדיא בני כרכושתא וקא כנשא להו אמר לה שבקינהו כתיב ורחמיו על כל מעשיו אמרי הואיל ומרחם נרחם עליה. ועי' תנחומא נח ו: הקב"ה כשם שרחמיו על האדם כך רחמיו על הבהמה שנאמר (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו.

תהלים

יהודונך יי כולהון עובדך וחסידיך יברכינך	(י) יִדְוֹךְ ה' כָּל מַעֲשֵׂיךָ וְחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּבָה:
איקר מלכותך יימרון וגבורתך ימללון	(יא) כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֵאָמְרוּ וְגִבּוֹרַתְךָ יְדַבְּרוּ:
להודעא לבני נשא גבורתוי ואיקר שיבהור מלכותיה	(יב) לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי הָאָדָם גִּבּוֹרֹתָיו וְכְבוֹד הַרְר מַלְכוּתוֹ:
מלכותך מלכותא דכל עלמיא ושולטנותך בכל דר ודר	(יג) מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֲלָמִים ³⁹⁹ וּמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדָר ⁴⁰⁰ :
סעיד יי לכל נפילין וזקיף לכולהון כפיפין	(יד) סוֹמֵךְ ה' לְכָל הַנְּפִלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים ⁴⁰¹ :
עיניהון דכולא לותך סבירן ואת יהב להון ית מיכלהון בזמניה	(טו) עֵינֵי כָל אֱלֹהִים יִשְׁבְּרוּ וְאַתָּה נֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ ⁴⁰² :
פותח ית אידך ומסבע לכולהון חיי רעותהון	(טז) פּוֹתַח אֶת יָדְךָ וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן ⁴⁰³ :

- מאיר הג"ך -

³⁹⁹ ועי' מדרש פנים אחרים נוסח ב - פרק ה: ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. נערה מאפרה והפשיטה השק והלבישה הקב"ה מעין מלכות של מעלה שכן הוא אומר מלכותך מלכות כל עולמים (תהלים קמה ג).

⁴⁰⁰ עי' ברכות ד ע"ב: אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנאמר סומך ה' לכל הנופלים. ועי' מדרש אותיות רבי עקיבא השלם נוסח א - אות מ: כל אותיות שבמרכבה מקדמין בשירות ותשבחות להקביל פניו ואף מ"ם ומ"ם שבמרכבה מקבלין פני שכינה באותה שעה בשירי עוז ומלכות ופותחין את פיהן ואומרים שירה ומה שירה שהן אומרין מ"ם פתוחה אומרת מלכותך מלכות כל עולמים (תהלים קמה ג) ומ"ם סתומה אומרת וממשלתך בכל דור ודור (שם). ועי' מדרש אותיות רבי עקיבא השלם נוסח ב: אחר כך נכנס מ"ם ועמד לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבונו של עולם רצונך שתברא בי את עולמך שבי עתידין באי העולם לומר מלכותך וממשלתך בכל שנאמר (תהלים קמה ג) מלכותך מלכות כל עולמים וגו'.

⁴⁰¹ עי' הערה הקודמת. ועי' ב"ר פע"א סי' ב: סומך ה' לכל הנופלים אלו העקרות שהם נופלין בתוך בתיהם וזוקף לכל הכפופים כיון שהקב"ה פוקדן בבנים הן נזקפות. ועי' מדרש אגדת בראשית - פרק מט: הקב"ה כשהוא רואה לאדם שנכפף ומטה ידו נותן לו יד וזוקפו שנאמר סומך ה' לכל הנופלים וזוקף (ה') לכל הכפופים (שם שם) העומדים אינו אומר כאן אלא סומך ה' לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים לכל הנצבים לא נאמר אלא לכל הכפופים אם כן אף הרשעים אם יפלו סומך הוא אותן שנאמר סומך ה' לכל הנופלים. חס ושלום שאם נפלו אין להם תקומה שנאמר שם נפלו פעלי און דחו ולא יכלו קום.

⁴⁰² עי' כתובות סז ע"ב: ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר לו במה אתה סועד אמר לו בתרנגולת פטומה ויין ישן אמר ליה ולא חיישת לדוחקא דציבורא אמר ליה אטו מדידהו קאכילנא מדרחמנא קאכילנא דתנינא עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו בעתם לא נאמר אלא בעתו מלמד שכל אחד ואחד נותן הקדוש ברוך הוא פרנסתו בעתו.

⁴⁰³ עי' לעיל הערה 392. ועי' תענית ב ע"א: אמר רבי יוחנן שלשה מפתחות בידו של הקדוש ברוך הוא שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן מפתח של גשמים מפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים וכו' במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה דכתיב פותח את ידך וגו'. ועיי"ש ח ע"ב: אמר להו רבי שמואל בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב

תהלים

ומשביע לכל חי לאון – כלי פרנסתו הוא משביע את טובו ואת לאונו ואת ברכתו. לאון – אפיימנ"ט בלעז	
(יז) צָדִיק ה' בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו ⁴⁰⁴ :	זכי יי בכל אורחתיה וחסידיא בכל עובדוי
(יח) קָרוֹב ה' לְכָל קָרְאָיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאֵמֶת ⁴⁰⁵ :	קרוב יי לכל דקרינ ליה לכולהון דקרינ יתיה בקשוט
(יט) רְצוֹן יִרְאֵוּ יַעֲשֶׂה וְאֵת שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם ⁴⁰⁶ :	רעות דחלוי יעבד וית בעותהון ישמע ויפרקנן
(כ) שׁוֹמֵר ה' אֵת כָּל אֲהָבָיו וְאֵת כָּל הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד:	נטר יי ית כל רחימוי וית כל רשיעי ישיצי
(כא) תְּהִלַּת ה' יִדְבַּר פִּי וּיְבָרֵךְ כָּל בְּשָׂר:	שבחא דיי ימלל פומי ויברכון כל בני בסרא שום קודשיה

פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, ועי' ב"ר פ"ג סי' ו': רבי חייא בר אבא אמר שקולה [ירידת גשמים] כנגד תחיית המתים רבי אבא ורבי חייא בשם רבי אבא אמרו אף חכמים קבעו אותה בתחיית המתים בזו יד ובזו יד בזו פתיחה ובזו פתיחה בזו יד שנאמר (יחזקאל לז) היתה עלי יד וגו' ובזו יד פותח את ידך בזו פתיחה (דברים כח) יפתח ה' לך ובזו פתיחה (יחזקאל לז) הנה אני פותח את קברותיכם וגו'. ועי' ב"ר פ"כ סי' ט: גדולה מן הגאולה שהגאולה ע"י מלאך והפרנסה ע"י הקב"ה גאולה על ידי מלאך מניין שנאמר (בראשית מה) המלאך הגואל אותי מכל רע פרנסה על ידי הקב"ה שנאמר (תהלים קמו) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. ועי' שמ"ר פכ"ה סי' ג: (תהלים קמה) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מדת ב"ו כל זמן שהספוג בידו פותח ידו אין טיפה יורד קפץ ידו הוא מוריד מים אבל הקב"ה אינו כן הספוג בידו שנאמר (שם סה) פלג אלהים מלא מים וכן (ישעיה מ) מי מדד בשעלו מים אם עצר אין המים יורדין שנאמר (איוב יב) הן יעצר במים ויבשו ואומר (דברים יא) ועצר את השמים ולא יהיה מטר פותח ידו המטר יורד שנאמר (שם כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב ואומר פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון לכל חי מזון אכ"כ אלא לכל חי רצון שהוא נותן לכאו"א רצונו מה שהוא מבקש.

⁴⁰⁴ עי' ב"ר פ"א סי' יא: מצדיק לצדיק מהקב"ה שנקרא צדיק דכתיב (תהלים קמה) צדיק ה' בכל דרכיו למשה שנקרא צדיק דכתיב (דברים לג) צדקת ה' עשה. ועי' מכילתא בא טז: כשהוא קורא בשמו יהו עונין אחריו בשכמל"ו וכן (תהלים ל"ד) גדלו ליי' אתי ונרוממה שמו יחדו. ר' אומר (משלי י') זכר צדיק לברכה כשהוא מזכיר את הצדיק צדיק חי העולמים שנא' (תהלים קמ"ה) צדיק ה' בכל דרכיו וגו' לברכה אמן. ועי' ספרי עקב יג: מה הקב"ה נקרא צדיק שנ' (תהלים קמה) צדיק ה' בכל דרכיו וחסידי בכל מעשיו אף אתה הוי צדיק. הקב"ה נקרא חסיד שנאמ' וחסידי בכל מעשיו אף אתה הוי חסיד.

⁴⁰⁵ עי' ויק"ר פ"ז סי' א: קרוב ה' לכל קוראיו יכול לכל ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת. ועי' במ"ר פ"א סי' ז: כתוב אחד אומר (תהלים קמה) קרוב ה' לכל קוראיו וכתוב אחד אומר (שם י) למה ה' תעמוד ברחוק עד שלא נחתם גז"ד קרוב ה' לכל קוראיו משנחתם גז"ד למה ה' תעמוד ברחוק. ועי' אסתר רבה פ"ז סי' יג: הקב"ה נקרא קרוב לישראל הה"ד (תהלים קמ"ה) קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ואין אומה קרובה להקב"ה אלא ישראל שנאמר (דברים ד') כה' אלהינו בכל קראנו אליו. ועי' תנחומא האזינו ד': פעמים קרוב שנא' (תהלים קמה) קרוב ה' לכל קוראיו פעמים אינו קרוב שנא' (משלי טו) רחוק מרשעים ה'. ועי' מכילתא בשלח ב: בשעה שמתפללין לו והוא קרוב להם שנא' (תהלים קמ"ה) קרוב ה' לכל קראיו.

⁴⁰⁶ עי' ב"ר פ"ה סי' יא: יש לי גבורים בעלי גבורה וזרוע שאומרים לפני הקב"ה דבר והוא עושה להם רצונם שנאמר (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה. ועי' ד"ר פ"ח סי' א: מיד ויסב חזקיהו פניו אל הקיר א"ל הקב"ה שמעתי את תפלתך וגו' והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה שכן כתיב (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם. ועי' (פסיקתא רבה מג) רצון יראיו יעשה למה שאין הקדוש ברוך הוא מפיר תפילתו ונתן לו מה שמבקשו זה דוד שכתב בו חבר אני לכל יראוך (שם ק"ט ס"ג). ועי' פרקי דרבי אליעזר לג: ר' זכריה אומ' רצון יראיו יעשה עשה הב"ה רצונו של נביא והרתה וילדה.

תהלים

לעלמי עלמין	שם קדשו לעולם ועד ⁴⁰⁷ :
תהלת ה' ידבר פי – וגם כל בשר יברך את שם קדשו לעולם ועד	
	קמו
ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה ⁴⁰⁸ :	ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה
ספר תהילים פרק קמו	
הללויה שבחי נפשי ית שמא דיי ⁴¹¹	(א) הללויה ⁴⁰⁹ הללי נפשי את ה' ⁴¹⁰ :
אשבח יי בחיי אזמר לאלהי בראיתי	(ב) אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי ⁴¹² :
אזמרה לאלהי בעודי – בעוד אני חי	
לא תתרחצון ברכביא בכר נש דלית ליה פורקנא	(ג) אל תבטחו בנדיבים ⁴¹³ בכן אדם שאין לו תשועה ⁴¹⁴ :

⁴⁰⁷ עי' מדרש תהלים עח: א"ר יודן, משקלס דוד להקב"ה בכל מיני קלוסין, מהו אומר בסוף, (תהלים קמד, כא) תהלת ה' ידבר פי, תהלה לקלוסו של הקב"ה. ועיי"ש קד: משאמר דוד מאה וארבעים וחמשה מזמורים קילס להקב"ה, שנאמר (תהלים קמה, כא) תהלת יי' ידבר פי. ועיי"ש קמו: הצדיקים הם מקלסים אותו, והן נותנין לו הלל שאינו מניח את העניים. וכן הוא אומר, (ישעיה סו, ב) ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי. למעלה מן הענין, שומר ה' את כל אוהביו וגו'. תהלת ה' ידבר פי. ולא אני עצמי בלבד, אלא, ויברך כל בשר וגו'. לכך נאמר, אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי. ועי' פסחים קיז ע"א: אמר רב חסדא הללויה סוף פירקא רבה בר רב הונא אמר הללויה ריש פירקא אמר רב חסדא חזינא להו לתילי דבי רב חנין בר רב דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא אלמא מספקא ליה אמר רב חנין בר רבא הכל מודים בתהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד (הללויה) הללויה דבתריה ריש פירקא. ועי' מדרש תהלים קמו: בשעה שהקב"ה מפיל לרשעים לגהינם ומציל הצדיקים הם מקלסים אותו, והן נותנין לו הלל שאינו מניח את העניים. וכן הוא אומר, (ישעיה סו, ב) ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי. למעלה מן הענין, שומר ה' את כל אוהביו וגו'. תהלת ה' ידבר פי. ולא אני עצמי בלבד, אלא, ויברך כל בשר וגו'.

⁴⁰⁸ עי' פדר"א כט: ישראל שהם נמולים תפלתם נכנסת לפני ה' כריח ניחוח שנ' ואנחנו נברך

יה.

⁴⁰⁹ עי' פסחים קיז ע"א: איבעיא להו הללויה לרב מאי תא שמע דאמר רב חזינא תילי דבי חביבא דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויה בחד גיסא ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי מאי הללויה הללויה בהלולים הרבה ופליגא דידיה אדידיה דאמר רבי יהושע בן לוי בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת, וכו' אמר רב חסדא הללויה סוף פירקא רבה בר רב הונא אמר הללויה ריש פירקא. עי' מדרש תהלים קיד: ביה שמו, בשני אותיות הללו ברא הקב"ה שני עולמים, שנאמר (ישעיה כו, ד) כי ביה ה' צור עולמים. ביו"ד ה"א. וכו' כשראה דוד כי בשתי אותיות הללו ברא הקב"ה שני עולמות, התחיל מקלס בהם, הללויה.

⁴¹⁰ מדרש תהלים: הללויה הללי נפשי וגו'. אמר ירמיה (ירמיה כ, יג) שירו את ה' הללו את ה'. הללו את ה'. למה, על איזה דבר, (שם) כי הציל את נפש אביון מיד מרעים. בשעה שהקב"ה מפיל לרשעים לגהינם ומציל הצדיקים הם מקלסים אותו.

⁴¹¹ שם ה'.

⁴¹² מדרש תהילים: אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי. וכן שלמה אמר, (קהלת ט, יב) כי גם לא ידע האדם את עתו. אם אינו מקלס בעוד שהוא חי, מתי הוא מקלס. לא כשימות. שנאמר (תהלים קטו, יז) לא המתים יהללו יה. וכתיב (שם ו, ו) כי אין במות זכרך וגו'. ומי מהללך. ואנחנו נברך יה וגו'. (ישעיה לח, יט) חי חי הוא יודך. ולא בשאול. וכן הוא אומר, (קהלת ט, י) כי אין מעשה וחשבון וגו'. לכך נאמר, אהללה ה' בחיי וגו'.

תהלים

תפוק רוחיה יתוב לעפריה ⁴¹⁶ ביומא ההוא הובדו זמיונוי	(ד) תִּצַּא רוּחוֹ יֵשֵׁב לְאֲדָמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֲשֵׂתְנָתָיו ⁴¹⁵ :
עֲשֵׂתוֹנוֹתָיו – מַחֲשׁוֹתָיו	
טוביה דאלהא יעקב בסעדיה סבריה על יי אלהיה	(ה) אֲשֶׁרֵי שָׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׁבְרוּ עַל ה' אֱלֹהָיו ⁴¹⁷ :
אֲשֶׁרֵי – מִי שָׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ, שֶׁהִבְטִיחוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִנֵּה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשִׁמְרָתִיךְ וְהַשִּׁיבֹתִיךְ (בְּרִאשִׁית כ"ח) וְלִמָּה אֲשֶׁרֵי לְפִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שְׁמַיִם וְאֶרֶץ וְאֵת הַיָּם וְכִיוֹן שֶׁהִכֵּל שְׁלוֹ יֵשׁ צִידוֹ לְשִׁמְרוֹ צִים וְצִבְעָה אֲחַל מֶלֶךְ עוֹ"ג אִם שׁוֹמְרוֹ צִיבְעָה אִינוּ יִכּוֹל לְשׁוֹמְרוֹ צִים	
דעבד שמיא וארעא ית ימא וית כל די בהון די נטר קשוט לעלם	(ו) עֲשֵׂה שְׁמַיִם וְאֶרֶץ אֵת הַיָּם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּם ⁴¹⁸ הַשְׁמֵר אֶמֶת לְעוֹלָם:

⁴¹³ מדרש תהלים: כך אמר דוד, אל תבטחו בנדיבים. לא יבטח אדם במעשה אבותיו. לא יאמר ישמעאל, אברהם אבי יש לי מחלקו והוא מצילני. לא יאמר עשו, יעקב היה צדיק והוא מצילני ובזכותו אני נמלט. שנאמר (תהלים מט, ח) אח לא פדה יפדה איש. אין אחיו של אדם פודה אותו. אם אין אדם עושה טוב בעולם הזה, לא יבטח במעשה אבותיו. לכך נאמר, אל תבטחו בנדיבים. על מה תבטחו, על מעשיכם. שנאמר (משלי ט, יב) אם חכמת חכמת לך וגו'. וכן הוא אומר, (שם טז, כו) נפש עמל עמלה לו. אין אדם אוכל ממעשה אבותיו לעתיד, אלא כל א' וא' אוכל משלו. שנאמר (קהלת ו, ז) כל עמל האדם לפיהו. (שם, כב) וראיתי כי אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו. אין לאדם חלק אלא בעמלו. וכן הוא אומר, (תהלים קכח, ב) יגיע כפיך כי תאכל וגו'. לכך נאמר, אל תבטחו בנדיבים. עי' דברים רבה פ"ה ס' ח: רבנין אמרי כיון שעמדו מלכים על ישראל והתחילו משעבדין בהן אמר הקב"ה לא אתם עזבתם אותי ובקשתם לכם מלכים הוי אשימה עלי מלך זש"ה (תהלים קמו) אל תבטחו בנדיבים וגו'.

⁴¹⁴ עי' דברים רבה פ"ה ס' ח: כל מי שנשען בבשר ודם עובר אף פרוסטיא { } שלו עוברת שנאמר (שם קמו) בבן אדם שאין לו תשועה מה כתיב אחריו תצא רוחו ישוב לאדמתו.

⁴¹⁵ מדרש תהלים: תצא רוחו ישוב לאדמתו. משל למה הדבר דומה, לנאד שהוא נפוח ומלא רוח ועומד בארץ, מי שהוא רואה אותו מתיירא ממנו סבור שהוא כלום. מה עשה, הגיע אצלו וראהו שהוא נאד, ונגע בו ונפל ויצא הרוח שבו שמלאו. אמר אותו האיש, מזה הייתי מתיירא, לא היה בו כלום, אבל הרוח היא המעמדת אותו. כך אמר הקב"ה, אין הבשר כלום. שנאמר (ישעיה מ, ו) כל הבשר חציר וגו'. וכן הוא אומר, (איוב כה, ו) אף כי אנוש רמה וגו'. אינו עומד אלא על הרוח, יצאת הרוח מיד נעשה עפר. וכן הוא אומר, תצא רוחו ישוב לאדמתו וגו'. כך אמר הקב"ה, אני בראתי את האדם הזה והוא עומד ומתגאה. בא סנחריב הרשע ונתגאה וחרף וגדף ויצאת רוחו, מיד אבדו עשתונותיו. וכן פרעה, וכן המן, וכן כל רשעי עולם המחרפים ומגדפין והן רוח. יצאת רוחן, אבדו עשתונותיהן.

⁴¹⁶ לעפרו.

⁴¹⁷ מדרש תהלים: רצונכם פרקליט שהוא עומד לעולם, בטחו בו בכל עת ואתם עומדים. שנאמר (תהלים קמו, ה) אשרי שאל יעקב בעזרו וגו'. אם אתם יודעים במי אתם בוטחים. במי שעשה שמים וארץ. משמתחתי את השמים והרקעתי את הארץ שמא זזו ממקומן. כך מי שהוא בוטח בי, אין שכרו פוסק לעולם. לכך נאמר, (שם) אשרי שאל יעקב בעזרו וגו'. מה כתיב אחריו, עושה שמים וארץ וגו'. עי' תנחומא מקץ ה: אשרי שאל יעקב בעזרו (תהלים קמו) למה לא נאמר שאל אברהם או שאל יצחק אלא אל יעקב את מוצא שלא נצב הקב"ה לא על אברהם לא על יצחק אלא על יעקב שנאמר והנה ה' נצב עליו (בראשית כח) א"ר סימון אין המלך עומד על שדהו לא כשנזרעה ולא כשנתחרשה ולא כשנעדרה ואימתי עומד עליה כשהיא עומדת כרי כך אברהם עדר שנאמר קום התהלך בארץ (שם יג) יצחק זרע שנא' ויזרע יצחק (שם כו) לא עמד המלך עליה עד שבא יעקב שהיה כרי של תבואה שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתו (ירמיה ב) ועמד הקב"ה עליו שנאמר והנה ה' נצב עליו הוי אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו. ועי' ירושלמי ברכות סג ע"א: אשרי שאל יעקב בעזרו וגומר מה כתיב בתריה עושה שמים וארץ וגו'. וכי מה ענין זה לזה אלא מלך בשר ודם יש לו פטרון שולט באיפרכיא אחת ואינו שולט באיפרכיא אחרת. אפילו תימר קוזמוקלטור שולט ביבשה שמא שולט בים. אבל הקב"ה שולט בים ושולט ביבשה.

⁴¹⁸ מדרש תהלים: מהו, וכל אשר בם. מכאן אתה למד, כנגד כל הבריות שיש לו בארץ, כך יש לו בים. לכך נאמר, את הים ואת כל אשר בם. עי' הערה הקודמת.

תהלים

הַשׁוֹמֵר אֶמֶת לְעוֹלָם – לְסוֹף דּוֹרוֹת רַבִּים הוּא מְקַיֵּם וְשׁוֹמֵר אֶמֶת הַבְּטַחְתּוֹ	
די עבד דינא לטלומין יהב מזון לכפינין יי דשרי אסיריא	(ז) עֲשֵׂה מִשְׁפָּט לְעֹשׂוֹקִים נָתַן לָחֶם לְרַעֲבִים ⁴¹⁹ ה' מִתִּיר אֲסוּרִים ⁴²⁰ :
יי פקח לסמין יי זקף כפיפין יי רחם צדיקיא	(ח) ה' פָּקַח עֵינָיו ⁴²¹ ה' זָקַף כְּפופִים ⁴²² ה' אֶהֱב צְדִיקִים ⁴²³ :
יי נטר ית גיורא יתם וארמלא יסובר ואורחא דרשיעי יטלטל	(ט) ה' שָׁמַר אֶת גְּרָמָיו ⁴²⁴ יְתוֹם וְאַלְמָנָה יַעֲזֹר ⁴²⁵ וְדַרְךְ רַשָּׁעִים יַעֲזוֹת ⁴²⁶ :

– מאיר הנ"ך –

⁴¹⁹ מדרש תהלים: עושה משפט לעשוקים וגו'. ומי הם הרעבים. זה אליהו, שהיה רעב והיה מאכילו. שנאמר (מלכים א-יז, ו) והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב ומן הנחל ישתה. לכך נאמר, נותן לחם לרעבים. עי' ויק"ר פכ"ב סי' י: עושה משפט לעשוקים אלו ישראל דכתיב בהון (ירמיה ג) כה אמר ה' צבאות עשוקים בני ישראל ובני יהודה נותן לחם לרעבים אלו ישראל דכתיב (דברים ח) ויענך וירעיבך.

⁴²⁰ מדרש תהלים: מתיר אסורים. מהו, מתיר אסורים. יש אומרים, כל הבהמה שנטמאת בעולם הזה, מטהר אותה הקב"ה לעתיד לבוא. וכן הוא אומר, (קהלת א, ט) מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה. טהורים היו מקודם לבני נח. וכן הוא אומר להן, (בראשית ט, ג) כירק עשב נתתי לכם את כל. מה ירק עשב נתתי לכל, אף החיה והבהמה לכל מתחלה. ולמה אסר אותה, לראות מי שמקבל דבריו ומי אינו מקבל. ולעתיד לבוא הוא מתיר את כל מה שאסר. ויש אומרים, אינו מתיר לעתיד לבוא שכן הוא אומר, (ישעיה סו, יז) אוכלי בשר החזיר וגו'. ומה אם למי שהיה אוכלת הוא מכרית ומאביד, הבהמה לא כל שכן. ומהו מתיר אסורים, אין איסור גדול מן הנדה, שהאשה רואה דם ואסרה הקב"ה לבעלה. ולעתיד לבוא הוא מתירה. (זכריה יג, ב) וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ. ואין טומאה אלא נדה, שנאמר (ויקרא יח, יט) ואל אשה בנדת טומאתה. ויש אומרים, אף תשמיש המטה היא אסורה לעתיד לבוא. תדע לך שכן הוא, שביום שנגלה הקב"ה על סיני ליתן התורה לישראל, אסר תשמיש המטה שלשה ימים. שנאמר (שמות יט, יא) היו נכונים וגו'. ומה כשנגלה עליהם יום א', אסרן מתשמיש המטה שלשת ימים. לעתיד לבוא שהשכינה ביניהם, אינם אסורין. ומהו מתיר אסורים, אסורי מות ואסורי שואל. עי' ויק"ר פכ"ב סי' י: ה' מתיר אסורים מה שאסרתי לך התרתי לך חלב בהמה והתרתי לך בחיה וכו'.

⁴²¹ מדרש תהלים: ה' פוקח עורים. אין צער גדול ואין יסורים גדולים וקשים כעורון עינים. וכו' כשיבוא לרפאות העולם. אינו מרפא תחלה אלא העורים. שנאמר, ה' פוקח עורים. ומי הן העורים, הדורות האלו שהולכות בתורה כעורים. שנאמר (ישעיה נט, י) נגששה כעורים קיר. כולם קורין ואין יודעין מה הן קורין, שונין ואין יודעין מה הן שונין. אבל לעתיד לבוא, (שם לה, ה) אז תפקחנה עיני עורים.

⁴²² מדרש תהלים: יי זוקף כפופים. ומי הן הכפופים. אלו ישראל שגלו בחוצה לארץ. שמיום שגלו מירושלים לא זקפו קומתם, אלא הן כפופים לעיני שונאיהם והם מהלכין עליהם. וכן אמר ישעיהו, (שם נא, כב-כג) כה אמר אדוניך ה' ואלהיך יריב עמו. ושמתי ביד מוגיך וגו'. אלו הכופפים קומתן. לכך נאמר, ה' זוקף כפופים.

⁴²³ מדרש תהלים: ה' אוהב צדיקים. וכן הוא אומר, (משלי ח, יז) אני אוהב אהב. ואומר, (שמואל א-ב, ל) כי מכבדי אכבד. הן אוהבין אותי ואני אוהב אותן. ולמה אוהב לצדיקים שאינן נחלה לא ממשפחת הכהנים ולא ממשפחת הלויים, למה שהכהנים בית אב והלויים בית אב, שנאמר (תהלים קלה, יט-כ) בית אהרן ברכו את ה'. בית הלוי ברכו את ה'. לפיכך, אם מבקש אדם להיות לוי או להיות כהן אינו יכול, מפני שלא היה אביו לא לוי ולא כהן. אבל מבקש להיות צדיק, אפילו היה גוי יכול להיות צדיק, שאין הצדיקים באין מבית אב אלא מעצמן התנדבו ואהבו את הקדוש ברוך הוא. שנאמר (שם לג, א) רננו צדיקים בה'. ולכך נאמר, ה' אוהב צדיקים.

⁴²⁴ מדרש תהלים: ה' שומר את גרים. הרבה הקב"ה אוהב את הגרים. למה הדבר דומה, למלך שהיתה לו צאן והיתה יוצאה ורועה בשדה, ונכנס בערב בכל יום. פעם אחד נכנס צבי עם הצאן, הלך לו אצל העזים והרחלים והיה רועה עמהן, נכנס עמה, יוצאת לרעות יצא עמה, אמרו למלך, הצבי הולך עם הצאן, ורועה עמהן בכל יום יוצא ונכנס עמהן. היה המלך אוהב לצבי ביותר. בזמן שהוא יוצא לשדה, מצוה לרועה ואומר לו, הזהר בצבי הזה, לא יכהו אדם. וכשהיה נכנס עם הצאן, היה מצוה אוהבו עליו, תנו לו שיאכל וישתה והיה אוהב הצבי ביותר. אמר לו הרועה, אדוני המלך, כמה תיישים וכמה עזים וכמה רחלים וכמה גדיים יש לך, ואין אתה מזהירני אלא על הצבי, בכל יום אתה מצוני עליו. אמר לו, הצאן כך דרכה לרעות, אבל הצבי במדבר הן יושבין, אין דרכן ליכנס לישוב אצל בני אדם, וזה הצבי נכנס וישב אצלנו, לא נחזיק לו לטובה, שעזב המדבר הגדול הרחב

תהלים

יעודד – לשון כח	
ימלוך יי לעלם אלהיך ציון לדר ודר הללויה	(י) יְמַלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדֹר וְדֹר הַלְלוּיָהּ:
ימלך ה' לעולם – יקיים את מלכותו צמירת בניו	
ספר תהילים פרק קמז	
הללויה ארום טב לזמרא קדם ⁴²⁸ אלהנא ארום בסימ ⁴²⁹ יאיא תושבחתא	(א) הַלְלוּיָהּ בִּי טוֹב זְמִרָה אֱלֹהֵינוּ בִּי נְעִים נְאֻוָה תְהִלָּה ⁴²⁷ :
כי טוב זמרה – כי טוב לזמר לו	
בני ירושלם יי גלות ⁴³³ ישראל יכנס	(ב) בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם ⁴³⁰ ה' נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנְּסֵם ⁴³² :

מקום שהצביים והאיילות רועות, והניח אותן ובא אצלנו, לכן אנו צריכין להחזיק לו טובה. כך אמר הקב"ה, טובה גדולה צריך אני להחזיק לגר, שהניח משפחתו ובית אביו ובא אלי. לכן אני מצוה עליו, (דברים י, יט) ואהבתם את הגר. (שמות כב, כ) וגר לא תונה וגו'. לכך נאמר, ה' שומר את גרים. עי' במ"ר פ"ח סי' ב: ה' שומר את גרים שהרבה בשמירתם כדי שלא יחזרו לסורן חביבין הגרים שבכל מקום הכתוב מקיש אותם בישראל שנאמר (ישעיה מא) ואתה ישראל עבדי יעקב וגו' נאמרה אהבה בישראל שנאמר (מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה' ונאמרה אהבה בגרים שנאמר (דברים י) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה וכו'.

⁴²⁵ מדרש תהלים: יתום ואלמנה יעודד. זיוג את הגר ליתום ואלמנה. למה. אמר הקב"ה, שלשתן עלובים ועניים. וכן משה אמר, (דברים י, יח) עושה משפט יתום ואלמנה וגו'. לכך נאמר, יתום ואלמנה יעודד. ומי היתומים, אלו ישראל. שנאמר (איכה ה, ג) יתומים היינו ואין אב. ומי הן אלמנות, אלו ציון וירושלים. שנאמר (שם א, א) העיר רבתי עם היתה כאלמנה. לכך נאמר, יתום ואלמנה יעודד.

⁴²⁶ מדרש תהלים: וכי כל היתומים והאלמנות הוא מעודד, לאו, אלא אם היו צדיקים. וכן הוא אומר, (תהלים סח, ו) אבי יתומים וגו'. אבל אם היו רשעים כתוב בהם, ודרך רשעים יעות. והוא הוא מעות דרכים. אלא הוא גוזר על כל הצדיקים והרשעים, והם עולים לירושלים וגו' היא זו הדרך לשתיהן. והצדיקים והרשעים הם באים לירושלם, כיון שהגיעו לשם, הקב"ה מכניס הצדיקים לגן עדן, ומעות דרכן של רשעים ומוליכן בדרך לגיהנם. לכך נאמר, ודרך רשעים יעות. וכן הוא אומר, (שם קמז, ו) מעודד ענוים ה' משפיל רשעים עדי ארץ. והצדיקים ממליכין להקב"ה. שנאמר, ימלוך ה' לעולם.

⁴²⁷ מדרש תהלים: כשימלוך הקב"ה הכל מקלסין לו. וכן הוא אומר למעלה מן הפרשה זו, ימלוך ה' לעולם. מלך הקב"ה ראוי להללו, למה על שהם למלכותו של הקב"ה. אותה שעה הכל מרננין הכל מקלסין הכל משבחין שראו אותו שמלך. וכו' כך כשימלוך הקב"ה, אותו שעה זמרו לו. לכך נאמר, כי טוב זמרה אלהינו. מלך בשר ודם, אם יהיה אדם גדול והיה בידו מכוה, אם ישאל עני בשלום גנאי הוא לו ואינו משיבו. אבל הקב"ה אינו כן, הכל מקובל לו, והוא אומר קלסוני והוא טוב לפני. שנאמר, כי טוב זמרה אלהינו וגו'.

⁴²⁸ לפני

⁴²⁹ מתוקן.

⁴³⁰ עי' מדרש חסרות ויתרות פרשת תבא: ירושלם חסר י' לפי שאומה זאת י' גדולות יש לה ואין ירושלים מלאה עד שאגדע קרנות רשעים שנאמר (תהלים עה עא) וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק:

⁴³¹ מדרש תהלים: בונה ירושלים וגו'. כשם שהקב"ה מלך בהלל ובזמירות, כך ירושלים אינה נבנית אלא בהלל ובזמירות. וכן אתה מוצא בבנין האחרון שבנה חירם. שנאמר (עזרא ג, י-יא) ויסדו הבונים את היכל. ויענו בהלל ובהודות וגו'. לכך נאמר, כי טוב זמרה אלהינו.

⁴³² מדרש תהלים: נדחי ישראל יכנס. ומי הן הנדחין, קרח וכל עדתו שנדחו מפי משה רבינו עליו השלום. ועכן שנדחה מפי יהושע. וכן הוא אומר, (הושע ב, יז) ונתתי לה את כרמיה משם ואת עמק עכור. ואי זה עמק עכור. מה שאמר יהושע, (יהושע ז, כה) ויאמר יהושע מה עכרתנו. לכך נאמר, נדחי ישראל יכנס. דבר אחר נדחי ישראל יכנס. אלו שבטים. שנאמר (דברים כט, כז) וישליכם אל ארץ אחרת וגו'. וכן אמר הכתוב, (ישעיה כז, יג) ובאו האובדים וגו'. ועי' ברכות מט

תהלים

דמסי לתבירי לבא ומסיק ארכא ⁴³⁶ לצעריהון	(ג) הרפא לשבורי לב ⁴³⁴ ומחבש לעצבותם ⁴³⁵ .
מני סכום לכוכביא לכולהון בשמא קרי	(ד) מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא ⁴³⁷ .
רב מרנא וסגי חילא לסוכלתנותיה לית סכום	(ה) גדול אדונינו ורב פח לתבונתו אין מספר ⁴³⁸ .
מסובר ענותניא יי מכיך רשיעיא עדי ארעא	(ו) מעורר ענוים ה' משפיל רשעים עדי ארץ ⁴³⁹ .
שבחו קדם ⁴⁴¹ יי בתודתא זמרו קדם ⁴⁴² אלהנא בכנרא	(ז) ענו לה' בתודה זמרו לאלהינו בכנור ⁴⁴⁰ .
רחפי שמיא בעננא דמתקן לארעא מטרא דמרכי טוריא עסבי	(ח) המבסה שמים בעבים המכין לארץ מטר המצמיח הרים הציר ⁴⁴³ .

ע"א: אימתי בונה ירושלים ה' בזמן שנדחי ישראל יכנס. עי' תנחומא נח יא: א"ר שמואל בר נחמני מסורת אגדה היא שאין ירושלים נבנית עד שיתכנסו הגליות ואם יאמר לך אדם שכבר נתקבצו הגליות ולא נבנית ירושלים אל תאמין למה שכך כתיב בונה ירושלים ואח"כ נדחי ישראל יכנס. עי' ילקוט איכה רמז תתרמב: עתיד הקב"ה להפוך תשעה באב לששון ולשמחה ולמועדים טובים ולבנות הוא בעצמו את ירושלים ולקבץ גליות. שנאמר בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס. עי' מכילתא דר' שמעון בר יוחאי פרק טו: ד"א מקדש ה' כוננו ידיך אימתי מתקדש שמו בעולמו כשהוא מכונן מקדשו ומקבץ גליות עמו שנ' (תה' קמ"ז ב') בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס מושלו משל לה"ד ללסטים שנכנסו לתוך פלטין של מלך תפסו מעבדיו של מלך והרגו מהם וצלבו מהם ושרפו מהם והחריבו פלטין שלו בא המלך וישב עליהם בדין תפס מהן והרג מהן וצלב מהן ושרף מהן וישב פלטין שלו ונודעה מלכותו בעולם.

גלות⁴³³

מדרש תהלים: ובאו האובדים וגו'. אותה שעה, אין לישראל מכאוב עד שהן מתרפאין. שנאמר, הרופא לשבורי לב. אמר הקב"ה, אם נכוית ידו נתרפא, שבר לב של ישראל על אחת כמה וכמה. לא נשבר לבם אלא בשביל שחרבה ירושלים. שנאמר (איכה ה, יז) על זה היה דוה לבנו. אמר להם הקב"ה, על מה. אמרו לו, על הר ציון ששמש. אמר להם, הרי אני בוכה ומרפא אתכם. שנאמר, הרופא לשבורי לב. וכתוב, (ישעיה ל, כו) ביום חבוש ה' את שבר עמו וגו'. מהו שבר עמו, זו חרבן ירושלים. ומהו מחץ מכתו, מי שהחריבה הוא בונה אותה. אותה שעה, אין צרה ואין אנחה ואין יגון. שנאמר (שם לה, י) ששון ושמחה ישיגו וגו'. ויהיו שמחים לעולם. עי' ויק"ר פ"ז סי' ב: ההדיוט הזה אם משמש הוא בכלים שבורים גנאי הוא לו אבל הקדוש ברוך הוא כלי תשמישו שבורים שנאמר (שם לד) קרוב ה' לנשברי לב (שם קמז) הרופא לשבורי לב (ישעיה נז) ואת דכא ושפל רוח זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר.

עי' מכילתא דר' שמעון בר יוחאי פרק יח: אין חבישה אלא רפואה שנ' (תהי קמ"ז ג') הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם.

ומביא רפואה⁴³⁶

עי' שמר פ"א סי' ג: נאמר בכוכבים שמות שנאמר (תהלים קמז) מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא אף הקב"ה כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכלם הה"ד ואלה שמות בני ישראל וגו'. עי' במ"ד פ"א סי' ז: כתוב אחד אומר (תהלים קמו) מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא וכתוב אחד אומר (ישעיה מ) המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא כשהקב"ה קורא אותם הוא קורא שמות כולן כאחת והם עונים מה שא"א לו לב"ו לקרוא שני שמות כאחת.

עי' ע"ז ד ע"א: רב חנינא בר פפא רמי כתיב שדי לא מצאנוהו שגיא כח וכתוב גדול אדונינו ורב כח וכתוב ימינך ה' נאדרי בכח לא קשיא כאן בשעת הדין כאן בשעת מלחמה.

עי' לעיל הערה 426.

עי' מדרש תהלים יט: זה שאמר הכתוב (משלי טז, ד) כל פעל ה' למענהו. לקילוסו. כמה דאמר, (תהלים קמז, ז) ענו לה' בתודה. ועי' לעיל לג ב, צח ה.

שבחו לפני⁴⁴¹

לפני⁴⁴²

עי' לעיל סה ז.⁴⁴³

תהלים

יהב לבעירא מזונא לבני עורבא דקרן	(ט) נותן לבהמה לחמה ⁴⁴⁴ לבני ערב אשר יקראו ⁴⁴⁵ :
לחמה – מאכלה. לבני עורב – פירשו רבותינו שהיא אכזרי על בניו והקב"ה מרחם עליהם ומזמין להם יתושין מחוד נוחתם ונכנסין לתוך פיהם	
לא בגבורתא דרכיבין על סוסי ⁴⁴⁶ יצבי לא בשוקי גוברין רהטנין ⁴⁴⁷ יצבי	(י) לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה:
לא בגבורת הסוס יחפץ – הקב"ה. לא בשוקי האיש ירצה – ולא בקלות מרוצת שוקי האיש ירצה	
רעי יי ית דחלוי ית דמוריכין לטוביה	(יא) רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו ⁴⁴⁸ :
שבחי ירושלם ית יי שבחי אלהיך ציון	(יב) שבחי ירושלם את ה' ⁴⁴⁹ הללי אלהיך ציון:
ארום תקף נגרי ⁴⁵¹ תרעיך בריך בניכי במצעך	(יג) כי חזק בריחי שעריך ⁴⁵⁰ בריך בניך בקרבך:
דשוי תחומך שלם שמן חנטיא ⁴⁵³ יסבענך	(יד) השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך ⁴⁵² :

– מאיר הג"ך –

⁴⁴⁴ עי' מדרש תהלים קלו: מפני מה כתיב, נותן לחם לכל בשר. וכתוב, (תהלים קמז, ט) נותן לבהמה לחמה. וכי אין אדם מכין לחמו. א"ל, זהו דרך ארץ עושה בידיו והקב"ה מברך מעשה ידיו, שנאמר (דברים יד, כט) למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך. ?

⁴⁴⁵ עי' ילקוט בראשית רמז לח: שלם הקב"ה שכר טוב לעורבים בעולם הזה וכו' נותן מזונן בלי חוסר שנא' מי יכין לעורב צידו ולא עוד אלא קוראים ליתן מטר על הארץ והקב"ה עונה אותם שנא' נותן לבהמה לחמה וכו'. עי' תנחומא עקב ב: מנין שעורב אכזרי על בניו שנאמר (איוב לח) מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו יתעו לבלי אוכל וכן הוא אומר (תהלים קמז) לבני עורב אשר יקראו ואמרו חכמים ז"ל העורב מוליד לבנים ואומר הזכר לנקבה שעוף אחר בא עליה ומואסין אותן ומניחין אותן מה עושה הקב"ה מזמין להן יתושין מצואתן ופורחין ואוכלין אותן שנאמר מי יכין לעורב.

⁴⁴⁶ של הרוכבים על סוסים

⁴⁴⁷

⁴⁴⁸ מדרש זוטא שיר השירים (א טו): מי הם גבורים אלו הצדיקים שכבשו את יצרם שנאמר ומושל ברוחו מלוכד עיר (משלי ט"ו ל"ב) שהם מושלים ביצרם לעשות רצון קוניהם וכן הוא אומר לא בגבורת הסוס יחפץ (תהלים קמ"ז י') אלא במה רצונו רוצה ה' את יראיו (שם שם י"א). ועי' לעיל לג יח. עי' ב"ר פ"מ סי' א: כתיב (תהלים לג) הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו הנה עין ה' אל יראיו זה אברהם שנאמר (בראשית כב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה למיחלים לחסדו שנאמר (מיכה ז) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם וגו'. ועי' במ"ר פ"ה סי' א: הנה עין ה' אל יראיו וגו' זה שבטו של לוי שהם יושבים ומקוים לחסרו של הקב"ה וכי כל הבריות אינן מיחלים לחסדו של הקב"ה אלא ביותר שבטו של לוי שלא נטלו חלק בארץ אלא יושבים ומתפללים שתעשה ארץ ישראל פירותיה כדי שיטלו מעשרותיהם שאין להם כלום בעולם אלא חסדו של הקב"ה הוי למיחלים לחסדו. עי' ילקוט תהלים רמז תשכ: ד"א אל יראיו זה יצחק, למיחלים לחסדו שהיה מיחל להקב"ה.

⁴⁴⁹ עי' ת"י ישעיה נב ט, נד א.

⁴⁵⁰ עי' ב"ר פס"ט סי' ז: בית אלהים בנוי ומשוכלל לעתיד לבא כמד"א (תהלים קמז) כי חזק

בריחי שעריך.

⁴⁵¹

⁴⁵² עי' ברכות נז ע,א: הרואה חטים בחלום ראה שלום שנאמר השם גבולך שלום חטים

ישיביעך. עי' ב"מ נט ע,א: אמר רב יהודה לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה שנאמר השם גבולך שלום חטים ישיביעך. עי' מדרש תהלים פז: הכסף והזהב לפני מלך המשיח הוא כעפר, שנאמר (תהלים קמז, יד) השם גבולך שלום.

⁴⁵³

תהלים

חלב חטים – טוב חטים שחטים	
דמשדר מימריה לארעא עד סרהובא ירהוט מלוהיה	(טו) הַשִּׁלַח אִמְרָתוֹ אֶרֶץ עַד מְהֵרָה יְרוּץ דְּבָרוֹ ⁴⁵⁴ :
דיהב תלגא חור ⁴⁵⁵ היך עמר גליד היך קטם יבדר	(טז) הַגִּתָּן שֶׁלֶג בְּצֶמֶר בְּפוֹר בְּאֶפֶר יִפְזֹר:
כפור – גליז"ח בלעז	
מטלק קרחיה פליג היך רסוקין דמן ⁴⁵⁷ קדם קוריה מן אפשר ⁴⁵⁸ ליה למקם	(יז) מִשְׁלִיךְ קָרְחוֹ כְּפִתִּים לְפָנַי קָרְתוֹ מִי יַעֲמֹד ⁴⁵⁶ :
משליך קרחו כפתים – המים מגלידים ונעשין פתיתין, ומדרש אגדה כפתים הכל לפי משא הזכריות העני לפי חוסר מלבושין מיקל עליו. מי יעמוד – שלח יהא לונן בקרתו	
ישדר קדום חמתיה ⁴⁶⁰ וימסנון ינתב רוחיה זלחין מיא	(יח) יִשְׁלַח דְּבָרוֹ ⁴⁵⁹ וַיִּמָּסם יֵשֵׁב רוּחוֹ יִזְלוּ מַיִם:
שלח דברו וימס – לאותם פתים. ישב רוחו – רוח מערבי להשצית הקרח ויזלו מים	
דתני דבריא דאורייתא ⁴⁶² ליעקב קימוי ודינוי לישראל	(יט) מְגִיד דְּבָרוֹ לְיַעֲקֹב חֻקֵּי וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל ⁴⁶¹ :

– מאיר הג"ך –

⁴⁵⁴ עי' שמ"ר פ"כ סי' ג: אוי להם לרשעים שהם רמה ותולעה ובטלים מן העולם ומבקשים לבטל דברו של הקב"ה אמר להם אתם אמרתם וגם את ישראל לא אשלח ואני אמרתי שלח עמי נראה דברי מי עומדים דברי מי בטלים לסוף עמד פרעה מעצמו והלך ונפל על רגליו של משה ואמר להם לישראל קומו צאו אמר לו הקב"ה מה פרעה דברך עמדו או דברי לך נאמר השולח אמרתו ארץ אימתי ויהי בשלח פרעה וכי פרעה שלחם בלעם אמר (במדבר כג) אל מוציאם ממצרים וכאן כתיב ויהי בשלח פרעה אלא מלמד שהיה פרעה מלוה אותם וא"ל התפללו ובקשו עלי רחמים שנאמר (שמות יב) גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם אותי ואין שלוח האמור כאן אלא לוי ששנאמר (בראשית יח) ואברהם הולך עמם לשלחם.

⁴⁵⁵ עי' ירושלמי חגיגה ח ע"ב (&): בתחילה היה העולם מים במים מה טעמא (בראשית א) ורוח אלהים מרחפת על פני המים חזר ועשאו שלג (תהלים קמז) משליך קרחו כפיתים. עי' פדר"א ה: אילולי האש שהוא מחמם פניו של ברד לא היה העולם יכול לעמוד מפני הקור שנ' לפני קרתו מי יעמוד.

⁴⁵⁷ יכול

⁴⁵⁸ עי' לעיל קז א.

⁴⁵⁹ לפניהם חמתו

⁴⁶⁰ עי' שמ"ר פט"ו סי' כה: מגיד דבריו ליעקב זו התורה חוקיו ומשפטיו לישראל אלו קדושי החדשים שיש בהם חוקים ומשפטים חוקים אלו המועדים שתלויים בהם המשפטים ואין חקיו אלא חגים. עי' שמ"ר פ"ל סי' ט: מגיד דבריו ליעקב אלו הדברות חוקיו ומשפטיו לישראל אלו המשפטים לפי שאין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו מדם ב"ו מורה לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום והקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור וכו' ד"א מגיד דבריו ליעקב א"ר אבהו בשם רבי יוסי ב"ר חנינא משל למלך שהיה לו פרדס והיה נוטע בו כל מיני אילנות ולא היה נכנס לתוכו אלא הוא שהיה משמרו משעמדו בניו על פרקן א"ל בני הפרדס הזה אני הייתי משמרו ולא הנחתי אדם להכנס בתוכו אתם תהיו משמרין אותו כדרך שהייתי אני משמרו כך אמר האלהים לישראל עד שלא בראתי את העולם הזה התקנתי את התורה שנאמר (משלי ח) ואהיה אצלו אמון מהו אמון אומן שנאמר (במדבר יא) כאשר ישא האומן את היונק לא נתתיה לאחד מן עובדי כוכבים אלא לישראל שכיון שעמדו ישראל ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מיד נתנה להם הוי מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי אלא למי ליעקב שבחרו מכל העובדי כוכבים ולא נתן להם אלא מקצת נתן לאדם ו' מצות הוסיף לנח אחת לאברהם ח' ליעקב ט' אבל לישראל נתן להם הכל א"ר סימון בשם ר' חנינא משל למלך שהיה לפניו שלחן ערוך ומיני תבשילין נכנס עבדו נתן לו חתיכה שני נתן לו ביצה שלישי נתן לו ירק וכן לכל או"א נכנס בנו נתן לו כל השולחן לפניו אמר לו לאלו נתתי מנה מנה אבל את הכל נתתי ברשותך כך הקב"ה לא נתן לעובדי כוכבים אלא מקצת מצות אבל כשעמדו ישראל אמר להם

תהלים

לא עבד היכנא לכל עמא ודינין לא הודעינן הללויה	(כ) לא עֲשֶׂה בֶן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בְּלִי יִדְעוּם הַלְלוּיָהּ ⁴⁶³ :
	ספר תהילים פרק קמח
הללויה שבחו ית יי בריתא קדישיא ⁴⁶⁵ מן שמיא שבחו יתיה כל חילי אנגלי מרומא ⁴⁶⁶	(א) הַלְלוּיָהּ הִלְלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְרוֹמִים ⁴⁶⁴ :
שבחו יתיה כל מלאכיא די משמשין קדמוי ⁴⁶⁸ שבחו יתיה כל חלותיה	(ב) הַלְלוּהוּ כָּל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאוֹ ⁴⁶⁷ :
שבחו יתיה שמשא וסיהרא שבחו יתיה כל כוכבי נהורא	(ג) הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ ⁴⁶⁹ הַלְלוּהוּ כָּל בּוֹכְבֵי אוֹר ⁴⁷⁰ :
	כוכבי אור – כוכבי לילה
שבחו יתיה שמי שמיא ומיא דתלין במימרא ⁴⁷² מעלוי שמיא	(ד) הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמַיִם ⁴⁷¹ :

הרי כל התורה כולה לכם שנאמר (תהלים קמז) לא עשה כן לכל גוי אמר ר"א משל למלך שיצא למלחמה והיו הלגיונות עמו והיה שוחט בהמה והיה מחלק לכל אחד ואחד מנה כדי שיגיע הציץ בנו וא"ל מה אתה נותן לי א"ל ממה שהתקנתי לעצמי לפיכך נתן האלהים לעובדי כוכבים מצות גולמיות שיגעו בהן ולא הפריש בהן בין טומאה לטהרה באו ישראל ופירש להם המצות כל אחד ואחד עונשה ומתן שכרה שנאמר (שיר א) ישקני מנשיקות פיהו לכך נאמר חוקיו ומשפטיו לישראל. עי' שמ"ר פ"ל סי' יב: מה ראית בהם [ביהודים] שאתה רוצה להתגייר אמר לו הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום ב' כמה יש משנברא העולם ועל מה העולם עומד ותורתן אמת אמר לו לך ולמד תורתן ואל תמול אמר לו עקילס אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל שכן כתוב (שם) מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ולמי לבני ישראל.

⁴⁶² שלימד דברי תורה

⁴⁶³ עי' הערה 461. עי' חגיגה יג ע"א: אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום. עי' מכילתא בחדש א: לא עשה כן לכל גוי וכי מה עשו הגוי' דווים האלו שלא רצה ליתן להם את התורה (שם) משפטים בל ידעום שלא רצו לקבל.

⁴⁶⁴ מדרש תהילים: הללויה הללו את ה' מן השמים. אלו שבשמים. ומי הם, מלאכי השרת. עי' ב"ר פ"ב סי' יא: כל מה שיש בשמים ברייתו מן השמים כל מה שיש בארץ ברייתו מן הארץ ומייתי ליה מן הכא (תהלים קמח) הללו את ה' מן השמים וגו' הללו את ה' מן הארץ וגו'.

⁴⁶⁵ ברית קדוש

⁴⁶⁶ כל חילי ?? במרום

⁴⁶⁷ מדרש תהלים: הללויה כל מלאכיו. כשם שיש צבאות הרבה בארץ, כך הם בשמים. (בראשית ב, ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. לכך נאמר, הללויה כל צבאיו. ומי הם צבאיו, שעושין צביונו של הקב"ה. שנאמר (תהלים קג, כא) ברכו ה' כל צבאיו. לכך נאמר, הללויה כל צבאיו.

⁴⁶⁸ אשר משמשים לפניו.

⁴⁶⁹ מדרש תהלים: הללויה שמש וירח. ומי הן שמש וירח, האבות והאמהות שהן משולות בשמש ובירח. שנאמר (בראשית לז, ט) והנה השמש והירח. עי' שמ"ר פ"ז סי' א: מה נברא ביום רביעי מאורות לכבודו בראם שנאמר (שם קמח) הללויה שמש וירח.

⁴⁷⁰ מדרש תהלים: הללויה כל כוכבי אור. ומי הן כוכבי אור, אלו הצדיקים. שנאמר (דניאל יב, ג) ומצדיקי הרבים ככוכבים. לכך נאמר, הללויה כל כוכבי אור. מכאן אתה למד, שכל אחד מהן יש לו כוכב בשמים, ולפי מעשיו כך כוכבו מאיר. לכך נאמר, הללו אותם שכוכביהם מאירים. עי' פסחים ב ע"א: הללויה כל כוכבי אור אלמא אור אורתא הוא הכי קאמר הללויה כל כוכבים המאירים.

⁴⁷¹ הללו שמי השמים. מכאן אתה למד, שאינן אלא גשמים (בשם הרד"ל - ג' שמים). וכן הוא אומר, (מלכים א ח, כז) הנה השמים ושמי השמים. לכן נאמר, הללויה וגו'. אלו המים, אותן מי בראשית. שנאמר (בראשית א, ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים.

תהלים

ישבחונו ית שמא דיי ארום הוא פקיד ואתבריא	(ה) יִהְלֹלוּ אֶת שֵׁם ה' כִּי הוּא צְוֹה וְנִבְרָאוּ. ⁴⁷³
והקימנון לעלמי עלמין גזירתא ⁴⁷⁵ ייב ולא יעבר	(ו) וַיַּעֲמִידם לְעֵד לְעוֹלָם חֶק נָתַן וְלֹא יַעֲבֹר. ⁴⁷⁴
חק נתן – זהס, זה ישמש זיוס וזה ישמש כלילה ולא יעבור אותו חק	
שבחו ית יי מן ארעא תניניא וכל תהומיא	(ז) הִלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תְּנִינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת. ⁴⁷⁶
תנינים – גגיס גדולים	
אשא וברדא תלגא וקטרא רוח עלעולא עבדא פתגמיה	(ח) אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֹּג וְקִיטוֹר רוּחַ סַעֲרָה עֲשֵׂה רִבְרוּ. ⁴⁷⁷
<p>וצדל – גלל"א בלעז. שלג – נייף בלעז. וקיטור – ענין שואה שקורין צוואיני"ה בלעז. רוח סערה – העושה את דברו ושלחותו, ואמרו רבותינו שהדברים הללו היו תחלתם גנוזים בשמים וכל דוד והוריקן לארץ לפי שהם מיני פורעניות ואין נאה להם להיות גנוזין במגוריו של הקב"ה:</p>	
טוריא וכל גלמתא אילן דעבד פרין ⁴⁷⁹ וכל ארזין	(ט) הַהָרִים וְכָל גְּבְעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים. ⁴⁷⁸
חיתא וכל בעירא ריחשא וצפר גדפא דפרח ⁴⁸¹	(י) הַחֵיָה וְכָל בְּהֵמָה רֹמֵשׁ וְצִפּוֹר כָּנָף. ⁴⁸⁰

⁴⁷² שתלויים בדבריו.

⁴⁷³ יהללו את שם ה' וגו'. לא היה יגיעה לפני הקב"ה כשבראם. שנאמר (שם ב, ד) ביום עשות ה' אלהים וגו'. וכתוב, (שמות כ, יא) כי ששת ימים עשה ה'. לא היה יגיעה לפני הקב"ה, אלא צוה ונבראו לעצמן. ולכך נאמר, יהללו את שם ה'. שעל מנת כן נבראו, להיות מקלסין אותו.

⁴⁷⁴ ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור. ואי זה חק נתן. שאמר להם, (בראשית א, ו) יהי רקיע וגו'. מאותו היום לא זז.

⁴⁷⁵ גזרה.

⁴⁷⁶ הללו את ה' מן הארץ וגו'. אמר ישעיהו (ישעיה מג, ז) כל הנקרא בשמי וגו'. לא ברא הקב"ה את האדם אלא לכבודו. וכן הוא אומר, (משלי טז, ד) כל פעל ה' למענהו וגו'. בראן להיות מקלסין, וקלסוהו. שנאמר (תהלים יט, ב) השמים מספרים וגו'. וכשם שהשמים וכל אשר בהם מקלסין אותו, כך הארץ וכל אשר בה מקלסין אותו. שנאמר, הללו את ה' מן הארץ. הכל מקלסין את המלך. ומי המקלס אותו בתחלה, בני פלטרין, ואחר כך בני המדינה. לכך נאמר, הללו את ה' מן השמים וגו'. לאחר שקלסוהו בשמים. ומי מקלס תחלה, מי שהוא גדול מחברו. ומי הם הגדולים, אלו התנינים. שנאמר (בראשית א, כא) ויברא אלהים את התנינים הגדולים. לפיכך הם מקלסין תחלה. שנאמר, תנינים וכל תהומות. וכמה תהומות הן, לא נתפרשו. וכן הוא אומר, (משלי ח, כד) באין תהומות חוללתי. וכתוב, (שמות טו, ה) תהומות יכסימו. ועד עכשיו אין אדם יודע כמה הם. עד שאמרו בני קרח, (תהלים מב, ח) תהום אל תהום וגו'. לכך נאמר, תנינים וכל תהומות. כולם, יהללו את שם ה'. ועי' ב"ר פ"ח סי' א: אמר רבי שמואל אף בקילוס אינו בא אלא באחרונה הדא הוא דכתיב (תהלים קמח) הללו את ה' מן השמים וגו' ואומר כל הפרשה ואחר כך הללו את ה' מן הארץ וגו'. עי' חגיגה יד ע"ב: פתח רבי אלעזר בן ערך במעשה המרכבה ודרש וירדה אש מן השמים וסיבבה כל האילנות שבשדה פתחו כולן ואמרו שירה מה שירה אמרו הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות עץ פרי וכל ארזים הללויה נענה מלאך מן האש ואמר הן הן מעשה המרכבה.

⁴⁷⁷ עי' מדרש תהלים קמט: אש וברד שלג וקיטור. מכאן אתה למד, שאין בשמים כלום רע, לא אש ולא ברד ולא שלג ולא קיטור. אלא מן הארץ הן. שנאמר, הללו את ה' מן הארץ וגו'.

⁴⁷⁸ עי' מדרש תהלים קמט: רוח סערה עושה דברו ההרים וכל גבעות. אמר דוד, יקלסוהו ההרים שהוא יודע משקלם. עי' מכילתא השירה ו: לא שמים בלבד שמחו בגאולת ישראל אלא ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים שנא' (ישעיה מ"ד) רוננו שמים כי עשה ה'.

⁴⁷⁹ שעושה פירות.

⁴⁸⁰ עי' חולין קלט ע"ב: תא שמע החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף מאי לאו צפור בין טהור בין

טמא וכנף חגבים לא צפור טהור כנף טמא וחגבים.

⁴⁸¹ שעף.

תהלים

מלכיא דארעא וכל אומיא רברבניא וכל דיני ארעא	(יא) מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׁרִים וְכָל שֹׁפְטֵי אֶרֶץ ⁴⁸² .
עולימיא ולחוד בתולן סביא עם טליא	(יב) בַּחֲוָרִים וְגַם בְּתוֹלוֹת זְקֵנִים עִם נְעָרִים ⁴⁸³ .
ישבחון ית שמא דיי ארום תקיף ⁴⁸⁵ שמיה בלחודוי תושבחתיה על ארעא ושמיא	(יג) יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם ה' כִּי נִשְׁגַּב שְׁמוֹ לְבָדוֹ הוֹדוּ עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם ⁴⁸⁴ .
וזקף איקר ⁴⁸⁸ לעמיה שבחא לכל חסידוי לבני ישראל עמא דקרובין ליה שבחו ית יי	(יד) וַיִּרְם קִרְן לְעַמּוֹ תְהַלֵּה לְכָל חֲסִידָיו ⁴⁸⁶ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבוֹ הַלְלוּ יְהוָה ⁴⁸⁷ .
	ספר תהלים פרק קמט
שבחו קדם ⁴⁹¹ יי שבח ⁴⁹² חדת תושבחתיה בקהלא דחסידי	(א) הַלְלוּיָהּ שִׁירוֹ לַה' שִׁיר חֲדָשׁ ⁴⁸⁹ תְהַלְלוּ בְּקֹהַל חֲסִידָיִם ⁴⁹⁰ .

– מאיר הגנ"ך –

482

⁴⁸³ עי' מדרש תהלים קמט: מלכי ארץ וכל לאומים שרים וכל שופטי ארץ הוה ליה למימר תחלה, ואחר כך תנינים וכל תהומות. אלא (משהוא) [מה שהוא] מזכיר את הרמש ואחר כך מלכי ארץ, למה אמר הקב"ה זקנים (נכנסו) [יכנסו] תחלה. לכך נאמר, תנינים וכל תהומות וגו', ואחר כך מלכי ארץ וכל לאומים, עד, בחורים וגם בתולות. מהו נערים, הוא הבחור הוא הנער. אלא, אמר הקב"ה, זקנים שהם נערים. שנאמר (תהלים קג, ה) תתחדש כנשר נעוריכי. (ישעיה מ, לא) וקוי ה' לחליפו כח. לכך נאמר, זקנים עם נערים.

⁴⁸⁴ עי' שיה"ש רבה פ"ח סי' טו: ר' סימון בשם ריב"ל אמר כל מקום שהשרה הקדוש ב"ה תורתו השרה שכינתו ומי פרש זה דוד הה"ד (תהלים קמ"ד) יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים קודם על הארץ ואח"כ על השמים. עי' תנחומא תרומה ט: אמר להם דוד שוחק הוא עליכם הודו נותן על הארץ שנאמר (תהלים קמח) יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ואח"כ על שמים. עי' מדרש תהלים קמט: אמר רבי אבהו, גלוי היה לפני הקב"ה שאין אומות העולם מקבלין את התורה, ומפני מה יצא ידיהן. כך הם מדותיו של הקב"ה, לצאת ידי בריותיו, ואחר כך הוא טורדן מן העולם. לפי שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. לכך נאמר, כי נשגב שמו לבדו.

⁴⁸⁵ חזק

⁴⁸⁶ עי' מדרש תהלים קמט: ומי הם החסידים, אלו ישראל. מה כתיב למעלה מן הפרשה, (תהלים קמח, יד) וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו. כל זמן שישראל רואין את הקב"ה, הם נעשו חסידים. ראוהו בים, נעשו חסידים ואמרו שירה. שנאמר (שמות טו, א) אז ישיר משה וגו'.

⁴⁸⁷ עי' ירושלמי ברכות דף סג ע"ב: הקב"ה קורא לכל ישראל קרובים הה"ד וירם קרן לעמו. עי' במ"ר פ"א סי' ה: למה שאו את ראש כל עדת בני ישראל לקיים מה שנאמר (תהלים קמז) לא עשה כן לכל גוי ומה עשה וירם קרן לעמו. עי' במ"ר פ"א סי' ט: עשיתי להיות לכם תלוי ראש לכך נאמר שאו את ראש לקיים מה שנאמר (תהלים קמח) וירם קרן לעמו וכן הוא אומר (דברים כח) ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ.

⁴⁸⁸ שבח.

⁴⁸⁹ מדרש תהלים: הללויה שירו לה' שיר חדש וגו'. אמר ישעיה (ישעיה מג, יח) אל תזכרו ראשונות וגו'. (שם, כ) תכבדני חית השדה וגו'. (שם, כא) עם זו יצרתי לי וגו'. אמר הקב"ה, כשם שעשיתי אני כל החדשות, אף אתם תאמרו שיר חדש לי. שנאמר, שירו לה' שיר חדש. וכו' בנוהג שבעולם, מלך בשר ודם דר במדינה, אין בני מדינה אחרת יראים כשם שמתיראין בני מדינתו שהוא דר בתוכה, למה שהוא רחוק ממנה. אבל הקב"ה אינו כן, אלא יושב בשמים, והארץ יראה ממנו. שנאמר, הודו על ארץ ושמים. אימתי, כשהוא מרומם קרנן של ישראל. שנאמר, וירם קרן לעמו וגו' שירו לה' שיר חדש. וכו' דבר אחר שירו לה'. (ישעיה מג, יח) אל תזכרו ראשונות וגו'. (שם, יט) הנני עושה חדשה וגו'. (שם, כא) עם זו יצרתי לי וגו'. כך אמר הקב"ה, כשם שאני עושה חדשות האלו, כך אמרו לי שיר חדש. לכך נאמר, שירו לה' שיר חדש. עי' שמ"ר פכ"ג סי' ה: עתידין ישראל לומר שירה לע"ל שנאמר (תהלים צח) שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה. עיי"ש סי' יא: כל השירות שנאמרו בעולם לשון נקבות לומר מה הנקבה הזאת מתעברת ויולדת וחוזרת ויולדת

תהלים

יחדון דבית ישראל בעובדיהון בני ציון ידועון במלכהון	(ב) יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֵשׂוֹי ⁴⁹³ בְּנֵי צִיּוֹן יִגְלוּ בְּמִלְכָּם:
ישבחון שמייה בחנגין בתופין וכנרין ⁴⁹⁵ יזמרון ליה	(ג) יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְּמַחֹל בְּתֶרֶף וּבְנֹר יִזְמְרוּ לוֹ ⁴⁹⁴ :
ארום רעותא דיי בעמיה ישבחו ענותניא בפורקנא	(ד) כִּי רוּצָה ה' בְּעַמּוֹ יִפְאַר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה ⁴⁹⁶ :
יבועון חסידי בכנרא ירננון על דמכיהון	(ה) יַעֲלוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יִרְנְנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם ⁴⁹⁷ :
תושבחן דאלהא בעונקהון והיך סיפא דיוסטרא באדיהון	(ו) רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרְוֹנָם וְחָרַב פִּיפְיֹת בִּיָּדָם ⁴⁹⁸ :

כך הן הצרות באות עליהן והיו אומרים שירות בלשון נקבות לכך עמדו בבל ומדי ויון ואדום ושיעבדו את ישראל אבל לע"ל אין עוד צרות בו שנאמר (ישעיה סה) כי נשכחו הצרות הראשונות וכתוב (שם לה) ששון ושמחה ישיגו וגו' באותה שעה אומרים שיר לשון זכר שנאמר (תהלים צח) שירו לה' שיר חדש. עי' תנחומא בשלח י: עשרה נסים נעשה להם על הים וכו' כנגדן אמרי ליה ישראל עשר שירות הראשונה במצרים שנאמר (ישעיה ל) השיר יהיה לכם וכו' התשיעית של שלמה שיר השירים העשירית לעתיד מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה (תהלים צו). עי' מדרש תהלים קיח: בתחיית המתים כתיב (ישעיה מב, יא) ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירונו יושבי סלע מראש הרים יצוחו. ישימו לה' כבוד. מה כבוד שאומר להלן תחיית המתים, אף כבוד שנאמר כאן תחיית המתים. באותה השעה הן אומרים שירה, הדא הוא דכתיב (שם, י) שירו ליי' שיר חדש.

⁴⁹⁰ מדרש תהלים כשיראו אותו לעולם הבא, הם נעשים חסידים. שנאמר, תהלתו בקהל חסידים. וכל כך למה, שהן רואין ושמחים ועוד שמחים עמו.

⁴⁹¹ תשבחו לפני

⁴⁹² שבח

⁴⁹³ עי' תנחומא אחרי מות ב: ישמח ישראל במעשיו אין כתיב אלא ישמח ישראל בעושי עעתידין ישראל לשמוח במעשיו של הקב"ה לעתיד לבא.

⁴⁹⁴ יהללו שמו במחול וגו'. (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים וגו'. שנאמר (שמות טו, כ) ותצאנה כל הנשים וגו' [בתפים ובמחלת].

⁴⁹⁵ בתופים ובכנורות.

⁴⁹⁶ כי רוצה ה' בעמו וגו'. כך אמר דוד, הכל מקלסין לפניו, שנאמר, הללו את ה' מן השמים וגו', כל הפרשה. ואומר, הללו את ה' מן הארץ וגו'. ואחר כולן מקלסין אותו אומות העולם, שנאמר, מלכי ארץ וגו'. הכל מקלסין להקב"ה. אמר הקב"ה, אף על פי שהכל מקלסין אותי, איני מבקש קילוס אלא מישראל. לכך נאמר, כי רוצה ה' בעמו. למה. אמר הקב"ה, ערב עלי קילוס של ישראל שמקלסין אותי. שנאמר (שיר השירים ב, יד) השמיעני את קולך וגו'. (שם ד, יא) דבש וחלב תחת לשונך. ואומר, (תהלים קד, לג-לד) אשירה לה' בחיי וגו'. יערב עליו שיחי. לכך נאמר, כי רוצה ה' בעמו וגו'.

⁴⁹⁷ מדרש תהלים: נאמר (ישעיה נז, ב) יבוא שלום ינחו על משכבותם. ולא נאמר אלא על משכבותם, משכבות הרבה, כשהן מציעין להם בגן עדן משכבות יפים. וכיון שהן רואין אותו הן מרננין, למה על מה שהתקין להם. לכך נאמר, ירננו על משכבותם. עי' מדרש תהלים ל: דבר אחר מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. זה שאמר הכתוב (תהלים קמט, ה) יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם. בשעה שהצדיקים נפטרין מן העולם שלש כתות של מלאכים מטפלין עמו. אחת אומרת, (ישעיה נז, ב) יבא שלום. ואחת אומרת, ירננו על משכבותם. ואחת אומרת, הולך נכוחו. ומהלכות לפניו. א"ר יהודה ב"ר סימון בשם רבי יאשיה, כביכול, הקב"ה אומר לו שלום. וממי אתה למד מן הרשעים, שנאמר (שם, כא) אין שלום אמר ה' לרשעים. אם לרשעים אמר, קל וחומר לצדיקים, שהקב"ה אומר להם שלום. לכך, יעלזו חסידים בכבוד. באיזה כבוד, בכבוד שהקב"ה עושה לצדיקים בשעה שנפטרין מן העולם והם מקלסין להקב"ה. א"ר חייא בר' יוסי, אין בין צדיקים חיים למתים, אלא הדבור בלבד, והם מקלסין להקב"ה ששם אותם בצרור החיים, שנאמר (שמואל-א כה, כט) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. ירננו על משכבותם. אין ירננו אלא קילוס. כמה דאמר, (תהלים קיח, טו) קול רנה וישועה באהלי צדיקים. א"ר יוחנן, בשעה שהזקן יושב ודורש ואומר כך אמר פלוני, שפתותיו רוחשות ודובבות בקבר, שנאמר (שיר השירים ז, י) וחקך כיון הטוב. וכתוב, (שם) דובב שפתי ישנים. לכך, ירננו על משכבותם.

תהלים

רוממות אל בגרונוס – והס לחרב פיפיות בידם	
למעבד נקמתא בעמיא מכסנותא באומיא	(ז) לְעֵשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם ⁴⁹⁹ תּוֹבְחֹת בְּלְאֻמִּים:
למיסר מלכיהון בשירין ויקיריהון בכבלי דפרזלא	(ח) לְאֶסֶר מְלַכֵּיהֶם בְּזִקִּים ⁵⁰⁰ וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בְרוֹל ⁵⁰¹ :
	בזקים – שְׁשֵׁרָאוֹת
למעבד בהון דין דכתיב באוריתא שבהורא הוא לכל חסידוי הללויה	(ט) לְעֵשׂוֹת פָּהֶם מְשַׁפֵּט פְּתוּב ⁵⁰² הָדָר הוא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:
משפט כתוב – ונתתי את נקמתי באלדוס וגומר (יחזקאל כ"ה), ואס תאמר עדיין לא נולד יחזקאל כשאמר דוד זאת נתנבא דוד על קץ הגאולה וכשיבא הקץ כבר כתוב הוא המשפט זה ימים רבים	
ספר תהלים פרק קג	
הללויה שבחו אלהא בבית מקדשיה ⁵⁰³ שבחו יתיה ברקיעא דעושניה ⁵⁰⁶	(א) הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקִדְשׁוֹ ⁵⁰³ הַלְלוּהוּ בְּרִקִיעַ עִזּוֹ ⁵⁰⁴ :

⁴⁹⁸ מדרש תהלים: מרננין ומקלסין ומרוממין אותו. שנאמר, רוממות אל בגרונוס. אמר להם הקב"ה, אף על פי שקלסתם אותי בנבלים ובכנורות, אינו ערב לפני אלא בגרונוס. אוי להם לרשעים מה הם שומעים באזניהם. אמר הקב"ה, לא יקלסו אותי הרשעים בגרונוס, למה שריחם רע. שנאמר (תהלים ה, י) קבר פתוח גרונוס לשונם יחליקון. אבל הצדיקים, קלוסן ערב לפני ביותר. שנאמר (שיר השירים ב, יד) כי קולך ערב ומראך נאוה. וכתיב, (תהלים קד, לד) יערב עליו שיחי. לכך נאמר, רוממות אל בגרונוס. אמר הקב"ה, אתם מרוממין אותי, ואני עושה מלחמה בעדכם כדי להצילכם מן הגליות ומן השעבוד. וכן אמר הכתוב, פיהם של ישראל הוא חרבם. שנאמר, וחרב פיפיות בידם. עי' ברכות ה ע"א: אמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אווז חרב של שתי פיות בידו שנאמר רוממות אל בגרונוס וחרב פיפיות בידם מאי משמע אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי מרישא דענינא דכתיב יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם וכתיב בתריה רוממות אל בגרונוס וחרב פיפיות בידם. עי' שמ"ר פנ"א סי' ח: חורב למה שבו נתנה התורה שנקראת חרב שנאמר (תהלים קמט) רוממות אל בגרונוס וחרב פיפיות בידם.

⁴⁹⁹ מדרש תהלים: לעשות נקמה בגוים. אי זו היא נקמה. אמר הקב"ה, מה שנקמו לישראל. שנאמר (תהלים עט, י) נקמת דם עבדיך השפוך. ולא נקמת אדם, אלא, (שם צד, א) אל נקמות ה' וגו'. ואומר, (דברים לב, מג) הרנינו גוים עמו וגו'. וכתיב, (נחום א, ב) אל קנא ונוקם ה'. כל הנקמות האלה יש לרשעים אצל הקב"ה. לכך נאמר, לעשות נקמה בגוים וגו'.

⁵⁰⁰ מדרש תהלים: ושמה תאמר כל ההדיוטות. אמר הקב"ה, לאו, אלא למלכי עכו"ם. שנאמר, לאסור מלכיהם וגו'. ולמה, שמלכים באו עלי. שנאמר (תהלים ב, א) למה רגשו גוים וגו'. לכך נאמר, לאסור מלכיהם וגו'. אמר הקב"ה, (שם קלז, ח) אשרי שישלם לך את גמולך. ומה גמלו להם לישראל, מלכים-ב-כה, (ז) ועיני צדקיהו עור. וגם אני כך אעשה להם. שנאמר, ונכבדיהם בכבלי ברזל. עי' דב"ר פ"א סי' כב: (תהלים קמט) לאסור מלכיהם בזיקים ומהו מלכיהם א"ר תנחומא אלו הם מלכי עובדי כוכבים.

⁵⁰¹ עי' ד"ר פ"א סי' כב: (תהלים קמט) ונכבדיהם בכבלי ברזל אלו שריהם של מעלה שאין הקב"ה פורע מאומה עד שפורע משרו תחלה.

⁵⁰² מדרש תהלים: אמר הקב"ה, מה הם סבורים ששכחתי מה שעשו. כתובה היא לפני, שנאמר, לעשות בהם משפט כתוב. ואיזהו משפט כתוב, (מלאכי ג, יט) הנה היום בא בוער כתנור. וכתיב, (ישעיהו סו, כד) ויצאו וראו בפגרי האנשים. לעשות בהם משפט כתוב. ואיזהו משפט כתוב, (תהלים קד, לה) יתמו חטאים מן הארץ. לכך נאמר, לעשות בהם משפט כתוב:

⁵⁰³ מדרש תהלים: אימתי הקב"ה מתקדש בעולמו, כשיפרע מן הרשעים. וכן הוא אומר למעלה מן הפרשה, לעשות בהם משפט. אותו שעה הוא מתקדש בעולמו. שנאמר, הללו אל בקדשו. הללויה במה שעשה לקדושו. ומי הן קדושו, ישראל. שנאמר (דברים ז, ו) כי עם קדוש וגו'. וכתיב, (ירמיה ב, ג) קדש ישראל וגו'. לכך נאמר, הללו אל בקדשו. עי' ירושלמי בכורים דף יא ע"א: בהר הבית היו אומרים הללויה הללו אל בקדשו כו'. ועי"ש שבת עט ע"ב: מאה ועשרים וג' פעמים שישראל עונין הללויה. כנגד שנותיו של אהרן. הללויה הללו אל בקדשו. לאהרן קדושו לאהרן קדוש ה'. ועי"ש ר"ה כ ע"א: אין פוחתין מי' מלכיות כנגד י' קילוסין שאמר דוד הללויה הללו אל בקדשו הללויה ברקיע עזו וגו' עד כהתי"ה. עי' ר"ה לב ע"א: הני עשרה מלכיות כנגד מי אמר (רבי)

תהלים

שִׁבְחוּ יְיָ בְּגִבּוֹרֹתָיו הַלְלוּהוּ בְּרֵב גְּדֹלוֹ:	שִׁבְחוּ יְיָ בְּגִבּוֹרֹתָיו הַלְלוּהוּ בְּרֵב גְּדֹלוֹ:
שִׁבְחוּ יְיָ בְּתִקְעוֹתַי דְּשׁוֹפָרָא שִׁבְחוּ יְיָ בְּנִבְלִין וְכִנּוּרִין וְכַנּוּר:	שִׁבְחוּ יְיָ בְּתִקְעוֹתַי דְּשׁוֹפָרָא שִׁבְחוּ יְיָ בְּנִבְלִין וְכִנּוּרִין וְכַנּוּר:
שִׁבְחוּ יְיָ בְּתוֹפִין וּבְחַנְגִּין שִׁבְחוּ יְיָ בְּחַלִּילִין וְאִבּוּבִין וְעִנְבִּי:	שִׁבְחוּ יְיָ בְּתוֹפִין וּבְחַנְגִּין שִׁבְחוּ יְיָ בְּחַלִּילִין וְאִבּוּבִין וְעִנְבִּי:
בְּמִנִּים וְעוּגָב – מִיָּנִי כָּלִי שִׁיר הַס	בְּמִנִּים וְעוּגָב – מִיָּנִי כָּלִי שִׁיר הַס
שִׁבְחוּ יְיָ בְּצִלְצֹלֹן דְּשִׁמְעִין בְּלַחֲדִיהוֹן ⁵⁰⁷ שִׁבְחוּ יְיָ בְּצִלְצֹלֹן דְּשִׁמְעִין בִּיבְבָא	שִׁבְחוּ יְיָ בְּצִלְצֹלֹן דְּשִׁמְעִין בְּלַחֲדִיהוֹן ⁵⁰⁷ שִׁבְחוּ יְיָ בְּצִלְצֹלֹן דְּשִׁמְעִין בִּיבְבָא
זְכַלְכְּלֵי שְׁמַע – מֵאֲלֻחִים הַמְשִׁמְעִים קוֹל, שְׁמַע שֶׁסֶּדֶר הוּא כְּמוֹ שְׁמַע זְכַר הוּא וּמִפְּנֵי הַאֲתַנְחַתָּא הוּא נִקְוֵד קִמְזָא גְדוֹל וְלִכְךָ טַעֲמֵנוּ לְמַעַלְמָה תַּחַת הַשָּׁמַיִם.	זְכַלְכְּלֵי שְׁמַע – מֵאֲלֻחִים הַמְשִׁמְעִים קוֹל, שְׁמַע שֶׁסֶּדֶר הוּא כְּמוֹ שְׁמַע זְכַר הוּא וּמִפְּנֵי הַאֲתַנְחַתָּא הוּא נִקְוֵד קִמְזָא גְדוֹל וְלִכְךָ טַעֲמֵנוּ לְמַעַלְמָה תַּחַת הַשָּׁמַיִם.
כָּל נִשְׁמַתָּא תִּשְׁבַּח יְיָ הַלְלוּיָהּ	כָּל נִשְׁמַתָּא תִּשְׁבַּח יְיָ הַלְלוּיָהּ ⁵⁰⁸ .

[רבי לוי] כנגד עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהלים הלולים טובא הוו הנך דכתיב בהו הללוהו בתקע שופר.

⁵⁰⁴ מדרש תהלים: הללוהו ברקיע עוזו. הללוהו במה שעשה ברקיע עוזו. ומה עשה ברקיע, (ישעיה לז, ד) ונמקו כל צבא השמים. וכתבי, (שם נא, ו) שאו לשמים עיניכם והביטו אל הארץ וגו'. הללוהו ברקיע עוזו. מהו עוזו, הללוהו במה שעשה בעזים שברקיע ומי הם עזים שברקיע, אלו שרי עכו"ם. עי' שמ"ר פי"ז סי' א: מה נברא ביום שני רקיע לכבודו בראו שיעמדו שם המלאכים ויהיו מקלסין אותו שנאמר (שם קג) הללוהו ברקיע עוזו.

⁵⁰⁵ בבית מקדשו.

⁵⁰⁶

⁵⁰⁷ ששומעים לבד

⁵⁰⁸ עי' ברכות כה ע"א: אתמר צואה על בשרו או ידו מונחת בבית הכסא רב הונא אמר מותר לקרות קריאת שמע רב חסדא אמר אסור לקרות קריאת שמע אמר רבא מאי טעמא דרב הונא דכתיב כל הנשמה תהלל יה. ועי"ש מג ע"ב: מנין שמברכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל יה איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח. ועי' עירובין דף יח ע"ב: אמר רבי ירמיה בן אלעזר מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות שנאמר כל הנשמה תהלל יה הללויה. ועי' ירושלמי בכורים דף יא ע"א: בעזרה היו אומרים כל הנשמה תהלל יה הללויה. ועי' ב"ר פי"ד סי' ט: ר' לוי בשם ר' חנינא אמר על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא מ"ט (תהלים קג) כל הנשמה תהלל יה כל הנשימה תהלל יה. ועי' מדרש תהלים יח: לא הניח דוד אבר בכל איבריו שלא קלס להקב"ה בו. בנשמתו, (שם קג, ו) כל הנשמה תהלל יה.